

Quicksan Flora & Fauna Borchwerf II Veld B

Colofon

Auteur	ing. C.J.A. Burgmans
Verificatie	ing. A.W.D. Roovers
Autorisatie	ing. L. Dielen
Kenmerk	1408063br
Datum	19 november 2009
Status	Concept
Bestand	Quicksan FF(19-11-09)1408063br

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Werkwijze	3
1.3	Gebiedsbeschrijving	4
1.4	Leeswijzer	5
2	Juridisch kader	6
2.1	Gebiedsbescherming: Natuurbeschermingswet 1998	6
2.2	Soortenbescherming: de Flora- en faunawet	6
2.2.1	<i>Algemene vrijstelling</i>	7
2.2.2	<i>“Lichte” toets</i>	7
2.2.3	<i>“Uitgebreide” toets</i>	7
2.2.4	<i>Zorgplicht</i>	7
2.3	Gebiedsbescherming	8
3	Quick-scan	9
3.1	Habitatanalyse	9
3.2	Vaatplanten	9
3.3	Zoogdieren	9
3.3.1	<i>Vleermuizen</i>	9
3.3.2	<i>Overige zoogdieren</i>	10
3.4	Vissen	10
3.5	Amfibieën en reptielen	10
3.6	Vogels	11
3.7	Vlinders, libellen en andere insecten	11
4	Advies	12
Bijlage 1	Gedragscode voor de Waterschappen	
Bijlage 2	Gedragscode Bouwend Nederland	
Bijlage 3	Artikel 16b	
Bijlage 4	Onderzochte kilometerhokken	
Bijlage 5	Globale rapportage natuurloket	
Bijlage 6	Rapportage Grontmij	

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeenten Roosendaal en Halderberge zijn gezamenlijk bezig met het ontwikkelen van het bedrijventerrein Borchwerf II. Binnen het oorspronkelijke plangebied is al een Quicksan Flora & Fauna uitgevoerd. Het plangebied is echter uitgebreid. Dit heeft tot gevolg dat voor de uitbreiding een aanvullende Quicksan Flora- en Fauna uitgevoerd moet worden. Voor veld B bestaat het voornemen om het terrein in te richten met bedrijfskavels voor distributiebedrijven. Daarnaast dient de projectlocatie ruimte te bieden aan een hoofdweg die Borchwerf II ontsluit met het bestaande bedrijventerrein Borchwerf. De Bakkersberg zal voor een gedeelte worden omgelegd, tevens zal er ten behoeve van de nieuw aan te leggen hoofdweg een duiker in de sloot worden aangebracht.

In het plangebied kunnen dier- en plantensoorten voorkomen die wettelijk beschermd zijn in de flora- en faunawet. In deze wet zijn circa 500 soorten opgenomen. Het uitgangspunt van de wet is dat er geen schade toegebracht mag worden aan organismen die in deze wet beschreven staan, tenzij dit nadrukkelijk is toegestaan (het “nee, tenzij-beginsel”). Vaak gaan werkzaamheden en de bescherming van soorten prima samen, maar soms is het echter onvermijdelijk dat schade wordt toegegaan aan beschermde soorten. In dat geval moet bekeken worden of een vrijstelling geldt, of dat een ontheffing aangevraagd dient te worden.

Om dit na te gaan is, in opdracht van Borchwerf II CV, door Breijn een Quick-scan uitgevoerd naar het (mogelijk) voorkomen van beschermde soorten in het plangebied.

Een quick-scan is de eerste stap van de Natuurtoets. Bij een quick-scan worden kort de mogelijke effecten van de geplande ingrepen op de beschermde soorten geïnventariseerd. Daarnaast wordt ook gekeken naar de ligging van de locatie ten opzichte van beschermde gebieden. Naast bronnenonderzoek wordt ook een veldbezoek gebracht aan het plangebied. Dit laatste om na te gaan of het plangebied beschikt over habitats waar beschermde soorten gebruik van kunnen maken. Op basis van deze Quick-scan wordt vervolgens beoordeeld of aanvullend onderzoek noodzakelijk is.

1.2 Werkwijze

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van beschermde flora en fauna is als eerste een bronnenonderzoek uitgevoerd. Bij het Natuurloket is een globale rapportage opgevraagd van de kilometerhokken waarbinnen het plangebied ligt (bijlage 2). Hieruit blijkt dat de inventarisaties slecht zijn uitgevoerd. De aanwezigheid van veel overige soorten zijn niet onderzocht. Gezien het feit dat er zeer weinig inventarisatiegegevens beschikbaar zijn, is er geen uitgebreide, gedetailleerde rapportage aangevraagd. In bijlage 3 is de globale rapportage van het Natuurloket opgenomen.

Naast natuurloket is er ook gebruik gemaakt Quick-Scan Flora en Fauna, uitgevoerd door Grontmij, en van verspreidingskaarten van RAVON en SOVON die beschikbaar gesteld zijn op de websites. Tevens is gebruik gemaakt van de website van de provincie Noord-Brabant. Dit om een algemene indruk over het voorkomen van soorten in het plangebied te verkrijgen.

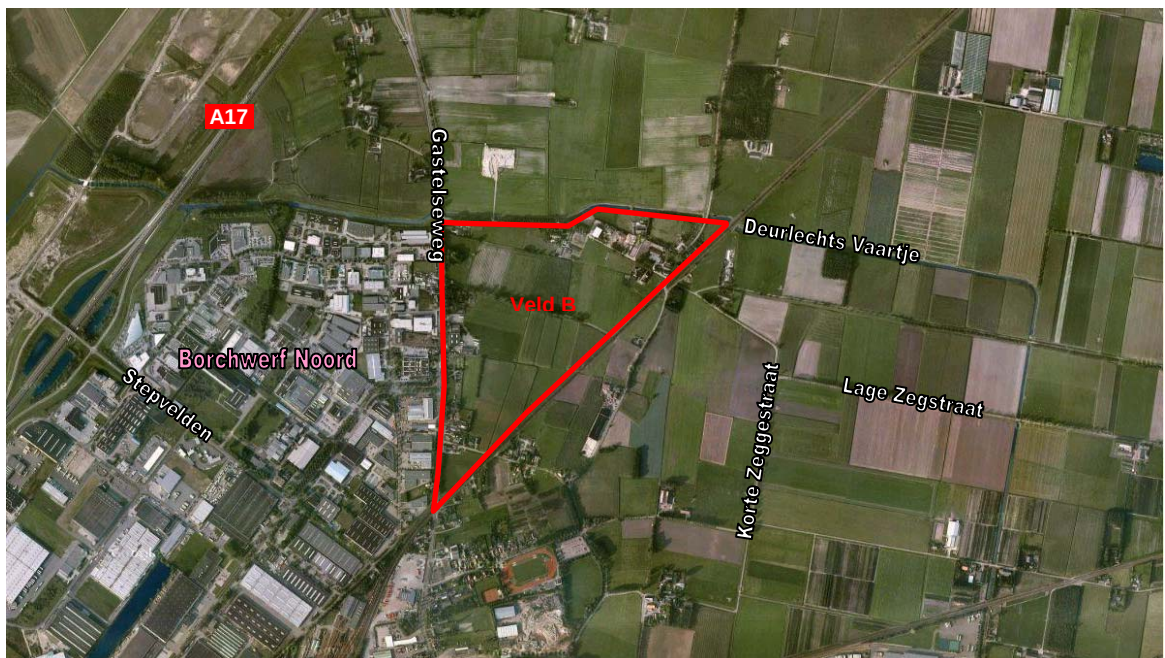
Op 30 oktober 2009 is een veldbezoek aan het plangebied gebracht. Naast de soorteninventarisatie is ook een habitatanalyse uitgevoerd. Bij de habitatanalyse is gekeken naar de aanwezigheid van geschikte habitats voor beschermde soorten in het plangebied. Indien geschikte habitats aanwezig zijn, kunnen er beschermde soorten in het plangebied voorkomen. Tevens is gekeken naar de (mogelijke) functionaliteit van het plangebied voor fauna (foerageerfuncties, vaste verblijfplaats, voortplantingsfuncties en corridorfuncties).

Indien, aan de hand van de habitat- en functionaliteitanalyse, beschermde soorten verwacht worden, wordt beschreven welke mogelijke verstoringen op kunnen treden bij de uitvoer van de werkzaamheden. Daarnaast worden er aanbevelingen gedaan voor eventuele vervolgstappen.

1.3 Gebiedsbeschrijving

Het plangebied van het bedrijventerrein Borchwerf II veld B ligt in de gemeente Roosendaal, in het westelijk deel van de provincie Noord-Brabant. De locatie maakt onderdeel uit van BedrijvenPark Borchwerf. De centrale ligging in het westelijk deel van de Benelux, tussen de Randstad agglomeratie, de Vlaamse Ruit en het Duitse Ruhrgebied, maakt het westelijke deel van Noord-Brabant tot een aantrekkelijke vestigingsregio.

Het bedrijventerrein Borchwerf II is voornamelijk opgedeeld in vijf velden (A t/m E). De projectlocatie veld B ligt ten oosten van het bedrijventerrein Borchwerf en wordt ten westen begrensd door de Gastelseweg, ten noorden door het Bakkersbergen ten zuidoosten door de spoorlijn Roosendaal-Rotterdam (zie figuur 1). De projectlocatie heeft een omvang van ongeveer 31 hectare en kent in de huidige situatie hoofdzakelijk een agrarisch gebruik. De noordelijke grens wordt gevormd door de gemeentegrens tussen de gemeenten Halderberge en Roosendaal.

Figuur 1: projectlocatie Borchwerf II, veld B

1.4 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk wordt kort ingegaan op de vigerende natuurwetgeving, die van toepassing is op deze Quick-scan (hoofdstuk 2). In hoofdstuk 3 worden de aanwezige natuurwaarden en de mogelijke knelpunten van de aanleg van het bedrijventerrein op deze natuurwaarden besproken. In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste conclusies en aanbevelingen opgenomen.

2 Juridisch kader

Het Nederlandse natuurbeleid is onder te verdelen in gebiedsbescherming en soortenbescherming. Een groot aantal in Nederland voorkomende soorten is beschermd in de Flora- en faunawet. Daarnaast zijn diverse gebieden beschermd waar (deze) bijzondere soorten en hun leefgebied/habitat voorkomen.

2.1 Gebiedsbescherming: Natuurbeschermingswet 1998

Nederland heeft sinds 1967 een Natuurbeschermingswet. Deze wet maakte het onder andere mogelijk om gebieden aan te wijzen als Beschermde Natuurmonumenten en Staats Natuurmonumenten en ze zo te beschermen. De Natuurbeschermingswet 1967 voldeed echter niet aan de verplichtingen die in internationale verdragen en Europese verordeningen aan de bescherming van gebieden en soorten worden gesteld. Daarom is in 1998 een nieuwe natuurbeschermingswet tot stand gekomen: *de Natuurbeschermingswet 1998*.

De Natuurbeschermingswet 1998 moest de bescherming van natuurgebieden, zoals vastgelegd in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, in nationale wetgeving vastleggen. Omzetting van Europese regels in deze wet bleek onvoldoende. Als gevolg hiervan is de wet weer gewijzigd en op 1 oktober 2005 in werking getreden. In de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 zijn de bepalingen over gebiedsbescherming uit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn definitief in Nederlands recht omgezet. Er zijn nu twee belangrijke soorten beschermde natuurgebieden:

- De Natura2000-gebieden, aangewezen onder de Natuurbeschermingswet volgens de Vogelrichtlijn en aangemeld onder de Habitatrichtlijn;
- De Beschermde- en Staatsnatuurmonumenten, aangewezen onder de Natuurbeschermingswet.

2.2 Soortenbescherming: de Flora- en faunawet

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Deze wet beschermt planten en dieren tegen negatieve invloeden en bevat hiervoor diverse concrete verbodsbepalingen:

- beschermde inheemse dieren mogen niet verstoord, gevangen of gedood worden;
- beschermde inheemse plantensoorten mogen niet vernield, beschadigd of ontworteld worden;
- nesten, rustplaatsen en voortplantingsplaatsen van beschermde soorten mogen niet verstoord of vernield worden.

Op 23 februari 2005 is de AMvB (Algemene Maatregel van Bestuur) artikel 75 in werking getreden. Hiermee zijn een aantal wijzigingen in de Flora- en faunawet doorgevoerd. Zo zijn er drie verschillende beschermingsregimes vastgesteld. Beschermde flora- en fauna zijn hierbij onderverdeeld in drie categorieën. Iedere categorie heeft zijn eigen beoordelingstoets voor ontheffingverlening.

Tabel 1: Beschermingsregimes Flora- en faunawet

Beschermde flora en fauna	Tabel AMvB	Zonder gedragscode	Met gedragscode
Algemene soorten	Tabel 1	Algemene vrijstelling	Algemene vrijstelling
Overige soorten	Tabel 2	"Lichte" toets	Vrijstelling
Streng beschermde soorten	Tabel 3	"Uitgebreide" toets	"Uitgebreide" toets*

*bij werkzaamheden in het kader van bosbouw, landbouw of natuurbeheer geldt een vrijstelling

Een tweede wijziging in de Flora- en Faunawet is de invoer van gedragscodes. In een gedragscode staat beschreven hoe werkzaamheden uitgevoerd dienen te worden zodat schade aan beschermde soorten wordt voorkomen of tot een minimum beperkt wordt. Door gebruik te maken van een goedgekeurde gedragscode geldt een vrijstelling voor de soorten uit tabel 2. Voorwaarde is echter dat aangetoond moet kunnen worden dat er volgens de gedragscode gewerkt wordt.

2.2.1 Algemene vrijstelling

Veel soorten die in de Flora- en faunawet zijn opgenomen, komen in Nederland algemeen voor. Zij zijn ondergebracht in AMvB-tabel 1. Voor soorten uit deze tabel geldt een algemene vrijstelling bij uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig onderhoud, beheer of gebruik, of bij ruimtelijke ontwikkeling of inrichting. Voor deze soorten is dus geen ontheffing nodig.

2.2.2 “Lichte” toets

Wanneer bij uitvoering van werkzaamheden zonder gedragscode soorten uit AMvB-tabel 2 negatief beïnvloed worden dient bij de ontheffingsaanvraag een “lichte” toets uitgevoerd te worden. Bij deze toets moet aangetoond worden dat de werkzaamheden niet leiden tot het in gevaar brengen van het voortbestaan van de soorten.

2.2.3 “Uitgebreide” toets

Ontheffingsaanvragen voor streng beschermde soorten (AMvB-tabel 3) worden volgens een uitgebreide toetsing beoordeeld. Bij deze uitgebreide toetsing moet worden aangetoond dat:

- a. de werkzaamheden het voortbestaan van de soort niet in gevaar brengen;
- b. er geen bevredigend alternatief is voor de wijze van de te nemen maatregelen;
- c. de activiteit van groot openbaar belang (met inclusief sociaal en/of economisch belang) is dan wel het milieu dient.

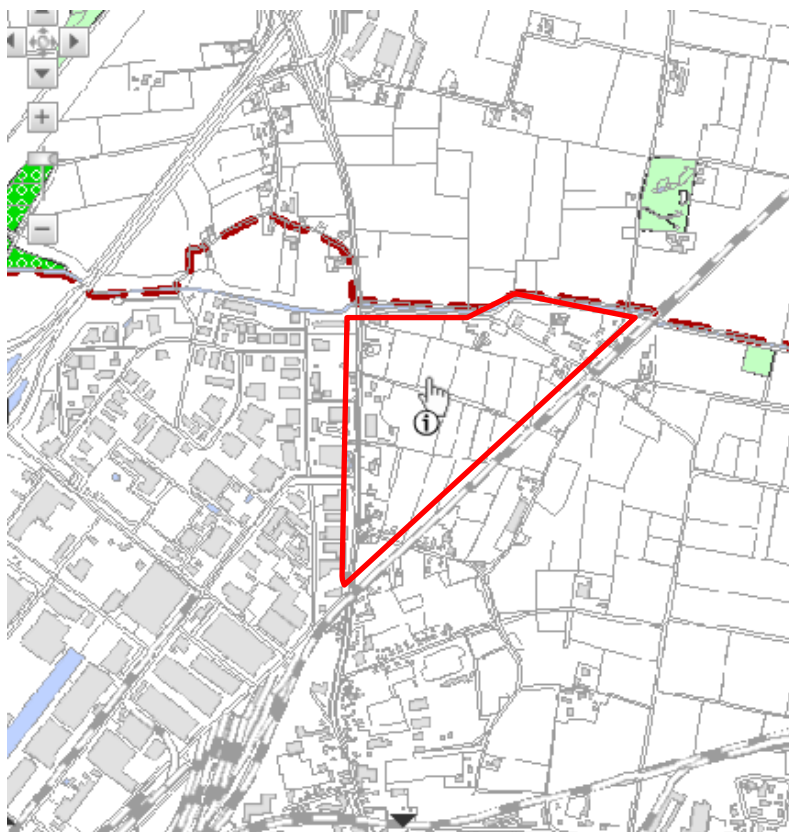
Werkzaamheden die niet onder natuurbeheer vallen moeten tevens zodanig worden uitgevoerd dat er sprake is van zorgvuldig handelen. Dit houdt in dat er geen “wezenlijke invloed” op beschermde soorten is en dat schade aan de soorten zoveel mogelijk wordt voorkomen, bijvoorbeeld door het nemen van mitigerende en/of compenserende maatregelen.

2.2.4 Zorgplicht

Naast bovenstaande verplichtingen geldt eveneens voor alle soorten flora en fauna de zogenaamde zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat alle planten en dieren een wezenlijke waarde hebben en onvervangbaar zijn. Iedereen dient zo te handelen, of juist handelingen na te laten, dat de in het wild voorkomende flora en fauna hier géén of zo min mogelijk hinder ondervinden.

2.3 Gebiedsbescherming

Op het plangebied ligt geen gebiedsbeschermende functie. In de nabije omgeving van het plangebied zijn echter wel enkele gebieden aangewezen als EHS (Ecologische Hoofdstructuur). Omdat binnen het plangebied een gebiedsbescherming ontbreekt, is de Natuurbeschermingswet 1998 niet van toepassing. Op het gebied is, van de natuurbeschermingswetten, alleen de Flora- en Faunawet van toepassing.

*Figuur 2: toegewezen functies aan gebieden rondom het plangebied
Plangebied is rood omkaderd Bron: Provincie Brabant*

3 Quick-scan

Voor het bronnenonderzoek is gebruik gemaakt van:

- Flora Faunaonderzoek, uitgevoerd door Grontmij
- www.ravon.nl
- www.waarnemingen.nl
- www.natuurloket.nl

Tijdens het veldbezoek is gekeken naar de aanwezigheid van geschikte habitats voor beschermde soorten in het plangebied. In de onderstaande paragrafen is per soortgroep aangegeven of het plangebied geschikt is voor deze soortgroep dan wel bepaalde soorten uit de groep.

3.1 Habitatanalyse

Het plangebied bestaat voornamelijk uit weiland en akkerland. Tevens is er een kleine boomkwekerij aanwezig. Er zijn een aantal sloten aanwezig, deze zijn recentelijk opgeschoond en staan allemaal droog. De Bakkersberg is een watervoerende sloot. Deze sloot wordt voor een klein gedeelte omgelegd en er wordt een duiker in geplaatst. De Vaartkant wordt begeleid door laanbeplanting, voornamelijk bestaand uit Eik, Populier, Plataan en een enkele Berk. Midden in het plangebied ligt een karrenspoor omringd door een aantal bomen. Dit zijn Populieren, Eiken en Platanen.

3.2 Vaatplanten

Uit bronnenonderzoek wordt geconcludeerd dat, indien er al beschermde soorten voorkomen binnen het plangebied, er alleen soorten voorkomen die beschermd zijn tabel 1 van de Flora- en Faunawet. Door de overbemesting en het braak liggen van het terrein, komen er alleen algemene pioniersoorten voor.

Tijdens het veldonderzoek zijn er soorten aangetroffen als de Scherpe boterbloem, Veldzuring, Akkerdistel, Paarse dovenetel en Smalle weegbree. Het betreft hier enkel soorten die niet beschermd zijn in de Flora- en Faunawet en/of Rode Lijst. Er is geen ontheffing nodig voor vaatplanten.

3.3 Zoogdieren

Deze paragraaf maakt onderscheid tussen vleermuizen en overige zoogdieren.

3.3.1 Vleermuizen

Het is hoogstwaarschijnlijk dat in het gebied vleermuizen voorkomen. Dit omdat er langs het plangebied lijnvormige elementen (bomenrijen) aanwezig zijn die deze organismen gebruiken om te navigeren. Door Adviesbureau Mertens is een vleermuizenonderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat binnen en in de directe omgeving van het plangebied geen vleermuizenkolonies voorkomen. De aanwezige bomen bevatten geen holen of spleten die als verblijfsgebied voor de vleermuizen kunnen dienen. Er zijn echter wel langs vliegende en foeragerende exemplaren waargenomen. Het is aannemelijk dat de vleermuizen de laanbeplanting langs de Vaartkant (Bakkersberg) gebruiken als foerageroute.

Er worden enkele laanbomen langs de Vaartkant verwijderd, maar er worden nieuwe laanbomen teruggeplaatst, zodat de rechtlijnige structuur behouden blijft. Er dienen dus compenserende maatregelen getroffen te worden.

Voor deze diersoort hoeft geen ontheffing aangevraagd te worden omdat het voortbestaan van de populatie niet in het geding komt en het lijnvormig element weer hersteld wordt.

3.3.2 Overige zoogdieren

Er zijn geen waarnemingen bekend van soorten uit tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet. Uit het veldbezoek blijkt dat het terrein zeer geschikt is voor kleine zoogdieren. Hierbij dient voornamelijk gedacht te worden aan de Aardmuis, Veldmuis, Mol, Hermelijn en Wezel. Tijdens het veldbezoek zijn waarnemingen van de Mol en Veldmuis gedaan door molshopen en muizenholletjes.

Vanuit het Flora Faunaonderzoek, uitgevoerd door Grontmij (bijlage 4), blijkt dat in de omgeving van het plangebied alleen algemene soorten voorkomen die niet bedreigd zijn.

Daar de te verwachten soorten beschreven staan in tabel 1 van de Flora- en Faunawet geldt voor deze soorten een vrijstelling.

Hierdoor hoeft er geen ontheffing aangevraagd te worden.

3.4 Vissen

De aanwezige sloten in het plangebied staan droog. Tevens door de (te verwachten door de akkerbouw) lage ecologische waarden van het oppervlaktewateren is alleen de aanwezigheid van (zeer) algemene soorten te verwachten. Uit de inventarisatie van Grontmij blijkt dat er in de Bakkersberg geen soorten uit tabel 2 of 3 aanwezig zijn.

Er hoeft dus geen ontheffing aangevraagd te worden.

3.5 Amfibieën en reptielen

In het gebied zijn enkel waarnemingen bekend van algemene amfibiesoorten als de Bruine kikker, Middelste groene kikker en gewone pad. Er zijn geen waarnemingen bekend van reptielen.

Uit de habitatanalyse in het veld blijkt dat er binnen het plangebied sloten aanwezig zijn. Deze sloten staan droog. Het talud van de sloten is echter dusdanig steil dat een hoge ecologische waarde niet verwacht wordt. De Bakkersberg is wel een watervoerende sloot. Aangezien de sloten in een agrarisch gebied (overbemesting) liggen, is het tevens aannemelijk dat het water, indien aanwezig, ernstig geeutrofeerd is. Desondanks kan de Bakkersberg geschikt zijn als voortplantingshabitat voor amfibieën.

Door de aanwezigheid van enkel algemene soorten hoeft er geen ontheffing aangevraagd te worden.

3.6 Vogels

Alle vogels in Nederland zijn gelijk beschermd. Dit betekent dat er geen werkzaamheden plaats mogen vinden waarbij vogels gedood, verjaagd of verontrust worden. Dit geldt ook voor hun vaste rust of verblijfplaatsen.

In het gebied zijn geen nestkasten of andere nestgelegenheden aanwezig. Gezien er waarschijnlijk een aantal bomen gekapt worden is het van belang dat er buiten het broedseizoen gewerkt wordt. Voordat de bomen gekapt worden, dienen deze op nesten nagelopen te worden. Er kunnen maatregelen getroffen worden dat de vogels geen nesten in de bomen gaan maken. Hierbij wordt gedacht aan het hangen van linten in de bomen. Tevens moeten de weilanden nagelopen worden op broedende weidevogels. De werkzaamheden hebben geen effect op vogels en broedgelegenheden.

Er hoeft dus geen ontheffing aangevraagd te worden.

3.7 Vlinders, libellen en andere insecten

Er zijn geen recente waarnemingen bekend van vlinders, libellen en andere insecten in het gebied. Ondanks dat de werkzaamheden in de zomer plaatsvinden en deze diersoorten aanwezig kunnen zijn binnen het plangebied hoeft er geen ontheffing aangevraagd te worden. Dit omdat de soorten die beschermd zijn in tabel 2 & 3 van de Flora- en Faunawet een andere habitat vereisen dan de aanwezige vegetatie in het plangebied.

4 Advies

Bij het omleggen van een watergang kan er gebruik gemaakt worden van de goedgekeurde gedragscode "*Gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen*". De aanleg van een duiker en de omlegging van de Bakkersberg zijn te vatten onder het belang ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Door gebruik te maken van de gedragscode geldt een vrijstelling of lichtere toetsing. Voorwaarde is echter dat aangetoond moet kunnen worden dat er volgens de gedragscode gewerkt wordt. Tevens is aanleg van een duiker en omlegging van de Bakkersberg te vatten onder het belang ruimtelijke ontwikkeling en inrichting in artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en Faunawet* (bijlage 2). Dit houdt in dat als er soorten voorkomen die beschreven staan in tabel 2 van de Flora- en Faunawet, voor de soorten (met uitzondering van broedvogels) geen ontheffing aangevraagd hoeft te worden.

Binnen het plangebied komen geen vleermuiskolonies voor. Er zijn enkel langs vliegende en foeragerende exemplaren waargenomen. Gezien het feit dat de lijnvormige structuren gehandhaafd, dan wel terug gebracht worden hoeft er voor vleermuizen geen ontheffing aangevraagd te worden.

Zoals eerder vermeld zijn alle vogels in Nederland beschermd, onafhankelijk van het feit of ze algemeen voorkomen of niet. Er zal buiten het broedseizoen gewerkt moeten worden Voordat de bomen gekapt gaan worden moeten deze worden nagelopen op eventuele nesten. Er kunnen maatregelen getroffen worden om te voorkomen dat vogels in de bomen nesten gaan maken. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het ophangen van linten in de bomen. Tevens moeten de weilanden nagelopen worden op broedende weidevogels.

Voor het omleggen van de Bakkersberg dienen enkele algemene maatregelen getroffen te worden. Het gedeelte dat omgelegd wordt, en het gedeelte waar de duiker wordt geplaatst, dienen te worden afgedamd. Vervolgens dient de bodem aan één zijde verdiept te worden en het waterpeil te worden verlaagd. Het water wordt vervolgens richting verdiepte deel in beroering gebracht. De vissen en amfibieën zullen naar het verdiepte gedeelte vluchten en kunnen hier weggevangen worden. De vissen en amfibieën worden in een nabij watergang, of in een gedeelte wat niet gedempt wordt uitgezet.

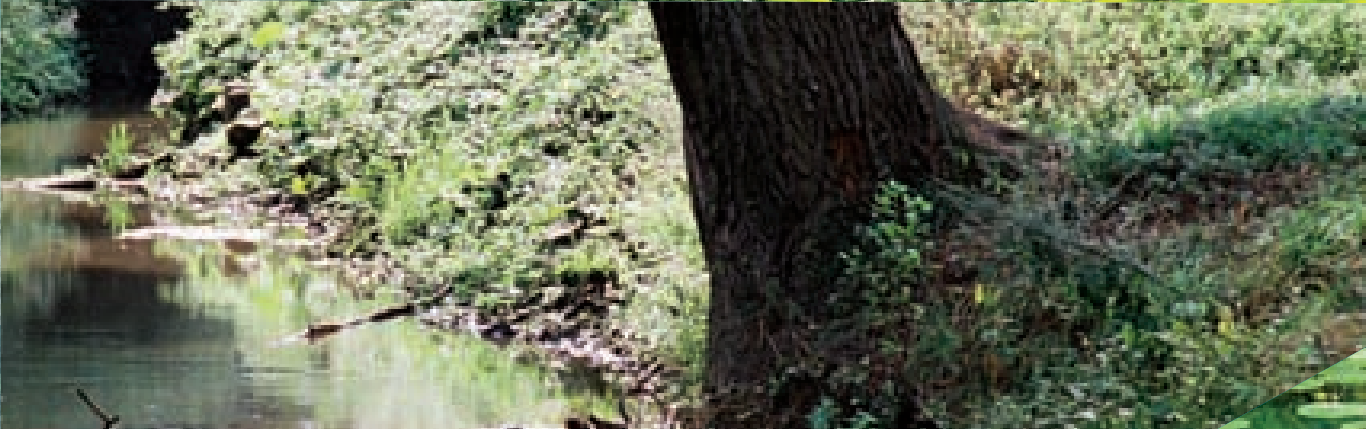
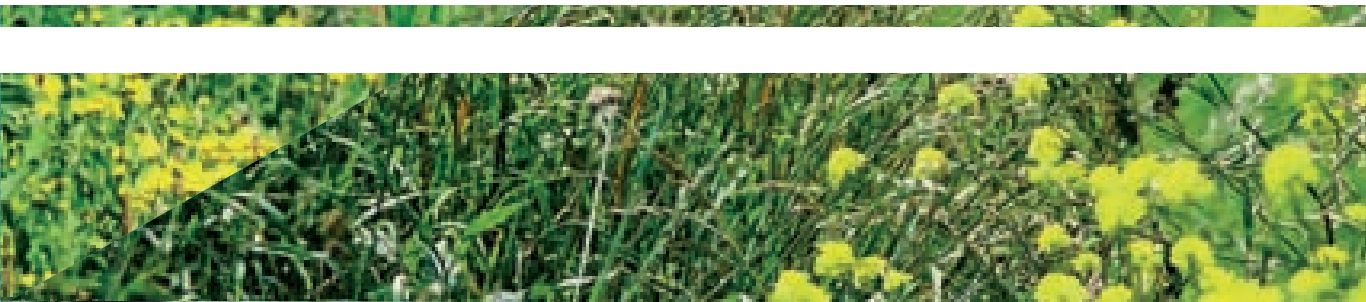
Tijdens het veldbezoek zijn, van de overige plant- en diersoorten alleen algemene soorten (niet beschreven in de Flora- en Faunawet) of soorten die opgenomen zijn in tabel 1 van de Flora- en Faunawet aangetroffen. Voor deze soorten geldt een algemene vrijstelling.

Bijlage 1 Gedragscode voor de Waterschappen

Gedragcode Flora- en Faunawet voor waterschappen

Goedgekeurd door het Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit op 10 juli 2006

Gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen

Goedgekeurd door het Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit op 10 juli 2006

oktober 2006

Colofon

Uitgave

Unie van Waterschappen
Koningskade 40
2596 AA Den Haag
Postbus 93218
2509 AE Den Haag
www.uvw.nl

Oktober 2006

Deze publicatie wordt ook aangeboden via
www.uvw.nl

Drukwerkproductie

Opmeer drukkerij bv

Oplage

1500 ex.

De gedragscode is gebaseerd op een werkdocument dat door de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer, kortweg STOWA, in april 2005 is uitgebracht (rapportnummer 2005-Wo1). De ontwikkeling van dat werkdocument was opgedragen aan het adviesbureau ARCADIS en is begeleid door een werkgroep met vertegenwoordigers van verschillende waterschappen, het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Unie van Waterschappen. Soortbeschermende organisaties en andere overheden fungeerden als klankbord en hebben commentaar geleverd op concepten. De eindversie van de gedragscode is vastgesteld door de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen op 28 oktober 2005

Voorwoord

Na twee jaar van voorbereiding is de model gedragscode Flora- en Faunawet afgerond. De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft op 10 juli 2006 goedkeuring gegeven aan de gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen. De gedragscode is van toepassing op een breed scala van werkzaamheden die de waterschappen uitvoeren, zoals het maaien van walkanten, baggeren, schonen van waterlopen of bij de uitvoering van inrichtingsprojecten. Als volgens de regels van de gedragscode wordt gewerkt, dan voldoen de waterschappen aan de voorwaarden die verbonden zijn aan de vrijstelling van een aantal verbodsbepalingen van de Flora- en Faunawet. Zonder de gedragscode moet ontheffing worden aangevraagd. De gedragscode maakt het dus eenvoudiger op een zorgvuldige manier om te gaan met de belangen van flora en fauna.

De Flora- en Faunawet geeft uitvoering aan de nationale en internationale doelstellingen voor de natuurbescherming in Nederland, samen met de Natuurbeschermingswet. De Flora- en Faunawet is in 2002 van kracht geworden. In februari 2005 werd de wet aangevuld met het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en Faunawet*, waardoor de waterschappen de mogelijkheid hebben gekregen zelf regels op te stellen voor het beschermen van bepaalde soorten. De Unie van Waterschappen heeft de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer, kortweg STOWA, gevraagd een voorstel hiervoor te doen.

De gedragscode is door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit vastgesteld. Hierbij is een aantal aanvullende gedragsregels opgenomen die in de gedragscode zijn verwerkt. Volledigheidshalve zijn het goedkeuringsbesluit en de toelichting als bijlagen bij de gedragscode gevoegd.

De goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uit te voeren evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de Minister van LNV na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring. De gedragscode moet dus gezien worden als een levend document, dat te zijner tijd moet worden geëvalueerd en bijgesteld.

De waterschappen kunnen nu aan de slag met de gedragscode. Het bestuur van elk waterschap besluit of het met de gedragscode wil werken. Indien een waterschap bij bepaalde werkzaamheden niet aan de gedragsregels kan voldoen, dan dient ontheffing te worden aangevraagd. Het is aan het waterschap zelf om te bepalen of een ontheffingsaanvraag nodig is. In alle gevallen is het noodzakelijk de naleving van de gedragscode goed te documenteren, zodat aangetoond kan worden dat volgens de gedragscode is gehandeld.

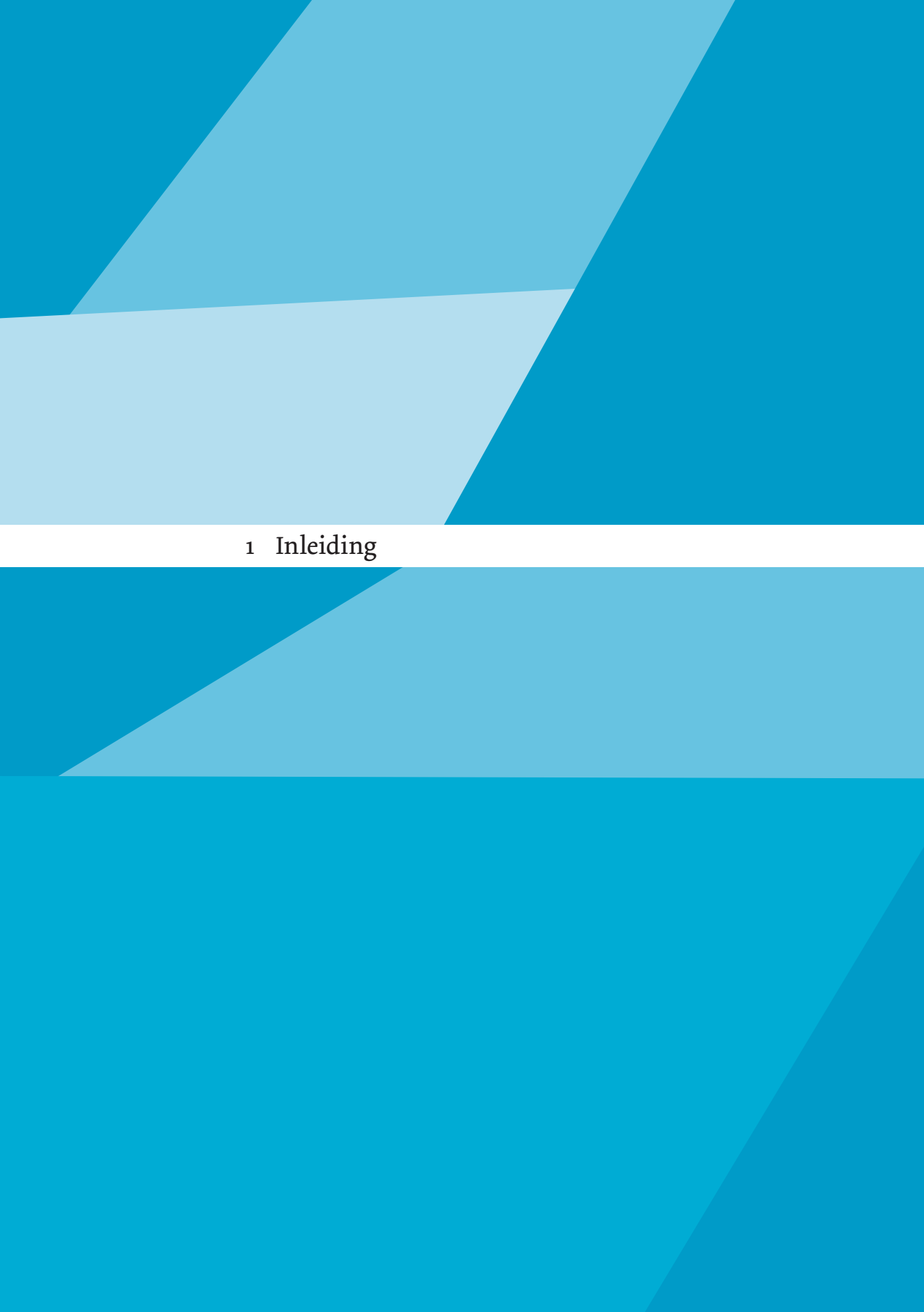
De gedragscode biedt ruimte voor lokaal maatwerk, toegesneden op de lokale situatie en de soort waar het om gaat. Voorwaarde is dat onderbouwd kan worden dat geen afbreuk wordt gedaan aan het duurzaam voortbestaan van populaties beschermde soorten.

Natuurvriendelijk werken hoort bij maatschappelijk verantwoord handelen. Ecologische doelstellingen zijn onlosmakelijk verbonden met het duurzaam beheer van het watersysteem. Ik hoop dat deze gedragscode Flora- en Faunawet de waterschappen helpt bij de uitvoering van hun taken, met oog op de verbetering van de kwaliteit van de regionale watersystemen.

mr.ir. H.L. Tiesinga, bestuur Unie van Waterschappen,
portefeuillehouder Watersystemen

Inhoud	
Voorwoord	3
1 Inleiding	7
1.1 Waterschappen en de Flora- en Faunawet	8
1.2 Bescherming vanuit de eigen verantwoordelijkheid	8
1.3 Indeling van beschermde soorten in drie categorieën	9
1.4 Doel van de gedragscode	10
1.5 Leeswijzer	10
2 Reikwijdte en geldigheid van de gedragscode	11
2.1 Algemeen	12
2.2 Samenhang met formele besluitvormingsprocedures	13
2.3 Doorwerking naar derden	13
2.4 Geldigheid bij bestendig beheer en onderhoud	13
2.5 Geldigheid bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	15
2.6 Geldigheid bij de bestrijding van plaagorganismen	16
3 Implementatie in de organisatie	17
3.1 Algemene uitgangspunten	18
3.2 Beleid en organisatie	19
3.3 Informatievoorziening	20
3.4 Doorwerking in de uitvoering	22
3.5 Onvoorziene omstandigheden	22
3.6 Overige aspecten	23
4 De praktische uitvoering	25
4.1 Voorbereiding van werkzaamheden	26
4.2 Uitvoering bij beheer en onderhoud	27
4.2.1 Algemeen	27
4.2.2 Maaien van kruidachtige vegetaties op bermen, dijken en schouwpaden	27
4.2.3 Schonen van waterlopen en oevers (het natte profiel)	29
4.2.4 Baggeren van bodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers	30
4.2.5 Begrazen	32
4.2.6 Snoeien en dunnen van opgaande beplanting	32
4.2.7 Onderhoud aan waterkeringen	33
4.2.8 Onderhoud verhardingen	34
4.3 Uitwerking bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting ('nieuwe werken')	34
4.3.1 Voorbereiding van nieuwe werken	34
4.3.2 Verwijderen van bovengrond en andere graafwerkzaamheden	35
4.3.3 Sloop van kunstwerken en gebouwen	36
4.3.4 Bouwactiviteiten	37
4.3.5 Afdammen, dempen of vergraven van wateren	37

4.4	Uitwerking bij onderzoek en monitoring	38
4.5	Kalender van werkzaamheden	38
5	De tabellen 1, 2, 3 van beschermde soorten	41
5.1	Algemeen	42
5.2	De soorten van tabel 1	42
5.3	De soorten van tabel 2	44
5.4	De soorten van tabel 3	47
	Bijlage 1:	
	Overzicht van mogelijkheden tot vrijstelling van de vergunningplicht voor waterschappen	51
	Bijlage 2:	
	Achtergronden bij de Flora- en Faunawet en de gedragscode	53
	Bijlage 3:	
	Goedkeuringsbesluit Minister van LNV dd. 10 juli 2006, met de schriftelijke toelichting dd. 23 augustus 2006	59

1 Inleiding

1.1 Waterschappen en de Flora- en Faunawet

De Flora- en Faunawet ziet toe op de duurzame instandhouding van plant- en diersoorten in Nederland. In aanvulling daarop is ook de Natuurbeschermingswet van kracht, die toeziet op de bescherming van (natuur)gebieden. Tezamen vormen deze twee wetten de nationale implementatie van het Europese natuurbeschermingsbeleid. De Flora- en Faunawet kent een aantal verbodsbepalingen (artikel 8 tot en met 12), maar ook voorwaarden waaronder bepaalde handelingen mogen plaatsvinden (artikel 75). Die voorwaarden zijn in 2005 verruimd en uitgewerkt in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). De voorwaarden worden stringenter naarmate de activiteiten ingrijpender zijn en de aanwezige soorten meer bedreigd worden in hun voortbestaan in Nederland. Bepaalde activiteiten zijn alleen vrijgesteld, mits gewerkt wordt volgens een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Hieronder valt onder meer het regulier beheer en onderhoud. Dit document presenteert de gedragscode Flora- en Faunawet voor de waterschapssector.

In de Flora- en Faunawet is natuurvriendelijk werken uitgangspunt. De wet spreekt hier van 'algemene zorgplicht' (artikel 2). De wetgever schrijft daarbij geen specifieke maatregelen voor en laat een grote verantwoordelijkheid bij de uitvoerder, in dit geval het waterschap. Voor de waterschappen komt de algemene zorgplicht op het volgende neer:

- het in redelijkheid vermijden van activiteiten waarvan kan worden vermoed dat deze nadelig zijn voor in het wild levende dieren en planten;
- zorgen dat op hoofdlijnen bekend is waar in het beheergebied actuele natuurwaarden en bijzondere potenties aanwezig zijn;
- zorg besteden aan de instandhouding van soorten en hun leefgebieden (biodiversiteit).

Voor een aantal beschermde soorten vraagt de wet een aantal extra waarborgen. De gedragscode moet gezien worden als de concretisering van de algemene zorgplicht voor die soorten. Bijlage 1 geeft in tabelvorm aan in welke situaties de gedragscode als een vrijstelling kan gelden en wanneer een ontheffing verplicht is.

1.2 Bescherming vanuit de eigen verantwoordelijkheid

Voorheen legde de Flora- en Faunawet de bescherming van de beschermde soorten met behulp van een vergunningensysteem (ontheffingen) per situatie dwingend op. Met ingang van 23 februari 2005 biedt een nieuw Vrijstellingenbesluit¹ sectoren meer mogelijkheden om de bescherming vanuit een eigen verantwoordelijkheid en op eigen wijze op te pakken. Dat geldt met name voor de uitvoering van werkzaamheden in het kader van:

- bestendig beheer en onderhoud;
- bestendig gebruik;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting ('nieuwe werken').

Daar staat tegenover dat de wetgever méér waarborgen wenst ten aanzien van de gevolgen van bovengenoemde werkzaamheden, door te werken met een door de sector op te stellen gedragscode.

1.3 Indeling van beschermde soorten in drie categorieën

Naar aanleiding van het vrijstellingenbesluit zijn drie categorieën beschermde soorten aangewezen. Deze zijn te vinden in de tabellen 1-3 in hoofdstuk 5 van deze gedragscode. Het gaat in alle gevallen om in Nederland of Europa zeldzame, kwetsbare of bedreigde planten- en diersoorten. Doorgaans komen deze soorten slechts op specifieke plekken voor, maar sommige soorten hebben een brede, diffuse verspreiding, zoals de bittervoorn in poldersloten en het bermpje in stromende wateren. Alleen voor de soorten in tabel 2,3 is een gedragscode nodig. Deze soorten worden in deze gedragscode aangeduid als de categorie 'juridisch zwaarder beschermde soorten'.

Tabel 1 - Algemene soorten

Voor deze soorten geldt de lichtste vorm van bescherming. Voor de werkzaamheden genoemd in paragraaf 1.2 hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd. Daarom vallen deze soorten buiten het bereik van deze gedragscode. Uiteraard geldt wel altijd de algemene zorgplicht.

Tabel 2 - Overige soorten: vrijstelling met gedragscode

Het betreft een aantal minder algemene, veelal zeldzame en/of bedreigde soorten waarvoor een ontheffing vereist is voor schadelijke ingrepen, tenzij men werkt met behulp van een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. In deze categorie vallen ook alle in het wild levende vogelsoorten. De vrijstelling met een gedragscode is alleen van toepassing op werkzaamheden die kunnen worden aangeduid als 'bestendig beheer en onderhoud', 'bestendig gebruik' of als 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'. Als er een ontheffing wordt aangevraagd, dan is de zogenoemde lichte toets van toepassing. Dit houdt in dat de werkzaamheden het voortbestaan van de soort in het werkgebied niet in gevaar mogen brengen.

Tabel 3 - Soorten genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB

Het gaat om zeldzame en veelal bedreigde soorten, waaronder de soorten die bescherming genieten vanuit de Europese Habitatrichtlijn. Voor deze soorten is een ontheffing vereist voor schadelijke ingrepen, tenzij men werkt met behulp van een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. De gedragscode kan bij deze soorten alleen gelden voor werkzaamheden die vallen onder 'bestendig beheer en onderhoud' en 'bestendig gebruik'. De gedragscode is daarom voor de in deze tabel genoemde soorten niet van toepassing op werkzaamheden die vallen

¹ Bedoeld wordt het Besluit van 10 september 2004, houdende wijziging van een aantal maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en Faunawet en enkele andere wijzigingen (Staatsblad 501, 2004). Dit besluit staat bekend als het 'Vrijstellingenbesluit Flora- en Faunawet'. Het vrijstellingenbesluit is helder toegelicht in de LNV brochure *Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten!*

onder het begrip 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' (nieuwe werken). In dat geval moet altijd een ontheffing worden aangevraagd.

Een ontheffingsaanvraag wordt bij deze soorten aan een uitgebreide toets onderworpen, dat wil zeggen dat aan alle drie de volgende criteria moet zijn voldaan:

- 1 er is sprake van een bij de wet genoemd belang, zoals volksgezondheid of openbare veiligheid²;
- 2 er is geen alternatief; en
- 3 de ingreep doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Een belangrijk criterium voor instemming van de Minister van LNV met de gedragscode van een waterschap is het behoud van populaties van de beschermde flora en fauna, in juridisch jargon: 'de gunstige staat van instandhouding van de soorten'. Of er sprake is van wezenlijke negatieve invloed op de soort hangt af van de lokale, regionale, landelijke en Europese stand van de soort. (Zie ook: Nota van toelichting vrijstellingenbesluit en brief van de Minister van LNV aan de Tweede Kamer dd. 29 november 2004.)

1.4 Doel van de gedragscode

De gedragscode Flora- en Faunawet stelt de waterschappen in staat gebruik te maken van de mogelijkheden die het Vrijstellingenbesluit biedt. Door te werken volgens de voorwaarden van het Vrijstellingenbesluit vervalt de administratieve last die met het aanvragen van ontheffingen is gemoeid. De gedragscode bevordert de structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van de waterschappen en schept duidelijkheid vooraf. De kans op een probleemloze voortgang van de uitvoering van werkzaamheden neemt daardoor toe.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft aan op welke waterschapsactiviteiten de gedragscode betrekking heeft.

De hoofdstukken 3 en 4 vormen samen de inhoud van de gedragscode, waarbij hoofdstuk 4 ingaat op het concreet handelen bij de uitvoering van werkzaamheden.

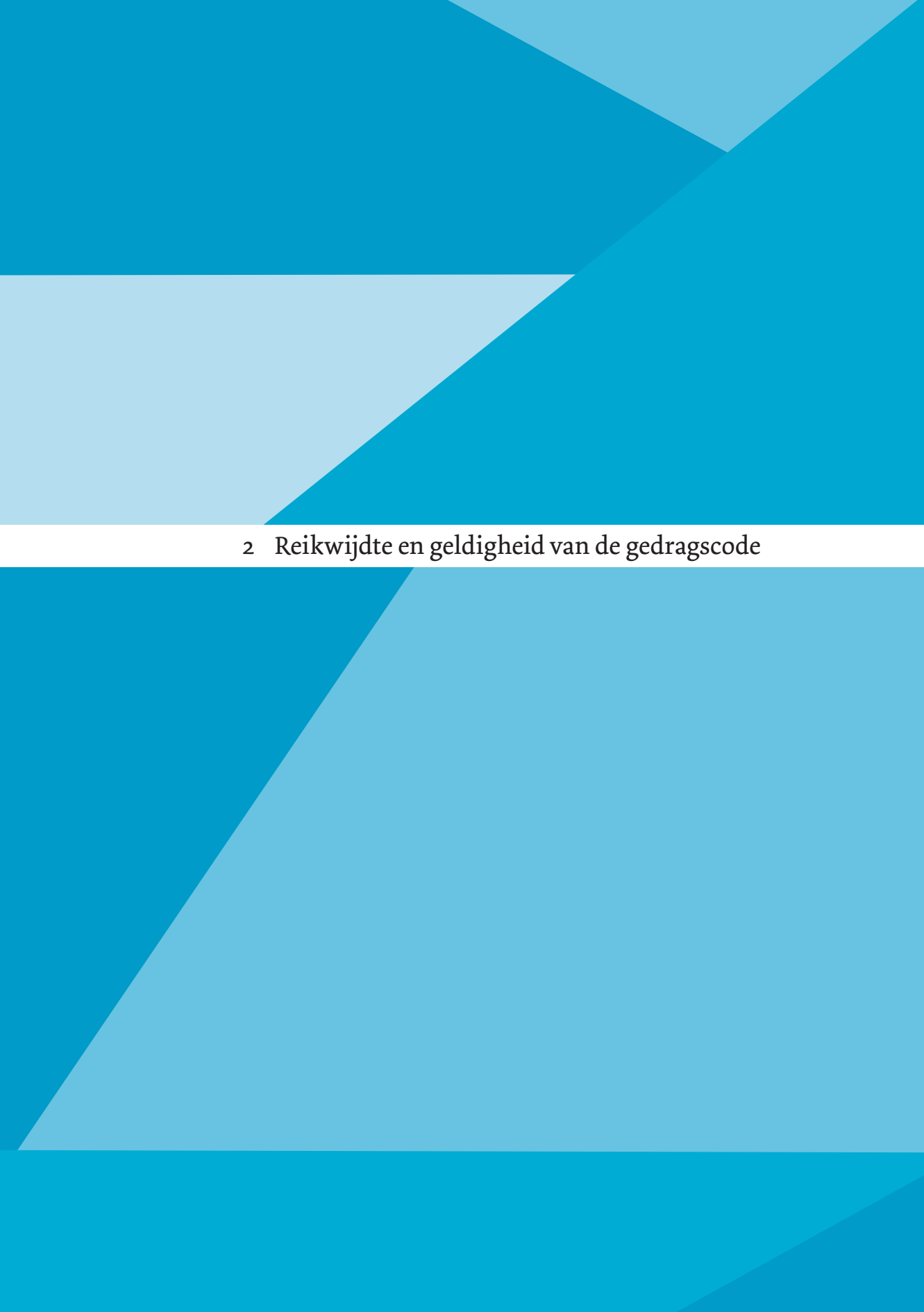
De soorten waar het in deze gedragscode om gaat staan vermeld in hoofdstuk 5.

Bijlage 1 geeft in tabelvorm aan in welke situaties de gedragscode als een vrijstelling kan gelden en wanneer een ontheffing verplicht is.

Bijlage 2 biedt achtergronden bij de Flora- en Faunawet en het vrijstellingenbesluit.

Bijlage 3 bevat het goedkeuringsbesluit van de Minister van LNV en de schriftelijke toelichting daarbij.

² Een meer uitgebreide opsomming is te vinden op pagina 17 van de LNV-brochure 'Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren'.

2 Reikwijdte en geldigheid van de gedragscode

Dit hoofdstuk geeft aan op welke waterschapsactiviteiten de gedragscode betrekking heeft.

2.1 Algemeen

De gedragscode geldt als vrijstelling van de ontheffingsplicht voor de soorten uit de tabellen 2 en 3 van hoofdstuk 5. Dit zijn over het algemeen zeldzame en bedreigde planten- en diersoorten. In deze gedragscode zullen deze worden aangeduid als 'de juridisch zwaarder beschermde soorten'.

Bij naleving van deze gedragscode geldt de vrijstelling uitsluitend voor de uitvoering van werkzaamheden in het kader van:

- bestendig beheer en onderhoud;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting ('nieuwe werken').

Deze werkzaamheden worden in dit hoofdstuk nader benoemd. Het betreft werkzaamheden die het waterschap uitvoert in het kader van zijn wettelijk opgedragen taak.

Het vrijstellingsbesluit biedt de mogelijkheid om ook werkzaamheden in het kader van 'bestendig (mede)gebruik' onder de gedragscode te brengen. De categorie 'bestendig gebruik' is echter op waterschappen niet of in uitzonderingsgevallen van toepassing en is in deze gedragscode niet nader uitgewerkt.

De gedragscode geldt niet als vrijstelling voor werkzaamheden die benutting of economisch gewin tot doel hebben. Over het algemeen zullen dit soort werkzaamheden niet door een waterschap uitgevoerd worden. De gedragscode geldt evenmin als een vrijstelling voor werkzaamheden in het kader van het beheer en onderhoud door landbouw of bosbouw; voor deze categorie gelden gedeeltelijk andere regels.

De gedragscode heeft alleen betrekking op de in de Flora- en Faunawet beoogde soortbescherming en heeft dus geen betrekking op eventuele andere verplichtingen die voortvloeien uit de ecologische doelstellingen van de Natuurbeschermingswet of van de Kaderrichtlijn Water.

2.2 Samenhang met formele besluitvormingsprocedures

Daar waar het waterschapsbestuur besluiten neemt op grond van de primaire waterschapstaken, (bijvoorbeeld peilbesluiten, opleggen gedoogplichten e.d.), dan moet het bestuur op grond van de Algemene wet bestuursrecht en de algemene beginselen van behoorlijk bestuur rekening houden met alle betrokken belangen. Dat betekent dus dat ook de belangen van flora en fauna in de afweging worden betrokken. Men kan dan in het besluit specificeren hoe in de uitvoering wordt voldaan aan de eisen van de Flora- en Faunawet. Als wordt voorzien dat de uitvoering van het besluit een wezenlijk negatieve invloed heeft op de instandhouding van beschermde soorten, dan zal een ontheffing moeten worden aangevraagd.

Daarom zijn activiteiten als peilbeheer, dijkversterking of inzet van bergingsgebieden niet onder de gedragscode gebracht.

2.3 Doorwerking naar derden

De gedragscode heeft geen doorwerking naar derden, zoals onderhoudsplichtigen, vergunninghouders of pachters. Het waterschap heeft namelijk niet de bevoegdheid om (mede)gebruikers van terreinen, bijvoorbeeld bij verpachting of recreatief medegebruik, plichten op te leggen die voortvloeien uit de Flora- en Faunawet. Die bevoegdheid ontbreekt ook bij vergunningverlening (WVO) en bij het opstellen van de keur. Gebruikers van waterschapsterreinen, derden onderhoudsplichtigen of vergunningaanvragers zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen, zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode of ontheffing aan te vragen, wanneer beschermde soorten in het geding zijn. Daarom valt vergunningverlening en keur niet onder de gedragscode. De keur en schouw zou derden wel de ruimte moeten bieden om tegemoet te komen aan de verplichtingen van de Flora- en Faunawet.

2.4 Geldigheid bij bestendig beheer en onderhoud

De wet verstaat onder ‘bestendig beheer en onderhoud’ werkzaamheden die gericht zijn op het handhaven van de bestaande situatie. Maatregelen zijn soms ingrijpend, zoals bij maaien of baggeren, maar zijn tevens een voortzetting van het beheer in het verleden. De werkzaamheden vinden doorgaans plaats in een cyclisch regime. Meestal is er voor deze

werkzaamheden een beheer- of onderhoudsplan. Het voorkomen van soorten is vaak afhankelijk van het gevoerde beheer. Continuerend is vaak een voorwaarde voor het voortbestaan van deze soorten ter plaatse. Grootschalig achterstallig onderhoud voldoet niet aan de hierboven genoemde criteria en valt daarom in de categorie ‘ruimtelijke ontwikkeling en inrichting’.

Naleving van de gedragscode geldt binnen de kaders van paragraaf 2.1 als een vrijstelling voor de volgende werkzaamheden.

Onderhoud aan en beheer van onder andere³:

- waterkeringen
- waterlopen (inclusief herprofilering van oevers voorzover vallend binnen de in de legger genoemde maten)
- ecologische verbindingen
- oeverbeplanting/beekbegeleidende houtwallen/natuurvriendelijke oevers
- meestromende bergingen en nevengeulen
- kikkerpoelen langs waterlopen
- retentie- en bergingsgebieden
- kunstwerken
- transportstelsels
- zuiveringsinstallaties
- helofytenfilters
- slibverwerkingsinstallaties
- wegen, wegbermen, bermsloten
- bermen en onderhoudspaden langs waterlopen
- kunstwerken van wegen en waterlopen
- vaarwegen en havens
- voorzieningen ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van flora en fauna, zoals hekwerken en afrasteringen. Deze kunnen onder andere zijn getroffen in het kader van recreatief medegebruik. ⁴

Baggeren en herprofileren van onder andere⁵:

- waterlopen
- zandvangsters in beken
- poelen en dobbers
- stedelijk water
- vaarwegen en havens
- depots

³ Voorzover de werkzaamheden tot doel hebben om het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhoudsplannen is neergelegd. Dat kan zijn in termen van onderhoudsdiepte, aan/afvoercapaciteit of doorstroomprofiel.

⁴ Tekst aangepast volgens het goedkeuringsbesluit, onderdeel Overwegingen algemeen, op pagina 2. In de versie die de waterschappen ter goedkeuring hebben voorgedragen, was in deze opsomming sprake van ‘recreatieve voorzieningen’ en ‘toegangsvoorzieningen’.

⁵ Voorzover de werkzaamheden tot doel hebben om het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhoudsplannen is neergelegd. Dat kan zijn in termen van onderhoudsdiepte, aan/afvoercapaciteit of doorstroomprofiel.

2.5 Geldigheid bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting

De wet verstaat onder ruimtelijke ontwikkelingen inrichting activiteiten die nieuw zijn of een sterke wijziging ten opzichte van het verleden inhouden, zoals de aanleg van een kade of het dempen van een watergang. De werkzaamheden zijn voor de aldaar voorkomende soorten ingrijpend. De activiteiten vonden bovendien niet regelmatig of jaarlijks plaats, zoals het geval is bij beheer- en onderhoudswerkzaamheden.

De gedragscode geldt niet als een vrijstelling voor werkzaamheden in de sfeer van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting als die schadelijk zijn voor de zwaarst beschermde categorie (soorten van tabel 3 van hoofdstuk 5). Voor schadelijke handelingen op plaatsen waar deze soorten voorkomen dient men over een ontheffing te beschikken.

Naleving van de gedragscode geldt binnen de kaders van paragraaf 2.1 als een vrijstelling voor de volgende werkzaamheden (uitsluitend voorzover het de soorten van tabel 2 van hoofdstuk 5 betreft).

De aanleg van onder andere:

- waterkeringen
- waterlopen
- retentie- en bergingsgebieden
- ecologische verbindingen
- wegen, wegbermen en bermsloten
- vaarwegen en havens
- aanleg van tijdelijke gronddepots
- voorzieningen ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van flora en fauna, zoals hekwerken en afrasteringen. Deze kunnen onder ander zijn getroffen in het kader van recreatief medegebruik.⁶

De herprofilering (buiten de maten in de legger of het onderhoudsplan) van onder andere:

- watergangen (met inbegrip van beekherstel en hermeandering)
- oevers en walkanten
- waterkeringen
- demping

De bouw van onder andere:

- kunstwerken
- transportstelsels
- gebouwen
- zuiveringsinstallaties
- slibverwerkingsinstallaties

⁶ Tekst aangepast volgens het goedkeuringsbesluit, onderdeel Overwegingen algemeen op pagina 2. In de versie die de waterschappen ter goedkeuring hebben voorgedragen, was in deze opsomming sprake van 'recreatieve voorzieningen' en 'toegangsvoorzieningen'.

De sloop van onder andere:

- gebouwen
- kunstwerken
- installaties

De sanering van waterbodems:

- alle vormen

2.6 Geldigheid bij de bestrijding van plaagorganismen

Deze gedragscode geldt *niet* als vrijstelling voor het beheer en de schadebestrijding van plaagorganismen, zoals de muskusrat of de grote waternavel. Voor deze situaties gelden de artikelen 65 t/m 74a uit de Flora- en Faunawet⁷.

⁷ Zie voor een toelichting op deze artikelen de folder 'Beheer en schadebestrijding, over de Flora- en Faunawet in Nederland' van het Ministerie van LNV.

3 Implementatie in de organisatie

Dit hoofdstuk beschrijft de verantwoordelijkheden die het waterschap op zich neemt en hoe invulling wordt gegeven aan het begrip 'zorgvuldig handelen.' De concretisering in werkprotocollen is gegeven in hoofdstuk 4.

3.1 Algemene uitgangspunten

De gedragscode bevat een aantal procesafspraken maar biedt ook een concreet stappenplan voor veel voorkomende werkzaamheden. Voor de vrijstelling van de ontheffingsplicht dient het waterschap de overeengekomen gedragsregels na te leven in de praktijk. Ieder waterschap verbindt zich individueel, vrijwillig aan de gedragscode door middel van een besluit van het waterschapsbestuur.

Handelen volgens de gedragscode is alleen vereist op plaatsen waar beschermde soorten van tabel 2, 3 voorkomen, dat wil zeggen, waar zonder de gedragscode een ontheffing zou moeten worden aangevraagd. Daarnaast is altijd en overal - voor alle soorten - een zekere basiszorgplicht van toepassing (de algemene zorgplicht, zoals omschreven in de wet).

Deze gedragscode is een basisgedragscode. De gedragscode kan voor specifieke situaties met nadere beschermende maatregelen worden uitgebreid. De gedragscode biedt ruimte voor lokaal maatwerk, toegesneden op de lokale situatie en de soort waar het om gaat.

Uitgangspunt voor de concrete uitwerking in werkprotocollen is de strategie: negatieve effecten voorkomen → effecten beperken → schade compenseren. Het waterschap kijkt pas af van het voorkeursscenario als dat vanwege de primaire waterschapstaken in redelijkheid niet anders kan.

Van de werkwijze die is beschreven in hoofdstuk 4 kan onder voorwaarden worden afgeweken. De afwijking dient overtuigend in het project- of onderhoudsplan te worden gemotiveerd. Voorwaarde is dat op basis van een deskundigenoordeel onderbouwd wordt dat die andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten, of zelfs beter is voor die soort(en). Als daar niet aan wordt voldaan, dan geldt de wettelijke plicht om ontheffing aan te vragen.⁸

Wanneer het gaat om soorten genoemd in tabel 3 van hoofdstuk 5 van dit document is afwijken alléén toegestaan voor activiteiten in het kader van bestendig beheer en onderhoud indien bovendien kan worden aangetoond dat de werkzaamheden niet op een andere plaats, een ander moment of op een minder schadelijke manier kunnen worden uitgevoerd.

De gedragscode geldt *niet* als vrijstelling voor het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting ('nieuwe werken') als daaruit negatieve gevolgen voortvloeien voor de soorten in tabel 3 van hoofdstuk 5. In dergelijke gevallen is een ontheffing verplicht.

De gedragscode heeft alleen betrekking op de soorten die in de tabellen 2 en 3 van hoofdstuk 5 worden genoemd, maar kan uiteraard worden uitgebreid voor andere soorten. Hiermee kan voor deze soorten de algemene zorgplicht worden geconcretiseerd.

De gedragscode geldt als een aanbeveling voor de soorten die vermeld worden in tabel 1 van hoofdstuk 5 en voor de soorten die vermeld worden in de Rode Lijst van zeldzame en/of met uitsterven bedreigde planten- en diersoorten (voorzover deze niet onder de bescherming van de Flora- en Faunawet vallen). Het gaat in dit laatste geval om een groot aantal bedreigde, weinig voorkomende soorten hogere planten, mossen, korstmossen, insecten en andere ongewervelde dieren.

3.2 Beleid en organisatie

Een waterschap dat deze gedragscode overneemt verplicht zich om het zorgvuldig handelen ten aanzien van de juridisch zwaarder beschermde flora en fauna op hoofdlijnen te verankeren in zijn strategie en beleid van het waterschap. Bijvoorbeeld in het Waterbeheerplan en het Beheer- en Onderhoudsplan.

⁸ Zie het goedkeuringsbesluit, onderdeel Overwegingen algemeen, op pagina 2 en de toelichting pagina 1 punt 1. In het goedkeuringsbesluit is opgenomen: 'Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel of een in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvulling daarop valt niet onder de reikwijdte van de goedkeuring.' Uit de toelichting bij het besluit blijkt dat de handelwijze die in paragraaf 3.1 van de gedragscode is beschreven geldt als een goedgekeurde gedragsregel.

Het waterschap zal de bescherming van de juridisch zwaarder beschermde planten- en diersoorten en hun leefgebieden in redelijkheid leidend laten zijn bij de planning van beheeractiviteiten en inrichtingsprojecten, binnen de randvoorwaarden die primaire waterschapstaken, logistieke en financiële mogelijkheden stellen.

Het waterschap maakt een overzicht van de juridisch zwaarder beschermde soorten waarvoor het waterschap gezien de verspreiding en de afhankelijkheid van het water(beheer)systeem een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Indien de gedragscode daar niet in voorziet, stelt het waterschap voor deze soorten aparte protocollen op.

Het waterschap ontwikkelt een overzicht of groslijst van soort-beschermende werkmethoden en maatregelen die relevant zijn voor de specifieke omstandigheden binnen het waterschap en past die toe bij de uitvoering van werkzaamheden.

Het waterschap houdt bij de aanschaf van nieuw materieel rekening met de mogelijkheden die er zijn voor zorgvuldige omgang met de aanwezige flora en fauna.

3.3 Informatievoorziening

Het waterschap baseert zijn handelen op de beschikbare kennis over de ecologie en de bescherming van de soorten in zijn werkgebied. Het waterschap zal in beginsel geen fundamenteel of toegepast onderzoek starten, zoals naar ingreep/effect-relaties.

Het waterschap zorgt ten behoeve van zijn onderhoud- en beheerplannen en voor de daarop gebaseerde bestekken voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het voorkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten. Voldoende dekkend en actueel betekent ten minste dat de informatie over het voorkomen van beschermde soorten toereikend is om als onderlegger te dienen voor het bedrijfsmatig organiseren van het beheer en onderhoud in een cyclisch regime van 5 tot 10 jaar. Bestaande gegevens worden optimaal gebruikt en ontbrekende informatie wordt zo nodig aangevuld. De gebruikte verspreidingsgegevens zijn maximaal 10 jaar oud. De termijn kan variëren van 1 tot 10 jaar, afhankelijk van de te beschermen soort. Inventarisaties kunnen per soortgroep of deelgebied gefaseerd worden uitgevoerd. De schaalgrootte van het onderzoek is maximaal 1 x 1 km en bij voorkeur meer gedetailleerd⁹. De gegevens worden vastgelegd op een kaart. Eventuele markering in het veld is hierop aanvullend. De inventarisatie van soorten gebeurt door een ecologisch deskundig persoon.¹⁰

9 Voor een waterschap is het van praktisch belang dat de verspreidingsgegevens gedetailleerde informatie bevatten over het object van het beheer en onderhoud. Dit vraagt dus om een betrekkelijk gedetailleerd onderzoek. Bij minder specifieke informatie gelden immers de voorgeschreven maatregelen voor een veel groter oppervlak en ontstaat onduidelijkheid over het specifiek gewenste beheer ter garantie van het duurzaam voortbestaan van de soorten waar het om gaat. Er is geen juridische, wel een praktische voorkeur voor gedetailleerde informatie.

10 In deze alinea zijn de aanvullende bepalingen opgenomen die het goedkeuringsbesluit voorschrijft op pagina 3, onderdeel inventarisatie.

Verspreidingsgegevens kunnen ook bestaan uit een kaart van de (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het voorkomen van de soort in de regio. De inventarisatie kan desgewenst eerst worden toegespitst op de kansrijke leefgebieden en later meer gebiedsdekkend worden gemaakt. Bijvoorbeeld eerst de watergangen met een natuurfunctie, later de overige watergangen.

Ten behoeve van de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting zorgt het waterschap eveneens voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het vóórkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten in en rond het object van de ingreep. De verspreidingsgegevens zijn in dit geval maximaal vijf jaar oud. Zo nodig worden die bij de voorbereiding van het plan ter plaatse en in de directe omgeving geactualiseerd.

Als alternatief wordt volstaan met een onderzoek naar het voorkomen van (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het voorkomen van de soort in de regio. Aldus wordt het fictief voorkomen van de beschermde soorten vastgesteld en gehandeld alsof de soort daadwerkelijk voorkomt in het gebied¹¹. Hierbij geldt het voorzorgsbeginsel: bij twijfel over het voorkomen van een soort wordt óf de soort als ‘aanwezig’ opgenomen óf er wordt nader onderzoek uitgevoerd om de aanwezigheid uit te sluiten.

Het waterschap zorgt voor een goede kennis- en informatievoorziening over het voorkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten, zowel onder zijn eigen medewerkers als richting opdrachtnemers en, waar zinvol, overige derden. Het waterschap kan hiervoor specifieke producten ontwikkelen, zoals stappenplannen en checklists, databeheerssystemen voor flora en fauna, beeldmateriaal beschermde soorten, cursussen, praktijktrainingen e.d. of aanhaken bij landelijke databanken.

De gebruikte verspreidingsgegevens voldoen te zijner tijd aan de eisen die het Ministerie van LNV formuleert voor monitoring en gegevensverzameling.

Het waterschap zorgt er voor dat bij controle door een handhavende instantie de gegevens over het voorkomen en de verspreiding van de juridisch zwaarder beschermde soorten in het werkgebied kunnen worden getoond.

¹¹ Deze werkwijze voorkomt uitgebreide inventarisaties en kan bijvoorbeeld ook in het winterseizoen worden uitgevoerd.

3.4 Doorwerking in de uitvoering

Het waterschap betreft de kennis over het voorkomen, de kwetsbaarheid en de ontwikkelingsmogelijkheden van de juridisch zwaarder beschermde planten- en diersoorten bij het opstellen van onderhouds- en beheerplannen.

Informatie over de aanwezigheid van juridisch zwaarder beschermde soorten wordt goed gedocumenteerd, mede met het oog op interne en externe controle. Het waterschap zal bij het opstellen van een onderhoudsplan de werkwijze met betrekking tot de juridisch zwaarder beschermde soorten nader specificeren. Deze specificatie wordt ook gebruikt om uitvoerders te instrueren. Op basis van deze instructie kan in het terrein verantwoording worden afgelegd aan de handhavende instantie.

Uitgangspunt voor de concrete uitwerking in werkprotocollen is de strategie: negatieve effecten voorkomen → effecten beperken → schade compenseren. Deze ‘trits’ betekent dat het waterschap allereerst probeert negatieve effecten te voorkomen door geen (of zo weinig mogelijk) werkzaamheden te verrichten in periodes waarin die soorten kwetsbaar zijn: tijdens de voortplantingstijd, de winterrust en/of migratie.

Wanneer dit niet mogelijk is, worden schadebeperkende (mitigerende) maatregelen getroffen. Pas in het uiterste geval vindt compensatie plaats. De schade wordt door het waterschap *op voorhand* fysiek gecompenseerd wanneer het gaat om leefgebieden en/of vermindering van de gunstige staat van instandhouding van soorten die worden genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn (zie tabel 3, tweede deel, in hoofdstuk 5 van dit document).

Indien de gunstige instandhouding van de soort of de wetgeving dit vereist, wordt in de nabije omgeving een compenserend habitat aangelegd, waarbij geldt dat:

- de oppervlakte en kwaliteit van de aan te leggen biotopen minimaal gelijkwaardig is aan de oppervlakte en de kwaliteit van te vernietigen biotopen;
- de ruimtelijke samenhang met bestaande leefgebieden hersteld wordt, conform de eisen die de betrokken soorten hieraan stellen;
- vervangende biotopen tijdig vóór de ingreep worden aangelegd;
- de compensatie geschiedt volgens de regels die het Rijk en de Provincie hiervoor hebben opgesteld.

3.5 Onvoorziene omstandigheden

Indien, ondanks voorzorg en goede inventarisaties, tijdens de uitvoering van een activiteit onverwachts toch een beschermde soort in het gebied wordt aangetroffen, zal het waterschap terstond nagaan hoe overtreding van de wet kan worden voorkomen. Geprobeerd zal worden de desbetreffende planten en dieren zonder schade te verplaatsen, dan wel

door fasering van werkzaamheden of planwijziging te sparen. Indien dit in redelijkheid niet mogelijk is, zal contact worden opgenomen met het Ministerie van LNV voor een passende werkwijze. Uitgangspunt van dit overleg moet zijn dat de werkzaamheden zo min mogelijk vertraging oplopen.

In geval van een calamiteit (schadelijke lozing, overstroming) is sprake van overmacht. De handelwijze zoals bij overige calamiteiten treedt in werking, waarbij desnoods achteraf ontheffing kan worden verleend.

De inzet van (nood)bergings- en retentiegebieden valt niet onder deze calamiteitenregeling. De toekenning van die functie is een besluit, waarvoor aparte procedures gelden. De wijze waarop bergingsgebieden zo nodig worden ingezet, en de maatregelen die nodig zijn om aan de Flora- en Faunawet te voldoen, worden bij dat besluit betrokken (zie paragraaf 2.1).

3.6 Overige aspecten

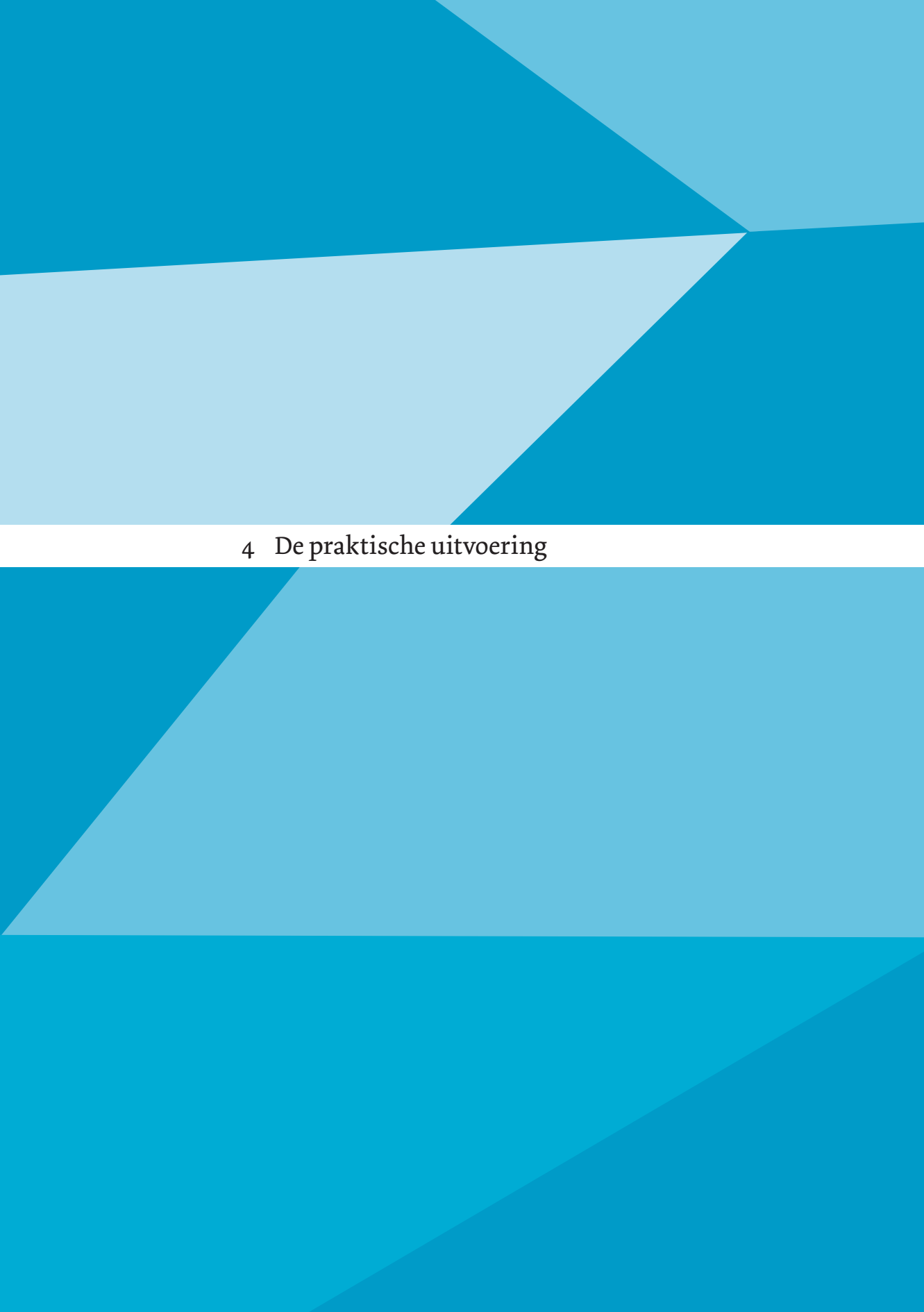
Het waterschap bevordert door middel van voorlichting het zorgvuldig handelen van onderhoudsplichtigen, pachters, vergunninghouders en van (mede)gebruikers van waterschapsterreinen en wateren.

Bij de vangst van (al dan niet beschermde) schadelijke dieren worden methoden ingezet die bijvangst van juridisch zwaarder beschermde soorten redelijkerwijs voorkomen.

Bij monitoring en gegevensverzameling van de juridisch zwaarder beschermde soorten wordt gewerkt volgens de richtlijnen van het Ministerie van LNV op te stellen richtlijnen. Zolang deze richtlijnen nog niet zijn gepubliceerd worden zoveel mogelijk soortspecifieke en/of niet dodelijke vangst- en inventarisatiemethoden toegepast.

Het waterschap evalueert zijn beleid voor zorgvuldig handelen ten aanzien van de juridisch zwaarder beschermde soorten door middel van een monitorings- en evaluatieplan, en gebruikt de uitkomsten van de evaluatie voor verdere optimalisatie van beleid, organisatie en werkmethoden.

De goedkeuring die is verleend aan deze gedragscode geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uit te voeren evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de Minister van LNV na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring.¹²

4 De praktische uitvoering

In dit hoofdstuk worden de maatregelen beschreven die het waterschap zal treffen om schade aan het duurzaam voortbestaan van soorten bij beheer, onderhoud en bij nieuwe werken te voorkomen.

Inzicht in de ruimtelijke verspreiding, en in de kwetsbaarheid tijdens de periodes van voortplanting, (winter)rust en/of migratie, vormt de basis voor de planning van werkzaamheden. Hierbij streeft het waterschap naar een optimalisatie voor meerdere - soms strijdige - doelen, zowel voor ecologische doelen onderling als ook in samenhang met waterhuishoudkundige of uitvoeringstechnische doelstellingen. Daarom is het lastig om algemeen geldende protocollen op te stellen. Onderstaande richtlijnen zijn dan ook bedoeld als uitgangspunt voor waterschapspecifieke uitwerkingen.

Van de beschreven werkwijze kan onder voorwaarden worden afgeweken. De afwijking dient overtuigend in het project- of onderhoudsplan te worden gemotiveerd. Voorwaarde is dat op basis van een deskundigenoordeel onderbouwd kan worden dat die andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten.¹³

Waar in de tekst sprake is van 'soort' of 'soorten', gaat het om de bescherming van populaties en niet om individuen. De tabellen van paragraaf 4.5 geven een overzicht van de gewenste fasering.

4.1 Voorbereiding van werkzaamheden

Het waterschap zorgt ervoor dat uitvoerend personeel op de hoogte is van deze gedragscode en voldoende is geïnstrueerd om die na te kunnen leven. Het uitvoerend personeel weet waar zich de juridisch zwaarder beschermde planten- en diersoorten bevinden. Dit kan door middel van een kaart of een markering in het terrein.

Het uitvoerend personeel wordt opgedragen om naar vermogen alert te zijn op niet-aangeduide (juridisch zwaarder beschermde) planten- en diersoorten en dienovereenkomstig te handelen.

Het waterschap zorgt op basis van ketenverantwoordelijkheid voor het naleven van de gedragscode door partijen die in opdracht van het waterschap handelen (loonwerkers, aannemers, onderzoekers e.d.). In de aanbestedingsopdracht worden de eisen ten aanzien van zorgvuldige werkmethoden opgenomen. Deze afspraken hebben mede betrekking op de planning van de werkzaamheden en de instructie van het door de opdrachtnemer in te zetten personeel en onderaannemers. Het waterschap controleert de naleving hiervan. Dit laat onverlet dat de opdrachtnemer hierin ook een eigen verantwoordelijkheid heeft.

¹³ Zie ook paragraaf 3.1.

In het geval van een ruimtelijke ontwikkeling of inrichting ('nieuwe werken') dient voor soorten die worden genoemd in tabel 3 van hoofdstuk 5 van dit document altijd tijdig een ontheffing te worden aangevraagd. De gedragscode geldt hier niet als een vrijstelling.

4.2 Uitvoering bij beheer en onderhoud

4.2.1 Algemeen¹⁴

In de onderhoud- en beheerplannen geeft het waterschap aan hoe voorkomen zal worden dat afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de juridisch zwaarder beschermde (populaties van) soorten. Hierbij geldt het de strategie die is beschreven onder paragraaf 3.4. Dat houdt in: werken in de minst kwetsbare periode, en als dat niet mogelijk is, aanvullende maatregelen inzetten.

Bij alle werkzaamheden van het waterschap worden in beginsel de volgende elementen gespaard:

- broedkolonies en andere vaste nestplaatsen van vogels (onder andere nestholten van ijsvogels en oeverzwaluwen);
- plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten en amfibieën en insecten paaïen, paren, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren;
- vleermuiskolonies in bomen en gebouwen;
- broeihopen van ringslangen;
- dassenburchten.

Voor onvermijdelijke schade aan dassenburchten wordt altijd een ontheffing aangevraagd.

In voorkomende gevallen wordt grote zorgvuldigheid betracht ten aanzien van schade aan:

- oude bomen (> 50 jaar) met spleten en hollen (in verband met mogelijk voorkomen van vleermuizen en hollenbroedende vogels);
- oude gebouwen en bouwwerken (in verband met het mogelijk voorkomen van vleermuizen en vogels).

Zo nodig wordt nader onderzoek verricht om de aanwezigheid van vleermuizen of broedende vogels uit te sluiten.

Bij activiteiten na zonsondergang wordt rekening gehouden met de trek van onder andere padden en kikkers.

4.2.2 Maaïen van kruidachtige vegetaties op bermen, dijken en schouwpaden¹⁵

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2, 3 van hoofdstuk 5) worden verwacht, stemt het waterschap maaidatum en maaimethode af op de instandhouding van deze soorten. Naar volgorde van voorkeur vinden de werkzaamheden in de volgende periodes plaats:

¹⁴ Tekst aangepast volgens het goedkeuringsbesluit, onderdeel Voorzorgsmaatregelen, eerste bolletje, pagina 4.

¹⁵ Tekst aangepast volgens het goedkeuringsbesluit, onderdeel Voorzorgsmaatregelen, tweede tot en met vijfde bolletje, pagina 4.

- maaierwerkzaamheden worden bij voorkeur uitgevoerd na 15 juli en voor 15 maart. In deze periode vindt geen voortplanting van betekenis plaats van vogels, amfibieën en reptielen en hebben de meeste planten zaad gezet;
- in afwijking van het voorgaande kunnen maaierwerkzaamheden slechts vanaf 1 juni worden uitgevoerd, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen en op bloeiende, juridisch zwaarder beschermde plantensoorten opdat deze tijdens het maaien gespaard worden. In gebieden die van belang zijn voor strikt beschermde amfibieën dient slechts te worden gemaaid bij droog weer, mag niet worden geklepeld en dient de snijhoogte te worden aangepast¹⁶;
- in laatste instantie zullen maaierwerkzaamheden tussen 15 maart en 1 juni alleen plaatsvinden als dat, gezien de primaire waterschapstaken, niet anders kan en met de nodige voorzorg. Bijvoorbeeld, een vroege maaibeurt kan noodzakelijk zijn om de watergang bereikbaar te houden voor latere schoningswerkzaamheden. De voorzorgsmaatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd. Voor de soorten uit tabel 3 in hoofdstuk 5 geldt daarbij dat er sprake is van een groot openbaar belang en dat er geen alternatieven voor handen zijn;
- op plaatsen waar het broeden van de kwartelkoning wordt vermoed, wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus;
- op plaatsen waar voortplanting van de ringslang wordt vermoed, wordt het maaien uitgesteld tot na 15 september, tenzij uit onderzoek is gebleken dat voortplanting kan worden uitgesloten;
- in gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaierwerkzaamheden gedurende het gehele jaar door plaatsvinden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels of andere juridisch zwaarder beschermde soorten;
- bij het afzetten van maaisel op land wordt rekening gehouden met beschermde terrestrische soorten. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.

Wanneer bovenstaande fasering in de tijd en ruimte onvoldoende waarborg biedt voor het voorkomen van schade, dan past het waterschap schadebeperkende maatregelen toe, zoals:

- delen van de vegetatie worden tijdens een maaibeurt niet of later gemaaid, opdat de functies van het leefgebied van te beschermen soorten gehandhaafd blijft (denk aan de overwintering van insecten). Dit komt ook ten goede aan de bescherming van jonge vogels;
- op de groeiplaats van te beschermen plantensoorten wordt niet gemaaid voordat deze zich voldoende hebben kunnen vermeerderen. Dit kan door te maaien na de zaadzetting of door minimaal 25% van de groeiplaats van deze soort(en) later te maaien of bij toerbeurt over te slaan. Dit geldt ook voor waardplanten van beschermde (insecten)soorten;
- er wordt natuurvriendelijk materieel ingezet en/of een sparende techniek toegepast, zoals het gebruik van wildredders;

¹⁶ Zie de toelichting bij het goedkeuringsbesluit, pagina 5 punt 8.

- wanneer er sprake is van vogelsoorten die voorkomen op de door LNV gepubliceerde 'Rode Lijst', dan worden de vogels, nesten en hun eieren actief opgespoord en gespaard;
- als niet buiten het broedseizoen gewerkt kan worden, kan men ervoor kiezen het gebied tijdelijk, incidenteel, ongeschikt te maken voor broedvogels, bijvoorbeeld door de vegetatie zeer kort te houden of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten;
- in gebieden waar de waterspitsmuis en/of de noordse woelmuis voorkomt wordt 50% van de vegetatietype waar de soort van afhankelijk is, niet gemaaid.¹⁷

4.2.3 Schonen van waterlopen en oevers (het natte profiel)¹⁸

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2, 3 van hoofdstuk 5) worden verwacht, stemt het waterschap de datum van de werkzaamheden en de werkmethode af op de instandhouding van deze soorten. Naar volgorde van voorkeur vinden de werkzaamheden in de volgende periodes plaats:

- schoningswerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. Bovendien hebben in deze periode vrijwel alle water- en oeverplanten zaad gezet. In de maanden november-december kan worden geschoond zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, dat wil zeggen, zolang de watertemperatuur boven de 10° C blijft;
- in tweede instantie kan schoning slechts tussen 1 juni en 15 juli worden uitgevoerd, mits goed wordt gelet op broedende vogels en bloeiende of zaadbevattende juridisch zwaarder beschermde planten. Groeiplaatsen van de juridisch zwaarder beschermde planten en vogelnesten worden bij het schonen ruim gespaard. Voor vogelnesten wil dat zeggen: minimaal 3 meter om het nest ongemoeid laten, tussen 15 maart en 1 juni minimaal 5 meter om het nest niet schonen;
- in laatste instantie zullen schoningswerkzaamheden in de periode tussen half maart en 1 juni alléén plaatsvinden als dit vanwege de primaire waterschapstaken niet anders kan en met de nodige voorzorg. De voorzorgsmaatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd. Voor de soorten uit tabel 3 in hoofdstuk 5 geldt bovendien de eis dat voor de werkzaamheden geen alternatieven voorhanden mogen zijn;
- het schonen geschiedt op zo'n manier dat water en de daarin voorkomende zaden en dieren kunnen terugstromen naar het water;
- het verdient aanbeveling het schoonsel minimaal 48 uur naast de watergang te laten liggen, opdat amfibieën terug naar de watergang kunnen vluchten. Langs watergangen met een botanische doelstelling kan een keuze worden gemaakt voor versneld afvoeren van het maaisel;

¹⁷ Zie toelichting bij het goedkeuringsbesluit pagina 2 punt 2.

¹⁸ Tekst aangepast volgens het goedkeuringsbesluit, onderdeel Voorzorgsmaatregelen, zesde, zevende en achtste bolletje, pagina 4.

- bij het afzetten van slootmaaisel op land wordt rekening gehouden met beschermde terrestrische soorten. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.

Bovenstaande fasering in ruimte en tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor soorten die frequent, maar diffuus in bepaalde regio's voorkomen, zoals de bittervoorn en het bermpje. Bij soorten die voorkomen als lokale populaties op specifieke locaties, zijn aanvullend schadebeperkende maatregelen nodig. Dat geldt ook voor de waardplanten of gastheren van de beschermde soorten. De maatregelen worden gespecificeerd in het onderhoudsplan, zoals:

- delen van de slootvegetatie en van de waterbodem (minimaal 25%) worden gespaard, door het werkgebied gefaseerd te schonen, opdat de functie van het leefgebied van te beschermen soort(en) behouden blijft en vissen en amfibieën kunnen vluchten;
- er wordt natuurvriendelijk materieel ingezet en/of een sparende techniek toegepast;
- op de kant gedeponiseerd schoonsel wordt altijd¹⁹ gecontroleerd op aanwezigheid van te beschermen soorten, direct na het opschoonen. Indien dergelijke organismen aanwezig zijn, worden deze teruggezet in het water. Dat geldt ook voor hun gastheren, zoals zoetwatermosselen in het leefgebied van de bittervoorn;
- op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbescheergemeenschappen (groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Het gespaarde gedeelte wordt pas geschoond nadat het eerder geschoonde gedeelte voldoende hersteld is;
- op plaatsen waar voortplanting van kamsalamanders wordt vermoed, worden werkzaamheden pas na 1 oktober uitgevoerd;
- indien niet kan worden voldaan aan de gedragsregel om minimaal 25% van vegetatie en slootbodem ongemoeid te laten (50% voor krabbescheer), dan dienen zodanig andere maatregelen te worden getroffen, dat het schonen van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van beschermde soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een ter zake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord.²⁰

4.2.4 Baggeren van bodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers²¹

Het betreft hier werkzaamheden die tot doel hebben het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhoudsplannen is neergelegd. Dat kan zijn in termen van onderhoudsdiepte, aan/afvoercapaciteit of doorstroomprofiel. In tegenstelling tot het jaarlijkse maaien en schonen, wordt het baggeren doorgaans niet vaker dan eens per

¹⁹ Zie de toelichting op het goedkeuringsbesluit pagina 3 punt 3.

²⁰ Zie toelichting op het goedkeuringsbesluit pagina 3 punt 4. Zie tevens paragraaf 3.6 van de gedragscode.

²¹ Tekst aangepast volgens goedkeuringsbesluit, onderdeel Voorzorgsmaatregelen, negende bolletje, pagina 5.

acht jaar uitgevoerd. Dit leidt dus automatisch tot een fasering in tijd en ruimte. Bij de uitvoering wordt rekening gehouden met bestaande richtlijnen voor de temperatuur van het water (tussen 10 en 25° C). Als die te hoog of te laag is, dan is extra voorzorg noodzakelijk. Bij een te lage temperatuur raken vissen en amfibieën inactief waardoor zij niet meer kunnen vluchten. Bij een te hoge temperatuur kan zuurstofloosheid van het water ontstaan.

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2,3 van hoofdstuk 5) worden verwacht, stemt het waterschap de datum van de werkzaamheden en de methode af op de instandhouding van deze soorten. Naar volgorde van voorkeur vinden de werkzaamheden in de volgende periodes plaats:

- baggerwerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. Bovendien hebben in deze periode vrijwel alle water- en oeverplanten zaad gezet. In de maanden november-december kan nog worden gebaggerd zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, dat wil zeggen, zolang de watertemperatuur boven de 10° C blijft;
- in tweede instantie kan slechts gebaggerd worden tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winterrust (tussen 1 november en 15 maart), mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen als ook lokaal zo veel leefgebied wordt gespaard (minimaal 25%), als nodig is om de functies van het leefgebied van te beschermen soort(en) te kunnen behouden. Door fijnmaziger te werken kunnen te beschermen soorten vluchten, dan wel de gebaggerde delen opnieuw bevolken. Tussen 1 juni en 15 juli moet bovendien goed gelet worden op broedende vogels en bloeiende of zaadbevattende juridisch zwaarder beschermde planten;
- in de periode van half maart tot half juli (broed- en voortplantingperiode) worden de werkzaamheden alléén uitgevoerd als dit vanwege de primaire waterschapstaken niet anders kan en met de nodige voorzorg. De voorzorgsmaatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd. Voor de soorten uit tabel 3 in hoofdstuk 5 geldt bovendien de eis dat voor de werkzaamheden geen alternatieven voorhanden mogen zijn.

Bovenstaande fasering in ruimte en tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor soorten die frequent, maar diffuus in bepaalde regio's voorkomen, zoals de bittervoorn en het biermpje. Bij soorten die voorkomen als lokale populaties op specifieke locaties, zijn aanvullend schadebeperkende maatregelen nodig. Dat geldt ook voor de waardplanten of gastheren van de beschermde soorten. De maatregelen worden gespecificeerd in het onderhoudsplan zoals:

- delen van de slootvegetatie en van de waterbodem (minimaal 25%) worden gespaard, zodat te beschermen soorten kunnen vluchten, dan wel de gebaggerde delen opnieuw kunnen bevolken. Dit kan door het werkgebied gefaseerd te baggeren;
- er wordt natuurvriendelijk materieel ingezet en/of een sparende techniek toegepast;

- te beschermen soort(en) worden tijdelijk weggevangen of geïsoleerd van dat deel van de watergang waar de werkzaamheden plaatsvinden;
- op de kant gedeponeerde bagger wordt direct gecontroleerd op aanwezigheid van te beschermen soorten. Deze worden teruggezet in het water. Dat geldt ook voor hun eventuele waardplanten en gastheren, zoals zoetwatermosselen in het leefgebied van de bittervoorn;
- op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbescheergemeenschappen (waaronder groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie en waterbodem gespaard. Tijdens het baggeren worden op de kant gedeponeerde krabbescheerplanten zoveel mogelijk teruggeplaatst;
- op plaatsen waar voortplanting van kamsalamanders wordt vermoed, worden werkzaamheden pas na 1 oktober uitgevoerd;
- indien niet kan worden voldaan aan de gedragsregel om 25% van vegetatie en slootbodem ongemoeid te laten (50% op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbescheer), dan dienen zodanig andere maatregelen te worden getroffen, dat het baggeren van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van te beschermen soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een ter zake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord.²²

Bij het afzetten van bagger of slootmaaisel op land wordt rekening gehouden met beschermde terrestrische soorten. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.

Bij herstelwerkzaamheden aan watergangen en oevers worden zo nodig aldaar en in de directe omgeving schadebeperkende maatregelen getroffen, afhankelijk van de te beschermen soorten ter plaatse. Aanwezige vogels en hun nesten worden opgespoord en gespaard.

4.2.5 Begrazen

In het begrazingsplan wordt rekening gehouden met het vóórkomen van juridisch zwaarder beschermde planten- of diersoorten. Zo nodig wordt de begrazingsdruk (aantal dieren en periode van begrazing) en de keuze van diersoort hierop aangepast en worden eventueel gebieden uitgerasterd.

4.2.6 Snoeien en dunnen van opgaande beplanting

Snoi- en dunwerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van september tot half maart, dus buiten het broedseizoen. Hierbij neemt het waterschap de volgende voorzorg in acht:

- oudere bomen (> 50 jaar) met spleten en holen worden op de aanwezigheid van vleermuizen gecontroleerd. Dergelijke bomen en de

²² Zie de toelichting bij het goedkeuringsbesluit pagina 4, punt 6. Zie tevens paragraaf 3.6 van de gedragscode.

- bomen in de directe omgeving daarvan dienen op zodanige wijze verzorgd te worden dat de verblijfplaatsen in stand blijven en aanwezige dieren niet worden verstoord;
- hollen van juridisch zwaarder beschermde dieren of bladhopen waarin zich slangen of juridisch zwaarder beschermde amfibieën zouden kunnen bevinden dienen te worden gespaard.

Tijdens het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) vinden géén snoei- en dunningswerkzaamheden plaats, tenzij uit controle is komen vast te staan dat zich in de directe omgeving geen broedende vogels of nesten bevinden.

Werkpaden en werkomgeving worden zo beperkt mogelijk gehouden. Daarbij en ook bij de valrichting van bomen en takken wordt rekening gehouden met bovenstaande punten.

Snoei- en dunningswerkzaamheden worden op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht zo mogelijk gefaseerd uitgevoerd (verspreiden over meerdere jaren), opdat leefgebieden van deze soorten gehandhaafd blijven.

Snoeihout en snippers worden buiten het leefgebied van de juridisch zwaarder beschermde soorten opgeslagen.

NB *Het kappen van bomen anders dan uit een oogpunt van beheer en onderhoud van de opstand valt onder de categorie 'Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'. Voor dergelijke werkzaamheden geldt naast de Flora- en Faunawet tevens de Boswet. De gedragscode treedt niet in de plaats van een Kapvergunning.*

4.2.7 Onderhoud aan waterkeringen

Hieronder wordt verstaan het regulier, periodiek onderhoud. Grootchalige ingrepen, zoals het op hoogte brengen van dijken, valt onder de categorie 'nieuwe werken'. Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht, handelt het waterschap als volgt (met inachtneming van de beperkingen die de Wet op de waterkeringen oplegt: van 15 oktober tot 15 april is geen onderhoud toegestaan aan het buitentalud van een waterkerende dijk).

- Werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen van vogels (15 maart - 15 juli), tenzij door onderzoek is vastgesteld dat zich op het terrein geen broedende vogels (meer) bevinden.
- Als het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen het dijklichaam tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten. Met deze aanpak kan men toch de noodzakelijke werkzaamheden uitvoeren, bijvoorbeeld bij herinzaai, zodat zich voor de winter een erosiebestendige zode kan ontwikkelen.

- Voorafgaand aan het onderhoud wordt geïnventariseerd hoe de instandhouding van populaties beschermde planten kan worden gewaarborgd. Afhankelijk van de ecologie en voortplanting van de soort (bollen, knollen, zaad), worden de planten opgenomen eventueel eerst in depot gezet en (naderhand) op een geschikte plek in de nabijheid uitgeplant. Dit voorzover soorten lokaal in hun voorkomen bedreigd worden door de ingreep.
- Natuurvriendelijke oevers worden ongemoeid gelaten.

4.2.8 Onderhoud verhardingen

Bij onderhoud aan verharde oppervlakten wordt tijdens het broedseizoen rekening gehouden met het vóórkomen van broedende vogels en andere beschermde diersoorten en planten in de nabije omgeving.

Gladheidsbestrijding in de nabijheid van waar juridisch zwaarder beschermde, zoutgevoelige plantensoorten groeien gebeurt met niet-schadelijke middelen.

In de directe omgeving van leefgebieden van juridisch zwaarder beschermde soorten wordt geen chemische onkruidbestrijding toegepast. Hiervan wordt alléén afgeweken als alternatieven (mechanisch, branden) niet mogelijk zijn.

NB *Het is aan te raden dezelfde handelswijze toe te passen bij habitattypen die op grond van de Habitatrichtlijn moeten worden beschermd. Deze verplichting valt echter buiten het kader van deze gedragscode.*

4.3 Uitwerking bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting ('nieuwe werken')

NB. *Bij deze werkzaamheden moet er rekening mee worden gehouden dat voor soorten uit tabel 3 van hoofdstuk 5 van deze gedragscode geen vrijstelling mogelijk is. Indien sprake is van verboden handelingen ten aanzien van deze soorten moet hiervoor een ontheffing worden aangevraagd. Het naleven van de onderstaande gedragsregels zal echter de negatieve gevolgen zeker verminderen en de kans op het verkrijgen van een ontheffing vergroten.*

4.3.1 Voorbereiding van nieuwe werken

Voorafgaande aan de realisatie van ruimtelijke inrichtingsprojecten zorgt het waterschap voor een voldoende dekkend en actueel overzicht van de verspreiding van de juridisch zwaarder beschermde planten- en diersoorten in het plangebied en de directe omgeving (zie ook paragraaf 3.3).

Voor juridisch zwaarder beschermde planten- en diersoorten worden specifieke behoudsmaatregelen in het plan opgenomen, bijvoorbeeld in de vorm van een werkprotocol. Deze maatregelen kunnen betrekking hebben op de locatiekeuze én op de werkwijze.

In het geval van de soorten uit tabel 3 van hoofdstuk 5 van dit document dient een ontheffing te worden aangevraagd bij de Minister van LNV. Hierbij dient te worden aangetoond dat:

- sprake is van een dwingende reden van groot openbaar belang voor het uitvoeren van het betreffende plan;
- de ingreep niet op een andere, minder schadelijke wijze of op een andere locatie kan plaatsvinden;
- de gunstige instandhouding van de getroffen soort(en) gewaarborgd is;
- voldoende mitigerende maatregelen en compensatie worden toegepast.

De benodigde maatregelen worden door het waterschap in een Programma van Eisen of besteksvoorschriften ook voorgeschreven aan anderen die werkzaamheden in opdracht van het waterschap uitvoeren. Het waterschap houdt hier toezicht op.

Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is worden plan en werkzaamheden hierop aangepast.

Verboden handelingen ten aanzien van vogels, hun nesten en eieren wordt door middel van preventie voorkómen, bijvoorbeeld door de werkzaamheden buiten het broedseizoen te laten plaatsvinden.

Indien de wet verplicht tot compensatie van leefgebieden, worden hiervoor in de plaats nieuwe aangelegd voor de betreffende soorten, waarbij:

- de oppervlakte van het nieuw in te richten terrein voldoende groot en voldoende geschikt is om de betreffende soort(en) te handhaven;
- het nieuwe terrein deel uitmaakt van een samenhangend ruimtelijk netwerk van geschikte leefgebieden voor de betreffende soorten;
- het nieuwe terrein tijdig voor de aanvang van de ingreep gereed is en geschikt voor het herbergen van de desbetreffende soort(en).

4.3.2 Verwijderen van bovengrond en andere graafwerkzaamheden²³

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht, worden de werkzaamheden in beginsel uitgevoerd buiten de kwetsbare perioden van deze soorten. Dit houdt in:

- werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen van vogels (15 maart-15 juli) tenzij door onderzoek is vastgesteld dat zich op het terrein geen broedende vogels bevinden;
- als het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen het werkgebied tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten. Met deze aanpak kan men toch de noodzakelijke

23 Tekst aangepast volgens goedkeuringsbesluit, onderdeel Voorzorgsmaatregelen, tiende bolletje op pagina 5.

werkzaamheden in het voorjaar uitvoeren, zodat de vegetatie zich voor de winter kan ontwikkelen;

- voorafgaand aan de werkzaamheden wordt geïnventariseerd hoe de instandhouding van populaties beschermde planten kan worden gewaarborgd. Afhankelijk van de ecologie en voortplanting van de soort (bollen, knollen, zaad), worden de planten opgenomen, eventueel eerst in depot gezet en (naderhand) op adequate wijze uitgezet;
- werkzaamheden op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren worden verwacht vinden plaats buiten de overwinteringsperiode van deze soorten (1 november-1 april). Op plaatsen waar de zandhagedis wordt verwacht vinden geen werkzaamheden plaats tijdens de voortplantingsperiode van deze soort.

Tijdens de uitvoering worden maatregelen genomen om te voorkómen dat vaste verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde soorten in de omgeving worden beïnvloed.

Wanneer tijdens de looptijd van het project hervestiging van juridisch zwaarder beschermde soorten ongewenst is, dan worden maatregelen genomen om te voorkómen dat hervestiging op het terrein kan optreden, bijvoorbeeld door het terrein tijdelijk kaal te houden of dagelijks te verstoren. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten.

4.3.3 Sloop van kunstwerken en gebouwen

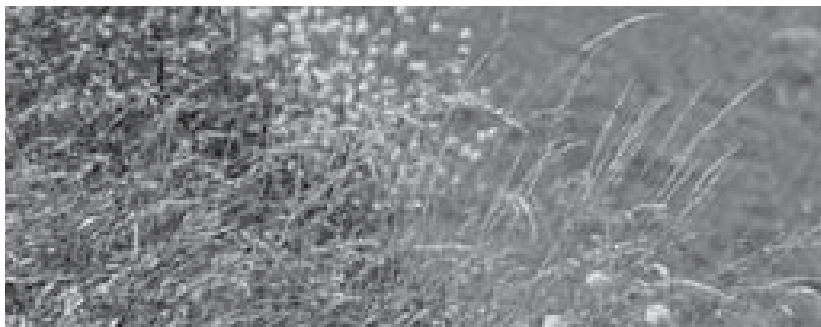
Kunstwerken en gebouwen kunnen van belang zijn voor de volgende soortengroepen: (muur) planten, (broed)vogels, zoogdieren (vleermuizen en steenmarter), amfibieën en reptielen, de laatste vooral in verband met de overwintering.

Groeiplaatsen van beschermde muurplanten en muurvegetaties worden zoveel mogelijk in stand gelaten. Veel muurplanten behoren tot de juridisch zwaarder beschermde soorten van tabel 2 van hoofdstuk 5.

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is worden beschermde muurplanten en muurvegetaties in dijkbekledingen, muren en gebouwen buiten de bloeitijd uitgestoken en elders in geschikt biotoop teruggeplaatst.

Gebouwen en kunstwerken worden vóór de ingreep gecontroleerd op het voorkomen van onder meer (gier)zwaluwen, overwinterende (juridisch zwaarder beschermde) amfibieën en reptielen, op steenmarters en vleermuizen. Bij positief resultaat worden geen werkzaamheden uitgevoerd tijdens het broed- of nestelseizoen, noch tijdens de winterslaap van overwinterende vleermuizen. Bij aanwezigheid van vleermuiskolonies dient een ontheffing aangevraagd te worden.

Bij substantiële aantasting van groeiplaatsen en verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde soorten worden maatregelen genomen om bij herontwikkeling van de locatie nieuw leefgebied voor de

desbetreffende planten en dieren te creëren. Te denken valt aan gebruik van speciale mortel voor muurplanten, nestelgelegenheid voor zwaluwen en holten die als verblijfplaats voor vleermuizen kunnen fungeren.

4.3.4 Bouwactiviteiten

Bij bouwactiviteiten worden broedende vogels, kramende (juridisch zwaarder beschermde) zoogdieren en parende amfibieën op of nabij de bouwplaats in de planvoorbereiding en in de te hanteren werkwijze ontzien. Aandachtssoort is hier de rugstreeppad.

Bouwactiviteiten vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van de bouwplaats wordt uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk voorkomen.

4.3.5 Afdammen, dempen of vergraven van wateren²⁴

Het afdammen, dempen of leegpompen van watergangen wordt op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht in beginsel uitgevoerd in de periode tussen 15 juli en 1 november, dat wil zeggen na de voortplantingsperiode en vóór de winterrust van vissen, amfibieën en reptielen.

Als het niet mogelijk is om in deze periode te werken, dan is extra voorzorg nodig. Bij werkzaamheden tijdens de broedperiode kan men ervoor kiezen het werkgebied tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten. Met deze aanpak kan men toch de noodzakelijke werkzaamheden in het voorjaar uitvoeren, zodat de vegetatie zich voor de winter kan ontwikkelen.

Voorafgaand aan het dempen of vergraven van de watergang wordt deze zoveel mogelijk vrij gemaakt van juridisch zwaarder beschermde dieren en planten:

²⁴ Tekst aangepast volgens goedkeuringsbesluit, onderdeel Voorzorgsmaatregelen, elfde bolletje op pagina 5.

- juridisch zwaarder beschermde planten worden ruim uitgestoken en elders teruggeplaatst, voor zover soorten lokaal in hun voorkomen bedreigd worden door de ingreep en deze ingreep onvermijdelijk is;
- juridisch zwaarder beschermde dieren worden weggevangen voorafgaande aan het dempen van de sloot en teruggeplaatst in geschikte biotopen in de omgeving, wanneer deze door de ingreep worden bedreigd;
- wanneer het gaat om leefgebieden van soorten die genoemd worden in tabel 3 van hoofdstuk 5 wordt voorafgaand aan het dempen eerst voldoende nieuw habitat ingericht. Deze nieuwe habitat moet ecologisch functioneren alvorens tot demping wordt overgegaan.

Bij het dempen van een watergang wordt het water één richting uitgedreven naar een naastliggende sloot, opdat aanwezige vissen en amfibieën kunnen ontsnappen.

Bij leegpompen van een watergang worden overige vissen en amfibieën tijdig weggevangen en elders uitgezet.

Het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.

4.4 Uitwerking bij onderzoek en monitoring²⁵

Het vangen van juridisch zwaarder beschermde soorten gebeurt uitsluitend door bevoegde personen. (NB. Het vangen is doorgaans vergunningplichtig).

Bij het vangen van juridisch zwaarder beschermde zoogdieren voor onderzoek en monitoring wordt uitsluitend gewerkt volgens het DEC-protocol uit de Wet op het Dierenwelzijn.

Het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.

4.5 Kalender van werkzaamheden

Onderstaande tabellen vatten de fasering van werkzaamheden samen, zoals beschreven in de voorgaande paragrafen van hoofdstuk 4. Deze tabellen moeten gelezen worden in samenhang met de corresponderende tekst.

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
Onderhoud												
Maaien bermen, dijken en schouwpaden												
Schonen van het natte profiel												
Baggeren van bodems en herprofilering												
Herstelwerkzaamheden (1.)												
Begrazen (2.)												
Snoeien en dunnen van opgaande beplanting												
Onderhoud waterkeringen												
Onderhoud verhardingen (3.)												
Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting												
Verwijderen van bovengrond/ graven (4.)												
Sloop van kunstwerken en gebouwen (5.)												
Bouwactiviteiten (6.)												
Afdammen, dempen, vergraven van watergangen												

- Voorkeursperiode, met minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.
- 2e voorkeursperiode: 'ja, mits'. Uitvoering met de nodige schadebeperkende maatregelen.
- 3e voorkeursperiode: 'nee, tenzij'. Alleen in uiterste noodzaak en met de nodige schadebeperkende maatregelen.

- (1.) Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
- (2.) Begrazingsdruk (aantal dieren en periode) en keuze diersoort aanpassen op voorkomen van juridisch zwaarder beschermde soorten.
- (3.) Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
- (4.) Bij het voorkomen van juridisch zwaarder beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren moet de periode van winterrust vermeden worden.
- (5.) Rekening houden met groeiplaatsen van beschermde muurplanten en voorkomen van onder meer (gier)zwaluwen, overwinterende (juridisch zwaarder beschermde) amfibieën en reptielen, steenmarters en vleermuizen.
- (6.) Rekening houden met voortplanting van vogels en beschermde zoogdieren en amfibieën.

5 De tabellen 1, 2, 3 van beschermde soorten

5.1 Algemeen

De gedragscode heeft betrekking op de soorten die vermeld staan in de tabellen 2 en 3 van dit hoofdstuk. De tabellen komen overeen met de tabellen 1, 2 en 3 in de LNV brochure 'Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren'.

In de praktijk van de Flora- en Faunawet is ook sprake van tabel 1 soorten. Dat zijn algemene, niettemin wettelijk beschermde soorten waarvoor een algehele vrijstelling van de artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en Faunawet geldt, althans voor de werkzaamheden die vallen onder de vrijstellingsregeling.

Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld.

Voor andere werkzaamheden dan hierboven genoemd, is voor de soorten in tabel 1 wel een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets). *De soorten van tabel 1 zijn dus voor de gedragscode niet relevant.*

5.2 De soorten van tabel 1

Dit zijn algemene soorten waarvoor een algehele vrijstelling geldt van artikel 8 t/m 12 van de Flora- en Faunawet. *Deze zijn dus voor de gedragscode niet relevant.*

Tabel 1: Algemene soorten

Zoogdieren	
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Egel	<i>Erinaceus europeus</i>
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>
Haas	<i>Lepus europeus</i>
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Mol	<i>Talpa europea</i>
Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>

Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>

Reptielen en amfibieën

Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
Middelste groene kikker	<i>Rana esculenta</i>
Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>
Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>

Mieren

Behaarde rode bosmier	<i>Formica rufa</i>
Kale rode bosmier	<i>Formica polyctena</i>
Stronkmier	<i>Formica truncorum</i>
Zwartrugbosmier	<i>Formica pratensis</i>

Slakken

Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i>
---------------	----------------------

Vaatplanten

Aardaker	<i>Lathyrus tuberosus</i>
Akkerklokje	<i>Campanula rapunculoides</i>
Brede wespenorchis	<i>Epipactis helleborine</i>
Breed klokje	<i>Campanula latifolia</i>
Dotterbloem	<i>Caltha palustris</i>
Gewone vogelmelk	<i>Ornithogalum umbellatum</i>
Grasklokje	<i>Campanula rotundifolia</i>
Grote kaardenbol	<i>Dipsacus fullonum</i>
Kleine maagdenpalm	<i>Vinca minor</i>
Knikkende vogelmelk	<i>Ornithogalum nutans</i>
Koningsvaren	<i>Osmunda regalis</i>
Slanke sleutelbloem	<i>Primula elatior</i>
Zwanebloem	<i>Butomus umbellatus</i>

5.3 De soorten van tabel 2

Tabel 2 bevat, naast alle vogels, een aantal soorten die betrekkelijk zeldzaam zijn.

Het toetsingskader voor activiteiten die mogelijk schade berokkenen aan soorten uit deze tabel staat vermeld in bijlage 2 van dit document.

Soorten van tabel 2

Vogels	
Alle inheemse vogelsoorten	

Zoogdieren	
Damhert	Dama dama
Edelhert	Cervus elaphus
Eekhoorn	Sciurus vulgaris
Grijze zeehond	Halichoerus grypus
Grote bosmuis	Apodemus flavicollis
Steenmarter	Martes foina
Wild zwijn	Sus scrofa

Reptielen en amfibieën	
Alpenwatersalamander	Triturus alpestris
Levendbarende hagedis	Lacerta vivipara

Dagvlinders	
Moerasparelmoervlinder	Euphydryas aurinia
Vals heideblauwtje	Lycaeides idas

Vissen	
Bermpje	Noemacheilus barbatulus
Kleine modderkruiper	Cobitis taenia
Meerval	Silurus glanis
Rivierdonderpad	Cottus gobio

Vaatplanten	
Aangebrande orchis	Orchis ustulata
Aapjesorchis	Orchis simia
Beenbreek	Narthecium ossifragum
Bergklokje	Campanula rhomboidalis
Bergnachtorchis	Platanthera chlorantha
Bijenorchis	Ophrys apifera
Blaasvaren	Cystopteris fragilis
Blauwe zeedistel	Eryngium maritimum

Bleek bosvogeltje	<i>Cephalanthera damasonium</i>
Bokkenorchis	<i>Himantoglossum hircinum</i>
Brede orchis	<i>Dactylorhiza majalis majalis</i>
Bruinrode wespenorchis	<i>Epipactis atrorubens</i>
Daslook	<i>Allium ursinum</i>
Dennenorchis	<i>Goodyera repens</i>
Duitse gentiaan	<i>Gentianella germanica</i>
Franjegentiaan	<i>Gentianella ciliata</i>
Geelgroene wespenorchis	<i>Epipactis muelleri</i>
Gele helmbloem	<i>Pseudofumaria lutea</i>
Gevlekte orchis	<i>Dactylorhiza maculata</i>
Groene nachtorchis	<i>Coeloglossum viride</i>
Groensteel	<i>Asplenium viride</i>
Grote keverorchis	<i>Listera ovata</i>
Grote muggenorchis	<i>Gymnadenia conopsea</i>
Gulden sleutelbloem	<i>Primula veris</i>
Harlekijn	<i>Orchis morio</i>
Herfstschroeforchis	<i>Spiranthes spiralis</i>
Hondskruid	<i>Anacamptis pyramidalis</i>
Honingorchis	<i>Hermidium monorchis</i>
Jeneverbes	<i>Juniperus communis</i>
Klein glaskruid	<i>Parietaria judaica</i>
Kleine keverorchis	<i>Listera cordata</i>
Kleine zonnedauw	<i>Drosera intermedia</i>
Klokjesgentiaan	<i>Gentiana pneumonanthe</i>
Kluwenklokje	<i>Campanula glomerata</i>
Koraalwortel	<i>Corallorhiza trifida</i>
Kruisbladgentiaan	<i>Gentiana cruciata</i>
Lange ereprijs	<i>Veronica longifolia</i>
Lange zonnedauw	<i>Drosera anglica</i>
Mannetjesorchis	<i>Orchis mascula</i>
Maretak	<i>Viscum album</i>
Moeraswespenorchis	<i>Epipactis palustris</i>
Muurbloem	<i>Erysimum cheiri</i>
Parnassia	<i>Parnassia palustris</i>
Pijlscheefkelk	<i>Arabis hirsuto sagittata</i>
Poppenorchis	<i>Aceras anthropophorum</i>
Prachtklokje	<i>Campanula persicifolia</i>
Purperorchis	<i>Orchis purpurea</i>
Rapunzelklokje	<i>Campanula rapunculus</i>
Rechte driehoeksvaren	<i>Gymnocarpium robertianum</i>
Rietorchis	<i>Dactylorhiza majalis praetermissa</i>
Ronde zonnedauw	<i>Drosera rotundifolia</i>
Rood bosvogeltje	<i>Cephalanthera rubra</i>

Ruig klokje	Campanula trachelium
Schubvaren	Ceterach officinarum
Slanke gentiaan	Gentianella amarella
Soldaatje	Orchis militaris
Spaanse ruiter	Cirsium dissectum
Steenanjer	Dianthus deltoides
Steenbreekvaren	Asplenium trichomanes
Stengelloze sleutelbloem	Primula vulgaris
Stengelomvattend havikskruid	Hieracium amplexicaule
Stijf hardgras	Catapodium rigidum
Tongvaren	Asplenium scolopendrium
Valkruid	Arnica montana
Veenmosorchis	Hammarbya paludosa
Veldgentiaan	Gentianella campestris
Veldsalie	Salvia pratensis
Vleeskleurige orchis	Dactylorhiza incarnata
Vliegenorchis	Ophrys insectifera
Vogelnestje	Neottia nidus-avis
Voorjaarsadonis	Adonis vernalis
Wantsenorchis	Orchis coriophora
Waterdrieblad	Menyanthes trifoliata
Weideklokje	Campanula patula
Welriekende nachtorchis	Platanthera bifolia
Wilde gagel	Myrica gale
Wilde herfsttijloos	Colchicum autumnale
Wilde kievitsbloem	Fritillaria meleagris
Wilde marjolein	Origanum vulgare
Wit bosvogeltje	Cephalanthera longifolia
Witte muggenorchis	Pseudorchis albida
Zinkviooltje	Viola lutea calaminaria
Zomerklokje	Leucojum aestivum
Zwartsteel	Asplenium adiantum-nigrum

Kevers

Vliegend hert	Lucanus cervus
---------------	----------------

Kreeftachtigen

Rivierkreeft	Astacus astacus
--------------	-----------------

5.4 De soorten van tabel 3

Deze tabel bevat de soorten die genoemd worden in bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn (Europees zeldzame/of bedreigde soorten) en een aantal - doorgaans zeer zeldzame - soorten die de Nederlandse Staat in bijlage 1 bij het Vrijstellingenbesluit daaraan heeft toegevoegd (zogenoeten AMvB-soorten).

Het toetsingskader voor activiteiten die mogelijk schade berokkenen aan soorten uit deze tabel staat vermeld in bijlage 2 van dit document. De eisen zijn over het algemeen strenger dan die voor de soorten uit tabel 2.

Soorten van tabel 3

A. Soorten genoemd in bijlage 1 Vrijstellingenbesluit

Zoogdieren	
Boommarter	Martes martes
Das	Meles meles
Eikelmuis	Eliomys quercinus
Gewone zeehond	Phoca vitulina
Veldspitsmuis	Crocidura leucodon
Waterspitsmuis	Neomys fodiens

Reptielen en amfibieën	
Adder	Vipera berus
Hazelworm	Anguis fragilis
Ringslang	Natrix natrix
Vinpootsalamander	Triturus helveticus
Vuursalamander	Salamandra salamandra

Vissen	
Beekprik	Lampetra planeri
Bittervoorn	Rhodeus cericeus
Elrits	Phoxinus phoxinus
Gestippelde alver	Alburnoides bipunctatus
Grote modderkruiper	Misgurnus fossilis
Rivierprik	Lampetra fluviatilis

Dagvlinders	
Bruin dikkopje	Erynnis tages
Dwergblauwtje	Cupido minimus
Dwergdikkopje	Thymelicus acteon
Groot geaderd witje	Aporia crataegi
Grote ijsvogelvlinder	Limenitis populi
Heideblauwtje	Plebejus argus

Iepepage	Strymonidia w-album
Kalkgraslanddikkopje	Spialia sertorius
Keizersmantel	Argynnis paphia
Klaverblauwtje	Cyaniris semiargus
Purperstreepparelmoervlinder	Brenthis ino
Rode vuurvlinder	Palaeochrysophanus hippothoe
Rouwmantel	Nymphalis antiopa
Tweekleurig hooibeestje	Coenonympha arcania
Veenbesparelmoervlinder	Bolaria aquilonais
Veenhooibeestje	Coenonympha tullia
Veldparelmoervlinder	Melitaea cinxia
Woudparelmoervlinder	Melitaea diamina
Zilvervlek	Clossiana euphrosyne

Vaatplanten	
Groot zeegras	Zostera marina

B. Soorten genoemd in bijlage IV Habitatrichtlijn

Zoogdieren	
Baardvleermuis	Myotis mystacinus
Bechstein's vleermuis	Myotis bechsteinii
Bever	Castor fiber
Bosvleermuis	Nyctalus leisleri
Brandt's vleermuis	Myotis brandtii
Bruinvis	Phocoena phocoena
Euraziatische lynx	Lynx lynx
Franjestaart	Myotis nattereri
Gewone dolfin	Delphinus delphis
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus
Grijze grootoorvleermuis	Plecotus austriacus
Grote hoefijzerneus	Rhinolophus ferrumequinum
Hamster	Cricetus cricetus
Hazelmuis	Muscardinus avellanarius
Ingekorven vleermuis	Myotis emarginatus
Kleine dwergvleermuis	Pipistrellus pygmaeus
Kleine hoefijzerneus	Rhinolophus hipposideros
Laatvlieger	Eptesicus serotinus
Meervleermuis	Myotis dasycneme
Mopsvleermuis	Barbastella barbastellus
Nathusius' dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii
Noordse woelmuis	Microtus oeconomus
Otter	Lutra lutra

Rosse vleermuis	Nyctalus noctula
Tuimelaar	Tursiops truncatus
Tweekleurige vleermuis	Vespertilio murinus
Vale vleermuis	Myotis myotis
Watervleermuis	Myotis daubentonii
Wilde kat	Felis silvestris
Witflankdolfijn	Lagenorhynchus acutus
Witsnuitdolfijn	Lagenorhynchus albirostris

Reptielen en amfibieën

Boomkikker	Hyla arborea
Geelbuikvuurpad	Bombina variegata
Gladde slang	Coronella austriacus
Heikikker	Rana arvalis
Kamsalamander	Triturus cristatus
Knoflookpad	Pelobates fuscus
Muurhagedis	Podarcis muralis
Poelkikker	Rana lessonae
Rugstreeppad	Bufo calamita
Vroedmeesterpad	Alytes obstetricans
Zandhagedis	Lacerta agilis

Dagvlinders

Donker pimperlblauwtje	Maculinea nausithous
Grote vuurvinder	Lycaena dispar
Pimperlblauwtje	Maculinea teleius
Tijmblauwtje	Maculinea arion
Zilverstreephooibeestje	Coenonympha hero

Libellen

Bronslibel	Oxygastra curtisii
Gaffellibel	Ophiogomphus cecilia
Gevlekte witsnuitlibel	Leucorrhinia pectoralis
Groene glazenmaker	Aeshna viridis
Noordse winterjuffer	Sympecma paedisca
Oostelijke witsnuitlibel	Leucorrhinia albifrons
Rivierrombout	Stylurus flavipes
Sierlijke witsnuitlibel	Leucorrhinia caudalis

Vissen

Houting	Conegonus oxyrrhynchus
Steur	Acipenser sturio

Vaatplanten	
Drijvende waterweegbree	Luronium natans
Groenknolorchis	Liparis loeselii
Kruipend moerasscherm	Apium repens
Zomerschroeforchis	Spiranthes aestivalis

Kevers	
Brede geelrandwaterroofkever	Dytiscus latissimus
Gestreepte waterroofkever	Graphoderus bilineatus
Heldenbok	Cerambyx cerdo
Juchtleerkever	Osmoderma eremita

Tweekleppigen	
Bataafse stroommossel	Unio crassus

Bijlage 1: Overzicht van mogelijkheden tot vrijstelling
van de vergunningplicht voor waterschappen

Categorie	Vrijstelling van de verbodsbepalingen:	Algemene soorten	Juridisch zwaarder beschermde soorten	
		Soorten van tabel 1	Soorten van tabel 2	Soorten van tabel 3
Bestendig beheer en onderhoud	Art. 8 t/m 12			
Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	Art. 8 t/m 12			

 Algehele vrijstelling, mits voldoende voorzorgsmaatregelen zijn getroffen (algemene zorgplicht)

 Vrijstelling, mits in het bezit van een goedgekeurde gedragscode
Zonder goedgekeurde gedragscode is een ontheffing verplicht

 Ontheffing verplicht, habitattoets is noodzakelijk voor beoordeling ontheffing

NB. In alle situaties geldt:

- algemene zorgplicht is verplicht;
- een activiteit mag nooit leiden tot een bedreiging van een populatie van een beschermde soort in de desbetreffende omgeving ('geen aantasting van de gunstige staat van instandhouding van een soort').

NB. Voor bestendig beheer en onderhoud ten behoeve van land- en bosbouw gelden andere regels.

Bijlage 2: Achtergronden bij de Flora- en Faunawet
en de gedragscode

De Flora- en Faunawet

De Flora- en Faunawet beoogt de bescherming van in het wild levende planten en dieren. Dit gebeurt onder meer door middel van:

- een algemene zorgplicht;
- enkele verbodsbepalingen.

Voor de verbodsbepalingen kent de Flora- en Faunawet zowel vrijstellingsmogelijkheden als een ontheffingsplicht. Ontheffingen en vrijstellingen worden alleen verleend indien werkzaamheden geen afbreuk doen aan de duurzame instandhouding van de onderhavige planten- of dierpopulatie(s). Voor soorten die in bijlage IV van de Habitatrichtlijn worden genoemd en voor de per Algemene Maatregel van Bestuur (Vrijstellingenbesluit) aangewezen zeldzame en bedreigde soorten gelden daarnaast verzwaarde eisen.

Algemene zorgplicht

Artikel 2 van de Flora- en Faunawet formuleert de algemene zorgplicht aldus:

- 1 Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
- 2 De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Verbodsbepalingen

De volgende artikelen zijn in dit kader relevant:

Artikel 8.

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9.

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10.

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11.

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of

verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12.

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Het wettelijk regime voor de juridisch zwaarder beschermde soorten

Regime ten aanzien van de soorten uit tabel 2

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als

1) **bestendig beheer en onderhoud** of 2) **bestendig gebruik** of 3) **ruimtelijke ontwikkelingen**, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 2 voor artikel 8 t/m 12 van de Flora- en Faunawet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Hetzelfde geldt voor alle in het wild levende vogelsoorten.

Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 2 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium ‘doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort’.

Regime ten aanzien van de soorten uit tabel 3

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als 1)

‘**bestendig beheer en onderhoud**’ of 2) ‘**bestendig gebruik**’, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 3 voor artikel 8 t/m 12 van de Flora- en Faunawet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Deze vrijstelling is enigszins beperkt; voor activiteiten die zijn te kwalificeren als:

- 1 ‘**bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw**’; en
- 2 ‘**bestendig gebruik**’ geldt géén vrijstelling voor artikel 10 van de Flora- en Faunawet (opzettelijke verstoring), ook niet op basis van een gedragscode. Voor soorten in tabel 3 moet voor deze activiteiten voor artikel 10 een ontheffing aangevraagd worden.

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als:

- 3 ‘**ruimtelijke ontwikkeling en inrichting**’ geldt voor soorten in tabel 3 géén vrijstelling voor overtreding van de artikelen 8 t/m 12, ook niet op basis van een gedragscode. Voor deze situaties dient een ontheffing te worden aangevraagd.

Een ontheffingaanvraag voor de soorten van tabel 3 wordt getoetst aan drie criteria:

- 1 er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang;
- 2 er is geen alternatief;
- 3 de overtreding doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort.

Deze drie criteria vormen de zgn. uitgebreide toets. Aan alle drie moet voldaan zijn.

Onder in of bij de wet genoemd belang worden verstaan:

- onderzoek en onderwijs;
- repopulatie en herintroductie;
- bescherming van flora en fauna;
- veiligheid van het luchtverkeer;
- volksgezondheid of openbare veiligheid;
- dwingende redenen van openbaar belang;
- het voorkomen van ernstige schade aan vormen van eigendom;
- belangrijke overlast veroorzaakt door dieren;
- uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw;
- bestendig gebruik;
- uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

De Gedragscode volgens het Vrijstellingenbesluit

Om als vrijstelling voor de vergunningplicht te gelden dient een gedragscode te worden goedgekeurd door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Artikel 16c van het Vrijstellingenbesluit schrijft hierover:

- 1 *Een gedragscode, als bedoeld in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, wordt slechts goedgekeurd, indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden of gebruik is beschreven waarmee naar het oordeel van Onze Minister afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten:*
 - *geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;*
 - *zorgvuldig wordt gehandeld, hetgeen inhoudt dat:*
 - 1e *slechts werkzaamheden verricht worden of gebruik plaatsvindt waarvan geen wezenlijke invloed uitgaat op de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten;*
 - 2e *wat betreft dieren voorafgaand en tijdens de werkzaamheden of het gebruik in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken dat:*
 - i *de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden gedood, verwond, gevangen, bemachtigd of met het oog daarop worden opgespoord;*
 - ii *nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden beschadigd, vernield, uitgehaald, weggenomen of verstoord;*
 - iii *eieren van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden beschadigd of vernield.*
- 2 *Onze Minister kan het goedkeuringsbesluit intrekken, indien naar zijn oordeel de staat van instandhouding van de soorten, bedoeld in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, of de trend van de staat van instandhouding van deze soorten daartoe noodzaakt.*

Onder de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten verstaat men de Vrijstellingenbesluitcategorieën ‘habitatrictlijnsoorten’, ‘soorten van bijlage 1 bij het Vrijstellingenbesluit’, ‘vogels’ en ‘overige soorten’. Deze soorten komen overeen met de soorten in hoofdstuk 5 van dit document.

Het Vrijstellingenbesluit licht de gedragscode vervolgens als volgt toe: 'In het Vrijstellingenbesluit worden (aan de gedragscode, red.) geen eisen gesteld. Het bedrijfsleven kan daar zelf een invulling aan geven. (...) Hoe concreter en duidelijker de gedragscode is, des te gemakkelijker kan worden aangetoond dat gehandeld is conform de gedragscode. Daarnaast ligt het in de rede dat de sectoren in bepaalde fasen van de werkprocessen gegevens vastleggen. Hierbij kan gedacht worden aan gegevens over de beschermde planten en dieren die bij een bepaald project bij inventarisaties aangetroffen zijn. Dergelijke documenten kunnen bijdragen om aan te tonen dat conform de goedgekeurde gedragscode gehandeld is.'

(...)

'De opsteller van een gedragscode dient te bezien welke invloed door hem uit te voeren werkzaamheden of gebruik heeft op beschermde soorten. Indien van de werkzaamheden of het gebruik wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten, zal de gebruiker de uitvoering van de werkzaamheden of het gebruik dusdanig dienen aan te passen dat die wezenlijke invloed vermeden kan worden.

Om wezenlijke invloed te vermijden, kan het bijvoorbeeld noodzakelijk zijn het leefgebied van de soort te behouden. Indien het leefgebied bij de werkzaamheden of het gebruik toch vernietigd dient te worden, kan het ter voldoening aan de zorgvuldigheidsnormen nodig zijn om compenserende maatregelen te treffen.

In het kader van zorgvuldig handelen is ook de planning van belang. Om wezenlijke invloed te voorkomen kan het nodig zijn dat werkzaamheden en gebruik niet verricht worden in de voortplantings- of broedtijd. In de gedragscode kan beschreven worden hoe hiermee omgegaan wordt.

Wat betreft dieren houdt het zorgvuldig handelen voorts in elk geval in dat al het redelijke wordt gedaan of gelaten om te voorkomen dat dieren bijvoorbeeld worden gedood of opzettelijk verontrust. Dit kan in een gedragscode verankerd worden door een beschrijving te geven van de werkprocessen of de wijze van gebruik in relatie tot de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde beschermde diersoorten. Zo kan bijvoorbeeld worden beschreven dat bij het kappen van bomen in het broedseizoen, bomen gespaard worden waarin zich een nest met een broedende vogel bevindt en geen werkzaamheden worden uitgevoerd binnen een bepaalde afstand tot bomen waarin zich nesten met broedende vogels bevinden.'

Handhaving

Over de handhaving van de Wet in het algemeen en de rol van de gedragscode stelt de Toelichting op het Vrijstellingenbesluit:

'De gebruiker dient ten genoegen van de handhaver aan te tonen dat hij handelt conform de goedgekeurde gedragscode. De bewijslast ligt derhalve bij de gebruiker van de vrijstellingen. De gebruiker van de vrijstellingen is vrij om te bepalen hoe hij dit aantoont.

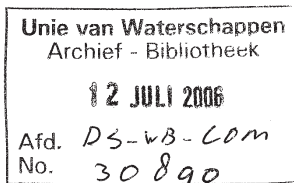
Over het algemeen zal een gedragscode die concreet en duidelijk geformuleerd is het voldoen aan de bewijslast vergemakkelijken. Het verdient aanbeveling bij het opstellen van de gedragscode reeds rekening te houden met de bewijslast. Voorts kan het vastleggen van gegevens in bepaalde fasen van de werkprocessen bijdragen aan het voldoen aan de bewijslast, bijvoorbeeld gegevens over de beschermde dieren en planten die zijn aangetroffen bij de inventarisaties.'

Het verdient derhalve aanbeveling om gegevens over de aanwezigheid van beschermde soorten én over uw werkwijze goed te documenteren. Dit geldt overigens in alle gevallen, ook als er niet volgens deze gedragscode wordt gewerkt.

Bijlage 3: Goedkeuringsbesluit Minister van
LNV dd. 10 juli 2006, met de schriftelijke
toelichting dd. 23 augustus 2006

Unie van Waterschappen
De heer mr. R.J. van der Kluit,
algemeen directeur
Postbus 93128
2509 AE 's-GRAVENHAGE

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
9 november 2005	24978 WB/EL	DN. 2006/1934	10 juli 2006
onderwerp	doorkiesnummer		bijlagen
Goedkeuringsbesluit gedragscode voor Waterschappen. (TRC 2006/3652)		3784937	

Geachte heer Van der Kluit,

Naar aanleiding van uw hierboven vermelde brief waarmee u mij de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* aanbiedt met het verzoek deze goed te keuren, deel ik u het volgende mede.

Op het ontwerpgoedkeuringsbesluit zijn in het kader van de uniforme voorbereidings-procedure van de Algemene Wet Bestuursrecht 8 zienswijzen ingebracht. De ingebrachte zienswijzen vormen voor mij geen aanleiding om goedkeuring aan de gedragscode te onthouden. Zij vormen wel aanleiding voor enige aanvullingen in het definitieve besluit.

Wettelijk kader

Op basis van artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet* gelden de verboden, bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet niet bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van vaarwegen, watergangen, waterkeringen, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen en bermen en bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van natuurbeheer en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, mits de werkzaamheden plaatsvinden overeenkomstig een door de minister van LNV-goedgekeurde gedragscode. De vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting geldt niet voor beschermde soorten van bijlage IV van de Habitatrictlijn en bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten.

Een gedragscode wordt conform artikel 16c van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten slechts goedgekeurd indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden is beschreven, waarmee afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van beschermde soorten:

- a) geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;
- b) zorgvuldig wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen houdt in dat van de in de gedragscode beschreven werkzaamheden geen wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten en voorafgaand en tijdens de werkzaamheden in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om schade aan beschermde diersoorten te voorkomen.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Natuur
Willem Witsenplein 6
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	2

Overwegingen

Algemeen

Onder 2.4 van de gedragscode is een opsomming gegeven van de werkzaamheden waarop de code betrekking heeft. Dit zijn werkzaamheden die tot doel hebben om het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhouds-plannen is neergelegd. Deze werkzaamheden zijn naar mijn oordeel te vatten onder het belang bestendig beheer of onderhoud aan infrastructuur in artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*. Met dien verstande dat onderhoud en beheer van recreatieve voorzieningen en toegangsvoorzieningen als hekwerken en afrasteringen hier niet onder vallen. De vrijstelling in het kader van bestendig beheer en onderhoud aan infrastructuur is verleend in het belang van de bescherming van flora en fauna en in het belang van openbare veiligheid. Het onderhoud en beheer van voornoemde voorziening is hier naar mijn oordeel niet onder te vatten, tenzij voornoemde voorzieningen noodzakelijk zijn ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of de flora en fauna. In de paragrafen 2.4 en 2.5 dient daarom voor de term ‘recreatieve voorzieningen’ te worden gelezen: voorzieningen in het kader van recreatief medegebruik ter bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van de flora en fauna. Voor “toegangsvoorzieningen als hekwerken en afrasteringen” dient te worden gelezen: voorzieningen ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van flora en fauna, zoals hekwerken en afrasteringen.

De gedragscode heeft tevens betrekking op de aanleg van onder andere waterkeringen en retentiegebieden, herprofilering van oevers en walkanten, de bouw en sloop van gebouwen en de sanering van waterbodems. Een opsomming hiervan staat onder 2.5. Deze werkzaamheden zijn naar mijn oordeel te vatten onder het belang ruimtelijke ontwikkeling en inrichting in artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*.

Alle werkzaamheden, waarop de gedragscode betrekking heeft, zijn naar hun aard gericht op het uitvoeren van reguliere waterschapstaken en niet op het gebruik, zowel commercieel als niet-commercieel, van afzonderlijk beschermde soorten.

De voorzorgsmaatregelen in de gedragscode zijn minimumnormen voor zorgvuldig handelen, waar een waterschap zich in ieder geval aan moet houden. Waar in de gedragscode staat “in redelijkheid”, “in beginsel”, “verdient aanbeveling” of “indicatief” beschouw ik de daar beschreven voorzorgsmaatregel als de concreet na te leven gedragsregel. Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel of een in dit goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvulling daarop valt niet onder de reikwijdte van de goedkeuring. In een dergelijk geval dient ontheffing te worden aangevraagd.

De vrijstelling van de verbodsbepalingen in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet geldt slechts als aantoonbaar wordt gehandeld conform de gedragscode. De toepassing van de gedragscode moet daarom goed worden gedocumenteerd. In de gedragscode is niet voorzien in de wijze waarop dit moet gebeuren. Het is de verantwoordelijkheid van elk waterschap om de naleving van de gedragscode goed te documenteren.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	3

Inventarisatie

In de gedragscode staat dat het waterschap voor een voldoende dekkend en actueel overzicht zorgt van beschermde soorten. De maximale termijn van 10 jaar voor de actualiteit van verspreidingsgegevens vat ik zo op dat het afhankelijk is van de soort welke termijn van toepassing is (dit kan variëren van 1 tot 10 jaar). Voldoende dekkend en actueel betekent ten minste dat de informatie over het voorkomen van beschermde soorten toereikend is om als onderlegger te dienen voor het bedrijfsmatig organiseren van het beheer en onderhoud in een cyclisch regime van 5 tot 10 jaar. De gegevens worden vastgelegd op een kaart. Een eventuele markering in het veld is hierop aanvullend. Het waterschap hanteert het voorzorgsbeginsel: bij twijfel over het voorkomen van een soort, wordt óf de soort als aanwezig beschouwd óf er wordt nader onderzoek gedaan om de aanwezigheid uit te sluiten. Met deze maatregelen wordt naar mijn oordeel afdoende gewaarborgd dat ten aanzien van alle op een uitvoeringslocatie aanwezige beschermde soorten passende maatregelen genomen worden om schade aan de soorten te voorkomen. Wel met de kanttekening dat de inventarisatie van soorten moet gebeuren door een ecologisch deskundig persoon.

Voorzorgsmaatregelen

In de gedragscode zijn voorzorgsmaatregelen opgenomen om schade aan beschermde soorten te voorkomen. Deze maatregelen zijn onderverdeeld naar uitvoering bij beheer en onderhoud en uitwerking bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

De voorzorgsmaatregelen in het kader van beheer en onderhoud bestaan onder andere uit het sparen van broedkolonies en andere vaste nestplaatsen van vogels, het uitvoeren van werkzaamheden buiten de periode waarin soorten zich voortplanten of overwinteren (bijvoorbeeld maaien na 15 augustus op plaatsen waar de kwartelkoning wordt vermoed, schonen van waterlopen in de periode 15 juli tot 1 november), niet baggeren bij een watertemperatuur onder de 10°C, en het sparen van delen van de slootvegetatie en waterbodem.

De voorzorgsmaatregelen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting bestaan onder andere het nemen van preventieve maatregelen om vestiging van een soort op een bouwterrein te voorkomen, het sparen van groeiplaatsen van beschermde muurplanten, het uitvoeren van werkzaamheden buiten de voorplantingsperiode (15 maart - 15 juli voor vogels) en overwinteringsperiode (1 november - 1 april voor amfibieën, reptielen en zoogdieren).

Naar mijn oordeel wordt door het nemen van de in de gedragscode genoemde voorzorgsmaatregelen op passende wijze gewaarborgd dat schade, en daarmee negatieve wezenlijke invloed, aan beschermde soorten wordt voorkomen. Wel met de kanttekening dat de voorzorgsmaatregelen conform de volgende aanpassingen en aanvullingen moeten worden uitgevoerd.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	4

- (4.2.1) - *plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten paaien, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren.*
- (4.2.2) *maaiwerkzaamheden kunnen slechts vanaf 1 juni worden uitgevoerd, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels, en hun nesten, eieren en jongen, en bloeiende [...] plantensoorten, opdat deze tijdens het maaien gespaard worden. In gebieden die van belang zijn voor strikt beschermde amfibieën dient slechts te worden gemaaid bij droog weer, mag niet worden geklepeld en dient de snijhoogte te worden aangepast.*
- (4.2.2) *in gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaiwerkzaamheden gedurende het gehele jaar door plaatsvinden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels of andere [...] soorten.*
- (4.2.2) *delen van de vegetatie worden tijdens een maaibeurt niet of later gemaaid, opdat de functies van het leefgebied van te beschermen soorten gehandhaafd blijft.*
- *In gebieden met waterspitsmuis en/of noordse woelmuis wordt 50% van de vegetatie niet gemaaid.*
- (4.2.3) *schoning kan slechts tussen 1 juni en 15 juli worden uitgevoerd, mits [...] Groeiplaatsen van [...] beschermde planten en vogelnesten worden bij het schonen ruim gespaard (minimaal 3 meter om het nest ongemoed laten, tussen 15 maart en 1 juni: minimaal 5 meter om het nest niet schonen).*
- (4.2.3) *op de kant gedeponiseerd schoonsel wordt, op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten voorkomen altijd gecontroleerd op aanwezigheid van dergelijke organismen, direct na het opschonen. Indien dergelijke organismen aanwezig zijn, worden deze teruggezet in het water. [...]*
- (4.2.3) *delen van de slootvegetatie en van de waterbodem (minimaal 50% voor vegetaties met krabbescheer, minimaal 25% voor overige slootvegetaties) worden gespaard, door het werkgebied gefaseerd te schonen, opdat de functie van het leefgebied van de te beschermen soort(en) behouden blijft en vissen en amfibieën kunnen vluchten. Het geschoonde deel van vegetaties met krabbescheer dient vanuit het gespaarde deel afdoende hersteld te zijn, voordat tot schoning van het gespaarde deel mag worden overgegaan. Tijdens het schonen worden op de kant gedeponeerde krabbescheerplanten zoveel mogelijk in het water teruggeplaatst. Voor zover de overdimensionering van waterlopen niet toelaat dat ten minste 50% van de krabbescheervegetatie en 25% van overige slootvegetaties wordt gespaard, dienen op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten voorkomen zodanige andere maatregelen te worden getroffen dat het schonen van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van die soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een terzake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord.*

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	5

- (4.2.4) baggeren kan slechts tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winter-rust (tussen 1 november en 1 maart), mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen dat lokaal zoveel leefgebied (*minimaal 50% voor wateren met krabbescheervegetaties, minimaal 25% voor overige wateren*) wordt gespaard als nodig is om de functies van het leefgebied van de te beschermen soort(en) te behouden. Tijdens het baggeren worden op de kant gedeponeerde krabbescheerplanten zoveel mogelijk in het water teruggeplaatst. Voor zover de overdimensionering van waterlopen niet toelaat dat ten minste 50% van de groei-plaats van de krabbescheervegetatie wordt gespaard, dienen op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde insecten voorkomen zodanige andere maatregelen te worden getroffen dat het baggeren van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van die soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een terzake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord. [...]
- (4.3.2) werkzaamheden op plaatsen waar [...] beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren worden verwacht vinden plaats buiten de overwinteringsperiode van deze soorten (1 november - 1 april). Op plaatsen waar de zandhagedis wordt verwacht vinden geen werkzaamheden plaats tijdens de voortplantingsperiode van deze soort.
- (4.3.5/4.4) het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.

De gedragscode is opgesteld voor alle waterschappen. Elk waterschap verbindt zich door een besluit van het bestuur om de gedragscode na te leven. In de gedragscode staat dat een waterschap aparte protocollen opstelt voor soorten waarvoor dat waterschap, gezien de verspreiding en afhankelijkheid van het water(beheer)systeem, een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Op die manier wordt naar mijn oordeel, door op lokaal niveau soortspecifieke voorzorgsmaatregelen te nemen, aanvullend op de minimumnormen, wezenlijke invloed op beschermde soorten voorkomen. Daarbij dient te worden aangekend dat de protocollen alleen onder de reikwijdte van de goedkeuring vallen, als ze zijn (mede)opgesteld door een ecologische deskundige met kennis van de betreffende soorten.

Conclusie

Gezien bovenstaande overwegingen en met inachtneming van de aanvullingen en aanpassingen, ben ik van mening dat de gedragscode een werkwijze voorschrijft die voldoet aan de vereisten in artikel 16c van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*.

Derhalve keur ik de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* goed.

De goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uitgevoerde evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de minister van LNV na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	6

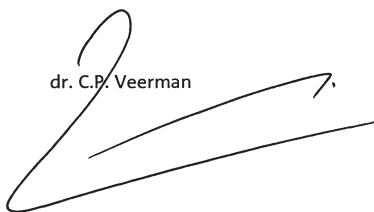
De vrijstelling op basis van deze goedkeuring geldt overigens alleen voor die werkzaamheden en die soorten waarvoor in de gedragscode voorzorgsmaatregelen zijn opgenomen.

Voor de volledigheid wijs ik u erop dat voor het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen of uitzetten, een maatregel die genoemd wordt in de gedragscode om schade aan beschermde soorten te voorkomen, een ontheffing van artikel 13 van de Flora- en faunawet nodig kan zijn.

Binnen zes weken na de dag waarop mededeling is gedaan van dit besluit kunnen belanghebbenden een beroepschrift indienen bij de sector bestuursrecht van de rechtbank te Den Haag, sector bestuursrecht, Postbus 20302, 2500 EH, 's-Gravenhage.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

dr. C.P. Veerman

Directie Natuur

Unie van Waterschappen
Archief - Bibliotheek

31 AUG. 2006

Afd. WB
No. 32012

Unie van Waterschappen
De heer mr. R.J. van der Kluit,
algemeen directeur
Postbus 93128
2509 AE 's-GRAVENHAGE

Kopie voor:
Archief
Div. K. 119
MT/DIR, K. 107
Lanters, K. 132
JZ, Scheffer, K. 8313

AFGEDAAN	
Directie NATUUR	
Afgedaan :	d.d. 24/8
Redacteur :	Paraaf: f.
Bewaartermijn :	Eeuwig
Onderwerp :	landbouw, natuur en voedselkwaliteit

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		DN. 2006/2407	23 augustus 2006
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Gedragscode.		3784937	
(TRC 2006/4339)			

Geachte heer Van der Kluit,

Op 10 juli 2006 is de gedragscode voor Waterschappen goedgekeurd. Inmiddels is tijdens overleg met uw medewerkers gebleken dat enige in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvullingen op de voor goedkeuring ingediende gedragscode aanleiding geven tot vragen en misverstanden bij zowel de Unie van Waterschappen als bij individuele waterschappen. In deze brief wordt een antwoord gegeven op de meest gestelde vragen en gepoogd gerezen misverstanden recht te zetten. Verwijzingen naar hoofdstukken hebben betrekking op de gedragscode zoals deze voor goedkeuring werd ingediend.

Tijdens bedoeld overleg is gebleken dat de Unie van Waterschappen voornemens is de in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvullende gedragsregels te integreren in een werkexemplaar van de gedragscode voor dagelijks gebruik door de waterschappen. Daar kunnen onderstaande vragen en antwoorden bij van nut zijn.

1. In hoeverre mag bij de uitvoering van werkzaamheden worden afgeweken van de in de gedragscode opgenomen gedragsregels en de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullingen?

In het goedkeuringsbesluit is opgenomen:

"Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel of een in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvulling daarop valt niet onder de reikwijdte van de goedkeuring. In een dergelijk geval dient ontheffing te worden aangevraagd."

Dat betekent niet dat in alle gevallen van onvoorziene omstandigheden, waarvoor in de gedragscode en in de aanvullingen daarop in het goedkeuringsbesluit geen pasklare oplossing kon worden geboden, ontheffing is vereist. Van de werkwijze die is beschreven in hoofdstuk 4 van de gedragscode en de daarop in het goedkeuringsbesluit gegeven aanvullingen mag onder voorwaarden worden afgeweken.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Natuur
Willem Witsenplein 6
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100

Datum Kenmerk
23 augustus 2006 DN. 2006/2407

Vervolgblad
2

Die voorwaarden (in de gedragscode opgenomen onder 3.1 *Algemene uitgangspunten* en 4 *De praktische uitvoering*) zijn:

- De afwijking dient overtuigend in het project- of onderhoudsplan te worden gemotiveerd.
 - Op basis van een deskundigenoordeel dient te worden onderbouwd dat de andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten of zelfs beter is voor die soorten.
- Indien niet aan de beide hiervoor vermelde voorwaarden is voldaan, geldt de ontheffingplicht.

2. In gebieden met waterspitsmuis en/of noordse woelmuis mag volgens het goedkeuringsbesluit 50% van de vegetatie niet worden gemaaid. Wanneer en op welke locaties en op welke vegetatietypen is deze aanvullende gedragsregel van toepassing?

Van belang is in dit verband waar deze aanvullende gedragsregel in de voor goedkeuring overgelegde gedragscode dient te worden ingepast. In paragraaf 4.2.2 *Maaien van kruidachtige vegetaties op bermen, dijken en schouwpaden* wordt onderscheid gemaakt in enerzijds algemeen te volgen gedragsregels, die betrekking hebben op fasering in tijd en ruimte en anderzijds meer specifieke gedragsregels die gelden, indien die eerder vermelde algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. De in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel betreffende waterspitsmuis en/of noordse woelmuis dient, overeenkomstig de in het goedkeuringsbesluit gehanteerde volgorde van de aanvullingen, te worden ingepast tussen de meer specifieke gedragsregels, die van toepassing zijn als de meer algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. Dat betekent dat in voorkomende gevallen moet worden vastgesteld of de meer algemeen geldende gedragsregels ook voor waterspitsmuis en/of noordse woelmuis al dan niet afdoende zijn. Als deze niet afdoende zijn, treedt de aanvullende gedragsregel van het goedkeuringsbesluit daarvoor in de plaats. Daar komt bij dat onder voorwaarden altijd mag worden afgeweken van zowel de meer algemene als van de meer specifieke gedragsregels van hoofdstuk 4 en van de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullende gedragsregels. Zie voor de voorwaarden waaronder van de gedragsregels mag worden afgeweken onder vraag 1.

Het spreekt verder vanzelf dat de in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel slechts van toepassing is op die gebieden waar waterspitsmuis en/of noordse woelmuis inderdaad voorkomen. Omdat de waterspitsmuis een moeilijk te inventariseren soort is en ook verspreidingsgegevens van de noordse woelmuis niet volledig en op voldoende detailniveau beschikbaar zijn, moet daarbij worden uitgegaan van de best beschikbare kennis over de verspreiding van beide soorten. Het spreekt tevens vanzelf dat de in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel slechts van toepassing is op die vegetatietypen die van belang zijn voor deze soorten.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	3

Voor de waterspitsmuis zijn dit vegetatietypen als rietverbond (*Phragmition*), moerasspureaverbond (*Filipendulion*) en overgangen tussen deze vegetaties en die uit het elzenverbond (*Alnion*) en het elzen-vogelkersverbond (*Alno-Padion*). De noordse woelmuis leeft vooral in vochtige tot zeer natte biotopen met een dichte gras- of struikvegetatie. Slechts waar de noordse woelmuis als enige woelmuissoort voorkomt leeft deze in drogere milieus.

3. Op de kant gedeponeerd schoonsel moet volgens het goedkeuringsbesluit op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten voorkomen gecontroleerd worden op de aanwezigheid van dergelijke organismen. Moet dat altijd?

Van belang is in dit verband waar deze aanvullende gedragsregel in de voor goedkeuring overgelegde gedragscode dient te worden ingepast. In paragraaf 4.2.3 *Schonen van waterlopen en oevers* wordt onderscheid gemaakt in enerzijds algemeen te volgen gedragsregels, die betrekking hebben op fasering in tijd en ruimte en anderzijds meer specifieke gedragsregels die gelden, indien de eerder vermelde algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. Dat betekent dat in voorkomende gevallen moet worden vastgesteld of de meer algemeen geldende gedragsregels al dan niet afdoende zijn. Als deze niet afdoende zijn, treedt de aanvullende gedragsregel van het goedkeuringsbesluit daarvoor in de plaats. Dit betekent dat de aanvullende gedragsregel niet van toepassing is op diffuus veel voorkomende soorten en op plaatsen waar meer algemene gedragsregels voor de (populaties van) juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten voldoende waarborg bieden. Daar komt bij dat onder voorwaarden mag worden afgeweken van zowel de meer algemene als van de meer specifieke gedragsregels van hoofdstuk 4 en van de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullende gedragsregels. Voor de voorwaarden waaronder van die gedragsregels mag worden afgeweken zie onder vraag 1.

4. Volgens het goedkeuringsbesluit moet van krabbenscheervegetaties bij schoning 50% worden gespaard en van overige slootvegetaties 25%. Waar dat niet mogelijk is moeten andere maatregelen worden getroffen en moeten de effecten daarvan op de soorten worden gemonitord. Moet dat altijd? Welke rol moet een daarbij in te schakelen deskundige precies spelen bij het toezicht houden op de uitvoering van bedoelde andere maatregelen? Wat moet precies worden gemonitord?

Van belang is in dit verband waar deze aanvullende gedragsregel in de voor goedkeuring overgelegde gedragscode dient te worden ingepast. In paragraaf 4.2.3 *Schonen van waterlopen en oevers* wordt onderscheid gemaakt in enerzijds algemeen te volgen gedragsregels, die betrekking hebben op fasering in tijd en ruimte en anderzijds meer specifieke gedragsregels die gelden, indien de eerder vermelde algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. Dat betekent dat in voorkomende gevallen moet worden vastgesteld of de meer algemeen geldende gedragsregels al dan niet afdoende zijn.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	4

Als deze niet afdoende zijn, treedt de aanvullende gedragsregel van het goedkeuringsbesluit daarvoor in de plaats. Daar komt bij dat onder voorwaarden mag worden afgeweken van zowel de meer algemene als van de meer specifieke gedragsregels van hoofdstuk 4 en van de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullende gedragsregels. Voor de voorwaarden waaronder van die gedragsregels mag worden afgeweken zie onder vraag 1.

Krabbenscheervegetaties zijn met name van belang voor de groene glazenmaker (een libellensoort van bijlage IV van de Habitatrichtlijn) en de zwarte stern (een vogelsoort van de rode lijst).

Indien niet kan worden voldaan aan de gedragsregel om 25% van de vegetatie (voor krabbenscheer 50%) ongemoeid te laten moeten andere maatregelen worden getroffen om te bewerkstelligen dat het schone van de watergang geen wezenlijk effect heeft op de (populaties van de) relevante soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een terzake deskundige te worden ingeschakeld. Dat betekent niet dat die terzake deskundige toezicht dient te houden gedurende de gehele werkgang. Het toezicht door de terzake deskundige kan worden ingepast binnen de controle die de waterschappen in het kader van ketenaansprakelijkheid paragraaf 4.1. *Vorbereiding van werkzaamheden* uitvoeren op in opdracht van de waterschappen door derden uitgevoerde werkzaamheden.

Waterschappen baseren hun handelen op de beschikbare kennis over de ecologie en de bescherming van soorten in hun werkgebied. Zij zullen in beginsel geen fundamenteel of toegepast onderzoek starten, zoals naar ingreep/effect-relaties (paragraaf 3.3 *Informatievoorziening*). Hier is echter sprake van maatregelen die afwijken van een voorgeschreven gedragsregel. Die maatregelen moeten ertoe leiden dat desondanks geen sprake is van wezenlijke effecten. Dat betekent dat na het uitvoeren van de maatregelen moet kunnen worden vastgesteld dat inderdaad geen sprake is van wezenlijke effecten. De in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven monitoring dient zodanig van aard te zijn dat op basis daarvan die vaststelling kan worden gedaan.

5. In het goedkeuringsbesluit wordt voorgeschreven dat tijdens het schonen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water moeten worden teruggeplaatst. Waarom dit voorschrift? De bedoeling van schoning is toch juist dat planten, inclusief krabbenscheer, uit de watergang worden geruimd?

De opname van bedoeld voorschrift is een verschrijving. Het besluit waarmee dit voorschrift wordt geschrapt treft u hierbij aan.

6. In het goedkeuringsbesluit wordt als aanvullende gedragsregel voorgeschreven dat baggeren tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winterrust (tussen 1 november en 1 maart) slechts mag plaatsvinden, mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen dat lokaal zo veel leefgebied (minimaal 50% voor wateren met krabbenscheervegetaties, minimaal 25% voor overige wateren) wordt gespaard als nodig is om de functies van het leefgebied van de te beschermen soort(en) te behouden.

Waar dat niet mogelijk is moeten andere maatregelen worden getroffen en moeten de effecten daarvan op de soorten worden gemonitord. Moet dat altijd? Welke rol moet een daarbij in te schakelen deskundige precies spelen bij het toezicht houden op de uitvoering van bedoelde andere maatregelen? Wat moet precies worden gemonitord? Baggerwerkzaamheden dienen slechts plaats te vinden in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Als de watertemperatuur boven de 10° C is mag ook nog worden gebaggerd in november en december (paragraaf 4.2.4 *Baggeren van bodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers*). Het goedkeuringsbesluit schrijft voor dat, als van deze gedragsregel wordt afgeweken, aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Van deze in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvullende gedragsregel kan onder voorwaarden worden afgeweken. Voor die voorwaarden zie onder vraag 1. Voor de rol van een in te schakelen deskundige en voor wat moet worden gemonitord zie onder vraag 4.

7. In het goedkeuringsbesluit wordt voorgeschreven dat door de Unie van Waterschappen een evaluatie moet worden uitgevoerd naar de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode. Welke afspraken kunnen over de opzet van die evaluatie worden gemaakt?

LNV heeft onderzoeksinstituut Alterra opdracht gegeven om objectieve criteria voor de evaluatie van gedragscodes op te stellen en daarbij de opstellers van gedragscodes en andere belanghebbenden te betrekken.

8. In het goedkeuringsbesluit wordt voorgeschreven dat in gebieden die van belang zijn voor beschermde amfibieën slechts mag worden gemaaid bij droog weer, niet mag worden geklepeld en de snijhoogte moet worden aangepast. Levert dat geen onwerkbare situatie op? Alle amfibieën zijn beschermd en deze komen in alle terreinen waar waterschappen actief zijn voor. Moeten werkzaamheden die reeds zijn aangevangen worden gestopt als het gaat regelen?

De in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel heeft slechts betrekking op de strikt beschermde soorten amfibieën en niet op de soorten die algemeen voorkomen. Dat zijn de soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn en bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten, te weten tien soorten die, met uitzondering van de rugstreeppad, zijn opgenomen in de rode lijst. Het merendeel van deze soorten heeft een uiterst klein verspreidingsgebied of komt meer verspreid slechts op geïsoleerde locaties voor. Slechts vier van deze soorten komen verspreid over grotere delen van het land voor. In alle gevallen is voldoende bekend welke locaties voor deze soorten van belang zijn, met name gedurende de periode dat de jonge dieren na de metamorfose (vaak massaal) vanuit het water het land op gaan.

Het betreft hier de soorten: geelbuikvuurpad, vuursalamander, vroedmeesterpad, knoflookpad, boomkikker, poelkikker, vinpootsalamander, kamsalamander, heikikker en rugstreeppad.

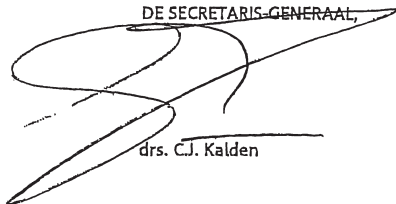
Datum Kenmerk
23 augustus 2006 DN. 2006/2407

Vervolgblad
6

Voor nadere informatie over de kwetsbare periode, de gevoeligheid voor ingrepen en de verspreiding van deze soorten zie
www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/hoofdpagina.aspx?subj=soorten&groep=4 en
www.ravon.nl/amf_rep.html

Ik vertrouw erop u hiermede afdoende te hebben geïnformeerd.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,
voor deze:
~~DE SECRETARIS-GENERAAL,~~

drs. C.J. Kalden

Datum Kenmerk
23 augustus 2006 DN. 2006/2407

Vervolgblad
7

Overwegende

- dat bij besluit van 10 juli 2006, kenmerk DN. 2006/1934, de gedragscode voor Waterschappen is goedgekeurd,
- dat in bedoeld besluit als aanvullende gedragsregel is opgenomen dat bij zowel het schonen als het baggeren van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst,
- dat, waar het het baggeren van watergangen betreft, een dergelijke aanvullende gedragsregel zinvol en uitvoerbaar is,
- dat, waar het het schonen van watergangen betreft, een dergelijke aanvullende gedragsregel niet zinvol en uitvoerbaar is, omdat het schonen van watergangen immers een activiteit is waarbij een teveel aan planten, inclusief in voorkomende gevallen krabbenscheerplanten, uit de watergang wordt verwijderd,
- dat, gelet op het voorgaande, de aanvullende gedragsregel, dat bij het schonen van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst, een verschrijving betreft;

Besluit

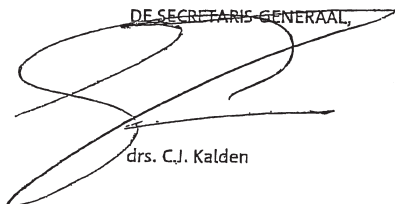
- de aanvullende gedragsregel, dat bij het schonen van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst, in voornoemd besluit te schrappen,
- de aanvullende gedragsregel, dat bij het baggeren van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst, in voornoemd besluit te handhaven.

Binnen zes weken na de dag waarop melding is gedaan van dit besluit kunnen belanghebbenden een beroep schriftelijk indienen bij de sector bestuursrecht van de rechtbank te Den Haag, sector bestuursrecht, Postbus 20302, 2500 EH 's-Gravenhage.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

voor deze:

DE SECRETARIS-GENERAAL,

drs. C.J. Kalden

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased by 1.5 million (from 2.5 million in 1980 to 4 million in 1999). The public sector has also become an important employer of people with disabilities, with 1.5 million people with disabilities employed in the public sector in 1999 (Department of Social Security 2000).

There is a growing awareness of the need to ensure that people with disabilities are able to participate in the labour market. The UK government has set a target of 7% of the public sector workforce to be made up of people with disabilities by 2005 (Department of Social Security 2000). This target is part of a wider strategy to improve the employment prospects of people with disabilities, which includes measures to improve access to the labour market, to provide training and support for people with disabilities, and to encourage employers to employ people with disabilities.

One of the key challenges in achieving this target is to ensure that people with disabilities are able to access the labour market. This requires a range of measures, including: improving access to the labour market, providing training and support for people with disabilities, and encouraging employers to employ people with disabilities. The UK government has a number of measures in place to address these challenges, including: the Disability Discrimination Act (1995), the Employment Rights Act (1996), and the Disability Employment Campaign (1999).

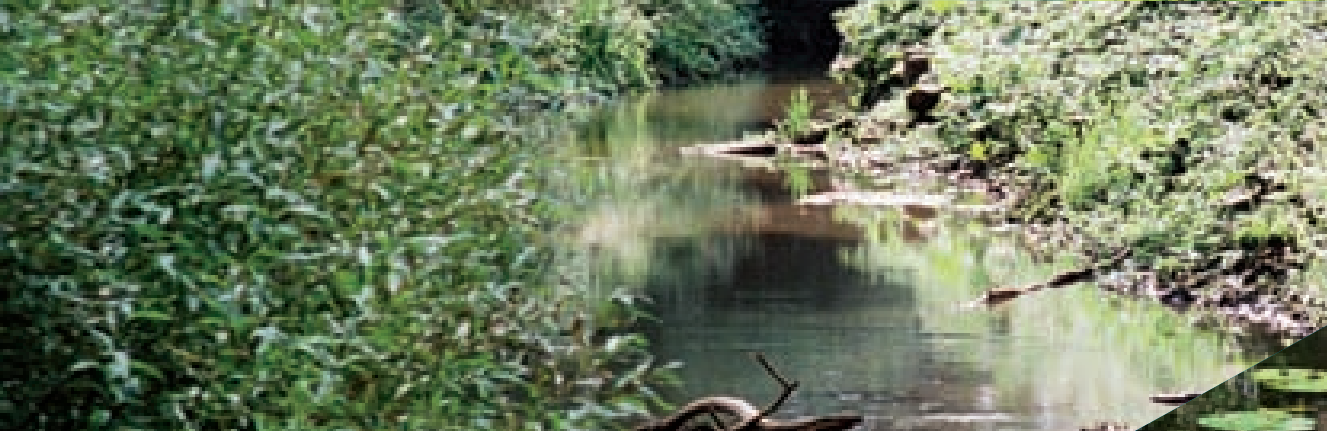
The Disability Discrimination Act (1995) is a key piece of legislation that aims to protect people with disabilities from discrimination in the workplace. It requires employers to make reasonable adjustments to the workplace to ensure that people with disabilities are able to work. The Employment Rights Act (1996) provides protection for people with disabilities who are dismissed from their jobs. The Disability Employment Campaign (1999) is a voluntary organisation that aims to encourage employers to employ people with disabilities.

There are a number of measures that employers can take to ensure that people with disabilities are able to access the labour market. These include: providing training and support for people with disabilities, making reasonable adjustments to the workplace, and encouraging people with disabilities to apply for jobs. The UK government has a number of measures in place to encourage employers to employ people with disabilities, including: the Disability Employment Campaign (1999), the Disability Discrimination Act (1995), and the Employment Rights Act (1996).

There are a number of challenges in achieving the target of 7% of the public sector workforce to be made up of people with disabilities by 2005. These include: the need to improve access to the labour market, the need to provide training and support for people with disabilities, and the need to encourage employers to employ people with disabilities. The UK government has a number of measures in place to address these challenges, including: the Disability Discrimination Act (1995), the Employment Rights Act (1996), and the Disability Employment Campaign (1999).

There are a number of measures that employers can take to ensure that people with disabilities are able to access the labour market. These include: providing training and support for people with disabilities, making reasonable adjustments to the workplace, and encouraging people with disabilities to apply for jobs. The UK government has a number of measures in place to encourage employers to employ people with disabilities, including: the Disability Employment Campaign (1999), the Disability Discrimination Act (1995), and the Employment Rights Act (1996).

There are a number of challenges in achieving the target of 7% of the public sector workforce to be made up of people with disabilities by 2005. These include: the need to improve access to the labour market, the need to provide training and support for people with disabilities, and the need to encourage employers to employ people with disabilities. The UK government has a number of measures in place to address these challenges, including: the Disability Discrimination Act (1995), the Employment Rights Act (1996), and the Disability Employment Campaign (1999).

Bijlage 2 Gedragscode Bouwend Nederland

GEDRAGSCODE FLORA- EN FAUNAWET VOOR DE BOUW- EN ONTWIKKELSECTOR

BOUWEND NEDERLAND EN NEPROM

VERBETERDE VERSIE T.B.V. DE TERINZAGELEGGING DOOR
HET MINISTERIE VAN LNV

2 november 2006

110312 / NA5 / 208 / 000098 / 001

Aanbeveling

Beschermde planten- en diersoorten op de bouwplaats zijn bij de bouw- en ontwikkelsector niet altijd populair. Niettemin wil deze sector af van het imago dat zij geen oog zou hebben voor de bijzondere natuurwaarden in dit land. Ook de bouw- en ontwikkelsector wil voldoen aan de geldende natuurwetgeving en naar vermogen bijdragen aan de bescherming van de Nederlandse natuur. Dit vergt van de sector een extra inspanning, die de bedrijven bereid zijn om te doen. Voorwaarde is dat de werkzaamheden ongestoord kunnen verlopen, dat incidenten kunnen worden voorkomen en dat voor praktische oplossingen kan worden gekozen tegen redelijke kosten.

De sectororganisaties Bouwend Nederland (bouwondernemers) en de Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen NEPROM (projectontwikkelaars) hebben met het voorliggende document de handschoen van het natuurvriendelijk werken volgens de Flora- en faunawet opgenomen. Beide organisaties hebben immers steeds aangedrongen op maatregelen om het werken met beschermde dier- en plantensoorten efficiënter te maken. Het zou vreemd zijn nu niet van de geboden mogelijkheid gebruik te maken. De sector verwacht dat met de voorliggende gedragscode niet meer voor elke situatie een ontheffing hoeft te worden aangevraagd. Daarmee kan in die gevallen een flinke tijdswinst worden behaald.

In dit document geven de beide sectoren aan hoe zij aan de wet wil voldoen op een manier die past bij de werkwijze van bouwbedrijven en projectontwikkelaars. Het gaat daarbij om twee aspecten:

- § De invulling van de algemene zorgplicht ten aanzien van alle in het wild levende planten- en diersoorten (artikel 2 van de Flora- en faunawet), en
- § De bijzondere bescherming van soorten aan welke in de praktische uitwerking van de wet een zwaarder beschermingsregiem wordt toegekend.

Beide aspecten komen in dit document aan bod. Het accent ligt bij de gedragscode die eventuele verboden handelingen kan vrijstellen voor een aantal soorten met een zwaarder beschermingsregiem.

Dit document is tot stand gekomen met de inzet van een begeleidingsgroep uit de beide sectoren en met behulp van een aantal interviews met bouwondernemingen en projectontwikkelaars. De besturen willen deze personen bedanken voor hun inzet. Dat geldt ook voor het Platform Soortenbeschermende Organisaties, dat uiterst constructief heeft meegewerkt aan de totstandkoming van deze gedragscode. Het opstellen van het document werd uitbesteed aan het adviesbureau ARCADIS.

Met deze gedragscode en toelichting op de algemene zorgplicht denken Bouwend Nederland en de NEPROM dat kan worden voldaan aan de maatschappelijke wens dat natuurvriendelijk wordt gewerkt en dat verdere conflicten op dit vlak kunnen worden voorkomen. De besturen van Bouwend Nederland en de NEPROM gaan ervan uit dat haar leden deze werkwijze nu zullen overnemen. Overname van de werkwijze is immers een voorwaarde voor het werken zonder ontheffing van de Flora- en faunawet.

Het bestuur van Bouwend Nederland

Het bestuur van de NEPROM

Inhoud

Samenvatting	6
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding: wijzigingen in de Flora- en faunawet	7
1.2 Van ontheffingsplicht naar werken aan de hand van een gedragscode	7
1.3 Leeswijzer	8
2 Doel en afbakening	9
2.1 Het doel van deze gedragscode	9
2.2 Natuurvriendelijk werken	9
2.3 Verboden handelingen	9
2.4 Eisen aan een gedragscode	10
2.5 Instandhouding van populaties	10
2.6 'Geen wezenlijke invloed'	11
2.7 Indeling van beschermde soorten in drie categorieën	11
2.8 Alléén geldig voor 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'	12
2.9 Niet geldig voor gebiedsbescherming	13
2.10 Geldigheid andere gedragscodes	13
3 De algemene zorgplicht	17
3.1 Achtergrond	17
3.2 Invulling van de algemene zorgplicht bij bouwprojecten	17
3.3 Schadebeperkende en compenserende maatregelen	18
4 Geldigheid van de vrijstelling bij naleving van de gedragscode	21
4.1 Algemeen	21
4.2 Activiteiten die onder de gedragscode vallen	21
5 De toepassing van de gedragscode	23
5.1 Algemeen	23
5.2 Toepassing in het bereik van de locatiekeuze	23
5.3 Toepassing in het bereik van de locatieontwikkeling	23
5.4 Toepassing in het bereik van de aannemerij	24
5.5 Stappenschema's	26
5.5.1 Stappenschema 1: locatiekeuze	26
5.5.2 Stappenschema 2: locatieontwikkeling	28
5.5.3 Stappenschema 3: aannemerij	29
6 Borging in de organisatie	30
6.1 Algemene uitgangspunten	30
6.2 Borging in de organisatie	30
6.3 Ketenverantwoordelijkheid	31
6.4 Eisen aan de voorbereiding door opdrachtgevers	31

6.5	Flora- en faunaonderzoek	32
6.6	Ecologisch protocol	32
6.7	Controleerbaarheid van werken volgens de gedragscode	33
6.8	Onvoorziene omstandigheden	34
7	De praktische uitvoering	35
7.1	Algemeen	35
7.2	Algemene beschermingsmaatregelen	35
7.3	Protocollen per activiteit	36
7.3.1	Voorkómen van vestiging van beschermde soorten	36
7.3.2	Het bouw- of woonrijp maken	37
7.3.3	Het dempen van watergangen	38
7.3.4	Het rooien van bomen en struiken	39
7.3.5	Het slopen of renoveren van panden	41
7.3.6	Het uitvoeren van reparaties aan of het slopen van (kade)muren en kunstwerken	42
7.3.7	Bronbemalingen	43
7.3.8	Het opspuiten van grond	44
7.3.9	Het verplaatsen van gebiedseigen grond/het afgraven van de bouwvoor	45
7.3.10	Het saneren van waterbodems	47
7.3.11	Het werken in/aan de oever	49
8	De soorten waar deze gedragscode betrekking op heeft	51
8.1	Algemeen	51
8.2	Beschermde soorten met een algemene vrijstelling (tabel-1 soorten)	51
8.2.1	Soortenlijst	51
8.2.2	Regime voor de tabel-1 soorten	52
8.3	Beschermde soorten met een lichte toets (tabel-2 soorten)	53
8.3.1	Soortenlijst	53
8.3.2	Regime voor de tabel-2 soorten	55
8.4	Beschermde soorten met een uitgebreide toets (tabel-3 soorten)	56
8.4.1	Soortenlijst	56
8.4.2	Regime voor de Tabel-3 soorten	59
Bijlage 1	Begeleidingsgroep en interviews	61
Bijlage 2	Wettelijke basis van de gedragscode	62
Bijlage 3	Voorbeelden van ecologische protocollen	64

Samenvatting

De invoering van de Flora- en faunawet in 2002 heeft forse gevolgen gehad voor de bouw- en ontwikkelingssector. Deze wet vereist dat bouwbedrijven en projectontwikkelaars voortaan rekening houden met de wettelijk beschermde planten- en diersoorten. Aanvankelijk leidde dit tot strubbelingen, ook omdat de wet procedures kent die sterk vertragend werken op de uitvoering van werkzaamheden. Echter, sinds februari 2005 zijn enkele praktische aanpassingen aangebracht, waaronder de mogelijkheid om inzake de Flora- en faunawet ontheffingloos te werken aan de hand een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode.

Dit document omvat de gedragscode die voor de bouw- en ontwikkelingssector is opgesteld. De gedragscode geeft aan hoe, door natuurvriendelijk te werken, schade kan worden voorkomen aan de populaties van de door de wet beschermde planten- en diersoorten. De gedragscode is van toepassing op slechts twee categorieën beschermde planten- en diersoorten (de vogels en de zogeheten 'tabel 2 soorten'). In het domein van de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting is nog geen vrijstelling mogelijk voor de categorie 'tabel 3 soorten', maar werken volgens deze gedragscode helpt wel bij het soepel verkrijgen van de hiervoor noodzakelijke ontheffing. Veel soorten zijn in Nederland niet beschermd of vallen onder een algehele vrijstellingsregeling (tabel-1 soorten).

De gedragscode beschrijft de werkwijze die de sector zichzelf oplegt om te voldoen aan de Flora- en faunawet en om de gewenste vrijstelling voor het verrichten van verboden handelingen ten aanzien van vogels en de tabel-2 soorten te verkrijgen. De afspraken hebben betrekking op enerzijds de inbedding van natuurvriendelijk werken in de organisatie (hoofdstuk 5 en 6) en anderzijds de praktische werkwijze op de (bouw)locatie (hoofdstuk 7). Van belang is dat tijdig de te beschermen soorten worden opgespoord en dat de gevoerde werkwijze voor de handhavinginstanties systematisch wordt gedocumenteerd. De werkwijze is geïllustreerd met een aantal stappenschema's.

Het voorliggende document geeft in hoofdstuk 3 tevens vanuit de optiek van een bouwbedrijf of projectontwikkelaar invulling aan de algemene zorgplicht (artikel 2 van de Flora- en faunawet). Deze zorgplicht geldt voor alle in het wild levende soorten. In tegenstelling tot de werkwijze van de hoofdstukken 5, 6 en 7 is de gegeven invulling van de algemene zorgplicht in hoofdstuk 3 niet verplicht. Andere maatregelen met hetzelfde effect zijn toegestaan.

De gedragscode geldt pas als een vrijstelling wanneer zij door het bedrijf aantoonbaar wordt nageleefd.

In formele zin bestaat de gedragscode voor de bouw- en ontwikkelingssector uit de hoofdstukken 4 tot en met 7 en de soortenlijsten van 8.3.1 en 8.4.1.

Hoofdstuk 3 geeft een invulling van de algemene zorgplicht (artikel 2); dit betreft vrijwillige maatregelen.

De hoofdstukken 1, 2 en 8 geven achtergrondinformatie.

HOOFDSTUK

1 Inleiding

1.1AANLEIDING: WIJZIGINGEN IN DE FLORA- EN FAUNAWET

Mede onder invloed van Europese regelgeving ondergaat de Nederlandse natuurwetgeving een forse verandering. Natuurgebieden worden beter beschermd en hetzelfde geldt voor een aantal planten- en diersoorten die men voor Nederland en Europa wil behouden. Deze nieuwe benadering sluit aan bij de het maatschappelijke belang dat vandaag de dag aan de bescherming van de natuur wordt gehecht, maar heeft ook consequenties voor ondernemers in de bouw. Bouwondernemers en projectontwikkelaars willen wel rekening houden met de natuur, maar willen uiteraard ook kunnen bouwen, tegen aanvaardbare kosten en binnen de afgesproken tijd. Ook hebben ondernemers behoefte aan duidelijke kaders van de overheid.

Zo richt de Flora- en faunawet uit 2002 zich op de duurzame instandhouding van zeldzame en bedreigde soorten. Deze wet is tevens de vertaling van het onderdeel soortenbescherming van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn voor Nederland. De Flora- en faunawet verbiedt een aantal handelingen die schade toebrengen aan een groot aantal beschermde soorten, hun nesten, verblijfplaatsen en dergelijke. Voor overtreding van dergelijke handelingen is een ontheffing nodig van het Ministerie van LNV. Het gaat om alledaagse situaties waar bouwondernemers vanuit hun beroep vaak tegenaan lopen.

1.2VAN ONTHEFFINGSPLICHT NAAR WERKEN AAN DE HAND VAN EEN GEDRAGSCODE

Sinds februari 2005 bestaat echter de wettelijke mogelijkheid om voor veel van de bedoelde situaties (maar niet alle!) een algehele vrijstelling van de verboden handelingen te krijgen, waardoor daarvoor geen ontheffing meer hoeft te worden aangevraagd. Voorwaarde is dat een sector beschikt over een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Voor bouwondernemers, betekent het werken aan de hand van een gedragscode een forse administratieve lastenverlichting en een aanzienlijke tijdswinst per project. Daar staat tegenover dat de wetgever méér waarborgen wenst ten aanzien van de gevolgen van bovengenoemde werkzaamheden, door te werken met een door de sector op te stellen gedragscode.

Het resultaat van deze beleidswijziging van ontheffingsplicht naar vrijstelling op basis van een goedgekeurde gedragscode is dat sectoren nu meer mogelijkheden hebben om de bescherming vanuit de eigen verantwoordelijkheid en op eigen wijze op te pakken.

1.3

LEESWIJZER

Dit document is de weerslag van de afspraken die Bouwend Nederland en de NEPROM met de Minister van LNV hebben gemaakt over de omgang met de wettelijk beschermde soorten. Samen vormen de afspraken de gedragscode Flora- en faunawet voor de bouw- en ontwikkelsector.

Hoofdstuk 2 beschrijft het doel en de reikwijdte van deze gedragscode.

Hoofdstuk 3 geeft een invulling van de algemene zorgplicht voor een bouw- of ontwikkelingsbedrijf. De beschreven werkwijze is in het kader van de gedragscode geen bindend onderdeel, maar maakt niettemin deel uit van een zorgvuldige manier van werken ten aanzien van de in het wild levende planten- en diersoorten.

Hoofdstuk 4 benoemt de activiteiten die onder deze gedragscode vallen. Bij naleving van de gedragscode is voortaan geen ontheffing meer nodig voor schade aan soorten uit de categorie 'tabel 2 soorten'.

De hoofdstukken 5, 6 en 7 bevatten de verplichte elementen uit de gedragscode. Zij hebben respectievelijk betrekking op de werkwijze binnen de organisatie en op de praktische uitvoering (de werkprotocollen voor natuurvriendelijk werken).

Hoofdstuk 8 geeft een overzicht van de door de Flora- en faunawet beschermde planten- en diersoorten, in dezelfde onderverdeling als de tabellen 1, 2 en 3 van de brochure Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! van het Ministerie van LNV. Tevens wordt aangegeven welk regiem in de praktijk wordt gehanteerd voor deze zogeheten tabel-1, -2 en -3 soorten.

In bijlage 1 worden de leden van de begeleidingsgroep genoemd.

Bijlage 2 geeft achtergrondinformatie bij de wettelijke basis van de gedragscode, voor zover deze niet reeds elders uit de tekst blijkt.

Bijlage 3 geeft enkele voorbeelden van het begrip 'ecologisch protocol'.

HOOFDSTUK

2 Doel en afbakening

2.1

HET DOEL VAN DEZE GEDRAGSCODE

Deze gedragscode is bedoeld om de activiteiten van de bouw- en ontwikkelsector in overeenstemming te brengen met de bepalingen van de Flora- en faunawet. Hierdoor ontstaat bij bouwondernemers en derden vooraf duidelijkheid over de te volgen werkwijze als sprake is van door de wet beschermde soorten. De gedragscode is ook bedoeld om voor de bouw- en ontwikkelsector voor zoveel mogelijk situaties de algemene vrijstelling te verkrijgen van de verboden handelingen, en daardoor zo min mogelijk ontheffing te hoeven aanvragen. Daarnaast is de gedragscode een hulpmiddel om het verkrijgen van een ontheffing eenvoudiger te maken voor de categorie soorten waarvoor een ontheffing, ondanks de gedragscode, verplicht blijft.

2.2

NATUURVRIENDELIJK WERKEN

In de Flora- en faunawet is natuurvriendelijk werken uitgangspunt. De wet spreekt hierbij van een 'algemene zorgplicht' (artikel 2). De wetgever schrijft daarover geen specifieke maatregelen voor en laat een grote verantwoordelijkheid bij de initiatiefnemer van een project. De algemene zorgplicht geldt voor alle in Nederland in het wild voorkomende planten- en diersoorten.

Naast een invulling van de algemene zorgplicht voor de bouw- en ontwikkelsector in hoofdstuk 3, is dit document tevens een concretisering voor de soorten van tabel 2 en 3 in hoofdstuk 8 van dit document. Dit zijn de tabel-2 en tabel-3 soorten uit de Flora- en faunawet, waarbij niet met de algemene zorgplicht kan worden volstaan.

2.3

VERBODEN HANDELINGEN

De volgende artikelen uit de Flora- en faunawet zijn in dit kader relevant:

Artikel 8.

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9.

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10.

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11.

Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12.

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

In geval van overtredingen van de Flora- en faunawet kan de handhaver het werk stilleggen, activiteiten verbieden of beëindigen en / of proces-verbaal opmaken. Overtredingen van de Flora- en faunawet zijn een economisch delict. Hierop zijn relatief hoge boetes mogelijk, die door de rechter worden opgelegd. In alle gevallen worden geconstateerde overtredingen behandeld door het Openbaar Ministerie (Justitie).

2.4**EISEN AAN EEN GEDRAGSCODE**

Volgens het Vrijstellingenbesluit bij de Flora- en faunawet keurt de Minister een gedragscode slechts goed als de voorgestelde werkwijze op de volgende drie punten voldoende waarborgen biedt:

- § Er moet alles aan zijn gedaan om schade aan de beschermde soorten te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken.
- § De uitvoerende instantie dient zorgvuldig te handelen om te voorkomen dat er van de werkzaamheden een wezenlijk negatieve invloed uitgaat op de te beschermen soorten.
- § Er mag geen sprake zijn van benutting of economische gewin (lees: beschermde planten of dieren mogen niet worden geoogst om er aan te verdienen).

De gedragscode dient dus te beschrijven hoe, voorafgaand en tijdens de werkzaamheden, wordt gehandeld om te voorkomen dat beschermde soorten ter plaatse verdwijnen of dat dieren worden gedood of verwond raken, dat hun nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen beschadigd, vernield of verstoord worden of dat hun eieren worden beschadigd of vernield.

Zie bijlage 2 voor meer informatie over de wettelijke eisen.

2.5**INSTANDHOUDING VAN POPULATIES**

Het doel van de wetgever is te garanderen dat de populaties van de tabel-2 en tabel-3 soorten duurzaam in stand blijven. In het juridische jargon heet dit: 'het garanderen van de gunstige staat van instandhouding van de soorten'. Er mag geen sprake zijn van 'wezenlijk invloed' op de soort. Daarbij gelden twee overwegingen:

- § In veel gevallen komen dergelijke tabel-2 en tabel-3 soorten in het geheel niet op een bouwproject voor. Dergelijke soorten zijn veelal gebonden aan natuurgebieden. U dient zich hier wel eerst van te vergewissen. Het strenge regiem van de gedragscode hoeft daarna alléén te worden toegepast in de situaties waarbij wordt gewerkt in of aan de rand van het verspreidingsgebied van een populatie van deze soorten;
- § Het gaat de wetgever om de populatie, niet om het individu. Als u de juiste voorzorgsmaatregelen heeft genomen zal een eventueel dood of beschadigd exemplaar u door de wetgever niet worden aangerekend.

2.6

'GEEN WEZENLIJKE INVLOED'

Om de populatie van een te beschermen soort te behouden mag, in juridische termen, geen sprake zijn van 'een wezenlijke invloed op de soort'. Uiteraard wordt hier een negatieve invloed bedoeld. Of een (bouw)werk wezenlijke invloed uitoefent, hangt onder meer af van de lokale, regionale, landelijke en Europese stand van de soort. Hoe zeldzamer een soort is, hoe kwetsbaarder de populatie. En omgekeerd: hoe algemener een soort voorkomt, des te beter kan de populatie tegen een ingreep met een negatieve invloed.

Daarnaast is het van belang of een soort kan uitwijken naar een nabijgelegen geschikt leefgebied dat ongemoeid wordt gelaten. Sommige soorten doen dat gemakkelijker dan andere. Zo is een kamsalamander bijzonder plaatstrouw, terwijl een bever zich gemakkelijk tientallen kilometers kan verplaatsen op zoek naar een nieuw leefgebied. Ook speelt mee of een ingreep tijdelijk is of permanent.

2.7

INDELING VAN BESCHERMDE SOORTEN IN DRIE CATEGORIEËN

Naar aanleiding van het vrijstellingenbesluit zijn drie categorieën beschermde soorten aangewezen. Deze staan bekend als de zogeheten tabel-1, tabel-2 en tabel-3 soorten. U kunt ze desgewenst vinden in de tabellen 1 respectievelijk 2 en 3 van de LNV-brochure Buiten aan het werk?.

Deze gedragscode heeft als basis voor de vrijstelling alleen betrekking op de soorten van tabel 2 en tabel 3 van hoofdstuk 8 van dit document. Het gaat bij deze groep om in Nederland of Europa zeldzame, kwetsbare of bedreigde planten en diersoorten. Doorgaans komen deze soorten slechts op specifieke plekken voor, maar sommige soorten hebben een brede, diffuse verspreiding, zoals de rugstreeppad en de ruige dwergvleermuis.

Beschermingscategorie	Kenmerken
Tabel-1 soorten	Het gaat om beschermde soorten met een vrij algemene verspreiding, zoals de veldmuis en de bruine kikker. Zie voor een complete soortenlijst hoofdstuk 8.2 van dit document. Voor deze soorten geldt een algemene vrijstelling voor het overtreden van de verbodsbepalingen art 8 t/m 12. Er hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd. Wel geldt - zoals altijd - de algemene zorgplicht. U dient hier te handelen in de geest van de richtlijnen van hoofdstuk 3, u mag afwijken van de voorgestelde werkwijze indien u daarmee hetzelfde effect bereikt.
Tabel-2 soorten inclusief alle vogelsoorten	Het gaat in deze groep doorgaans om in Nederland kwetsbare of zeldzame en bedreigde soorten, zoals de eekhoorn en een aantal orchideeën. Ook alle vogels vallen in deze categorie. Zie voor een complete soortenlijst hoofdstuk 8.3 van dit document. Bij gebruik van deze gedragscode bent u ten aanzien van deze soorten vrijgesteld om voor de verboden handelingen

Beschermingscategorie	Kenmerken
	een ontheffing aan te vragen voor het type projecten van paragraaf 4.3 van dit document. Zonder gedragscode dient u echter voor dergelijke handelingen een ontheffing aan te vragen. Voor een ontheffingaanvraag geldt hier een lichte toetsing, met een nadruk op de garantie dat de populatie behouden blijft. Voor vogels geldt een toets die vergelijkbaar is met die voor tabel-3 soorten.
Tabel-3 soorten	Het gaat in deze groep vrijwel altijd om zeer zeldzame en ernstig bedreigde soorten die de overheid voor Nederland wil behouden. Een aantal andere soorten is weliswaar in Nederland soms plaatselijk algemeen, maar is zeldzaam in Europees verband. Voorbeelden zijn de das, de rugstreeppad en de grote modderkruiper. Zie voor een complete soortenlijst Hoofdstuk 8.4 van dit document. Voor het doen van verboden handelingen is voor deze soorten in de sfeer van de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting altijd een ontheffing nodig. Een ontheffing wordt door de Minister van LNV slechts verleend als aan een aantal voorwaarden is voldaan. Zie voor deze voorwaarden Hoofdstuk 8.4 van dit document.

Samenvattend: in de sfeer van bouwactiviteiten hoeft u, als u werkt volgens de gedragscode, geen ontheffing meer aan te vragen voor verboden handelingen voor de tabel-2 soorten en voor vogels, maar wel voor de tabel-3 soorten. Voor de soorten van tabel 1 bent u sinds 2005 ook zonder gedragscode vrij om zonder ontheffing te werken.

2.8

ALLÉÉN GELDIG VOOR 'RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN INRICHTING'

De wet kent diverse domeinen (werkingsferen), zoals 'beheer en onderhoud' of 'bestendig (mede)gebruik'. Vrijwel alle activiteiten van bouwondernemers vallen binnen het domein van de 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'. Deze gedragscode heeft derhalve alleen betrekking op het domein van de 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' en geldt niet als een vrijstelling voor werkzaamheden in andere domeinen.

Onder 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' verstaat de Minister van LNV een breed scala van grootschalige of kleinschalige activiteiten, zoals de aanleg van wegen, bedrijventerreinen, havens of woonwijken, maar ook de bouw van een schuur, de verbouwing van een huis, de sloop van een pand of het kappen van bomen anders dan uit een oogpunt van onderhoud. Het gaat doorgaans om ingrijpende veranderingen die leiden tot een functieverandering of uiterlijke verandering van het gebied.

Deze gedragscode geldt niet voor activiteiten die vallen in het domein van 'beheer en onderhoud'. Dus een aannemer die in opdracht van een derde maait of baggeronderhoud pleegt is niet op voorhand vrijgesteld van de ontheffingsplicht.

2.9

NIET GELDIG VOOR GEBIEDSBESCHERMING

Naast de bescherming van soorten in de Flora- en faunawet heeft de bouw- en ontwikkelsector ook te maken met de bescherming van gebieden, zoals de Beschermde natuurmonumenten en Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden. Omdat de wettelijke bescherming niet onder de Flora- en faunawet, maar onder de Natuurbeschermingswet 1998 valt, maken de regels voor de gebiedsbescherming geen deel uit van deze gedragscode. Omdat bouw- en ontwikkelbedrijven in de praktijk wel met beschermde gebieden te maken hebben, beschrijven wij hieronder voor de volledigheid toch de wettelijke verplichtingen die daarvoor gelden.

Sinds 1 oktober 2005 regelt de Natuurbeschermingswet 1998 de bescherming van deze gebieden. De Natuurbeschermingswet 1998 stelt een vergunning van Gedeputeerde Staten (GS) verplicht voor plannen en projecten die de natuurlijke kenmerken van een beschermd gebied kunnen aantasten. Gedeputeerde Staten mogen alleen vergunning verlenen wanneer uit een zogenoemde 'passende beoordeling' blijkt dat significant negatieve gevolgen van de natuurlijke kenmerken van deze gebieden zijn uitgesloten. Wat de natuurlijke kenmerken van een gebied zijn, is omschreven in de aanwijzingsbesluiten van het gebied. Alleen onder strikte voorwaarden mag hiervan worden afgeweken.

Ook kunnen gebieden deel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De bescherming van de EHS vindt plaats door toepassing van een afwegingskader, het zogenoemde "Nee, tenzij - beginsel" volgens de Nota Ruimte. Dit houdt in dat binnen en in de nabijheid van beschermde gebieden, nieuwe plannen of projecten niet zijn toegestaan als deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang. Hierbij geldt wel dat schade zoveel mogelijk moet worden voorkomen. Resterende schade moet worden gecompenseerd.

Het Ministerie van LNV adviseert om de voorbereiding van de vergunningaanvraag (inclusief de bovengenoemde 'passende beoordeling') al tijdens de oriëntatiefase op het project te starten. In die fase wordt, in nauw overleg met het bevoegd gezag, beoordeeld welke onderbouwing voor de vergunningaanvraag nodig is. De hoofdvraag tijdens de oriëntatiefase is of er een kans op een significant negatief effect bestaat. Afhankelijk van het antwoord is op grond van de Natuurbeschermingswet al dan niet een vergunning nodig.

Het gebiedenbeleid is voor de bouw- en ontwikkelsector vooral relevant waar het de 'externe werking' betreft. Deze houdt in dat ook werkzaamheden in de nabijheid van een beschermd gebied op mogelijke schadelijkheid moeten worden beoordeeld.

2.10

GELDIGHEID ANDERE GEDRAGSCODES

Diverse andere sectoren hebben eigen gedragscodes opgesteld. Vooral bouwondernemers die in opdracht van derden werken uitvoeren kunnen worden verplicht te werken volgens deze (door de Minister van LNV goedgekeurde) gedragscodes. In dergelijke gevallen zullen deze gedragscodes door de bouwondernemer worden nageleefd.

Ook opdrachtgevers in de bouwwereld zelf, bijvoorbeeld projectontwikkelaars, zullen in toenemende mate naleving van de gedragscode eisen, in dit geval de eigen code van de bouw- en ontwikkelsector.

Aandachtsoorten

De volgende beschermde soorten komen met enige regelmaat op bouwprojecten voor.

Aandachtssoorten uit tabel 2, geen ontheffing nodig als u volgens gedragscode werkt

- § oeverzwaluwen in zandlichamen
- § gierzwaluwen onder oude daken
- § plevieren op opgespoten terreinen
- § alle vogelsoorten in het broedseizoen. (Voor het aantasten van vaste verblijfplaatsen, zoals bijvoorbeeld de nesten van een reigerkolonie of de nestplaatsen van een steenuil of kerkuil, is wel een ontheffing nodig).
- § foerageergebieden van ganzen en zwanen, vooral in het winterseizoen
- § kolonies van blauwe reigers en roeken, ook buiten het broedseizoen
- § diverse muurplanten in kades en oude muren
- § orchideeën in vochtig braakland
- § kleine modderkruipers (een vissoort) in watergangen
- § overwinterende padden, kikkers en salamanders in blad- en takkenhopen. (NB. De meest algemene soorten, zoals middelste groene kikker, meerkikker en bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander vallen onder tabel 1. U kunt voor deze soorten volstaan met de juiste voorzorgsmaatregelen).

Aandachtssoorten uit tabel 3, ontheffing is altijd verplicht

- § vleermuizen in slooppanden en oude bomen, ook voor belangrijke jachtgebieden en vliegroutes
- § rugstreeppadden in opgespoten terreinen en zandige bouwterreinen
- § zandhagedissen in duingebieden of stuifzanden op kaal zand
- § kamsalamanders in en rond poelen
- § knoflookpadden, buiten het voortplantingsseizoen op open plekken (o.a. akkers) in de nabijheid van vennen en oude rivierarmen
- § ringslangen in vochtige graslanden en rond poelen en sloten op zandgrond of overwinterende exemplaren in blad- en takkenhopen
- § grote modderkruipers en bittervoorns (vissoorten) in watergangen
- § drijvende waterweegbree in schoon en stromend water
- § noordse woelmuizen in boezemlanden, zomerpolders en rietlanden
- § waterspitsmuizen in natuurrijke oevers van sloten, vaarten, beken, rivieren en plassen

Let op: deze lijst is niet volledig. U kunt ook andere tabel-2 en tabel-3 soorten aantreffen!

Algemene voorzorg in de bouw- en ontwikkelsector

NB. Hoofdstuk 3 heeft betrekking op vrijwillige maatregelen en maakt in formele zin geen deel uit van de Gedragscode.

HOOFDSTUK 3 De algemene zorgplicht

3.1

ACHTERGROND

In de Flora- en Faunawet is natuurvriendelijk werken uitgangspunt. De wet spreekt hierbij van een 'algemene zorgplicht' (artikel 2). De algemene zorgplicht is van toepassing op alle planten- en diersoorten, niet uitsluitend op de soorten van tabel 2 en 3 van hoofdstuk 8 van deze gedragscode.

De wetgever schrijft ten aanzien van de algemene zorgplicht geen specifieke maatregelen voor en laat een grote verantwoordelijkheid bij de initiatiefnemer van een project. Voor bouwondernemers en projectontwikkelaars komt de algemene zorgplicht op het volgende neer:

- § een ondernemer besteedt zorg aan de instandhouding van soorten en hun leefgebieden (biodiversiteit);
- § de onderneming zorgt er voor dat op hoofdlijnen bekend is waar zich in het werkgebied de bijzondere soorten en de plekken met bijzondere natuurwaarden bevinden;
- § activiteiten waarvan kan worden vermoed dat deze nadelig zijn voor in het wild levende dieren en planten worden zoveel mogelijk nagelaten;
- § Tijdens het uitvoeren van activiteiten worden in redelijkheid maatregelen genomen om te voorkomen dat planten en dieren onnodig worden gedood of beschadigd.

In de praktijk zijn bovenstaande uitgangspunten niet altijd haalbaar. Voor de onbeschermde soorten en voor de wel-beschermde tabel-1 soorten zult u hier niet op worden afgerekend, tenzij sprake is van opzettelijk onnodig handelen en een duidelijk gebrek aan voorzorgsmaatregelen.

Voor de beschermde tabel-2 en tabel-3 soorten bent u verplicht om de algemene zorgplicht in te bouwen in uw werkwijze. Als u handelt volgens deze gedragscode, voldoet u hier automatisch aan.

3.2

INVULLING VAN DE ALGEMENE ZORGPLICHT BIJ BOUWPROJECTEN

Zoals gezegd bent u vrij om uw eigen invulling te geven aan de algemene zorgplicht. Hieronder is voor een aantal fasen in het bouwproces een mogelijke invulling beschreven:

Bij de voorbereiding van een project

- § Bij de keuze voor een te ontwikkelen locatie wordt rekening gehouden met leefgebieden van planten en dieren; hierbij zorgt de onderneming er voor op hoofdlijnen bekend te

zijn wáár welke soorten planten en dieren op een beoogde bouw- of ontwikkellocatie aanwezig zijn;

- § Voorafgaand aan de activiteit inventariseert de onderneming (of laat deze inventariseren) welke beschermde planten en dieren ter plaatse voorkomen. Naar aanleiding hiervan worden passende maatregelen genomen om deze te beschermen.

Voorafgaand en tijdens de uitvoering

- § Het uitvoeren van activiteiten vindt zoveel mogelijk plaats binnen de periodes waarin dat volgens de natuurkalender mogelijk is;
- § Bestaande beplanting wordt in fases verwijderd opdat dieren kunnen vluchten;
- § Rasters of dammen worden tijdelijk geplaatst om te voorkomen dat dieren op de locatie waar een activiteit wordt uitgevoerd kunnen komen;
- § Tijdens de werkzaamheden wordt verstoring licht zoveel mogelijk voorkomen, bijvoorbeeld door tijdens de daglichtperiode te werken en/of door uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk door schermen te verhinderen;
- § Tijdens de werkzaamheden wordt verstoring door geluid zoveel mogelijk voorkomen, bijvoorbeeld door sterke geluidsbronnen (cirkelzagen, aggregaten, pompen en dergelijke) niet nabij broedende vogels of holen en verblijfplaatsen van zoogdieren te plaatsen
- § Bij activiteiten na zonsondergang, wordt rekening gehouden met jagende vleermuizen en de trek van onder andere padden en kikkers.

Bij de inrichting van het plangebied

- § Bij het opstellen van een inrichtingsplan van een gebied wordt rekening gehouden met de soorten planten en dieren die bij de start van het project in het gebied voorkomen. Bijvoorbeeld door bestaande leefgebieden in het plan in te passen (zoals poelen, sloten, opgaande beplanting, houtwallen en oudere bomen);
- § In veel gevallen is een terrein zo in te richten dat deze interessant wordt voor meer bijzondere soorten, zonder dat dit extra ruimte of geld kost. U kunt in een kantoorpand ook enkele stenen gierzwaluwkasten inbouwen;
- § Het beheer en onderhoud van de groenvoorzieningen kan worden afgestemd op de seizoensgebondenheid van planten en dieren (maaïen na zaadsetting, snoeiwerkzaamheden na afloop van het voortplantingsseizoen maar vóór de winterrust).

3.3

SCHADEBEPERKENDE EN COMPENSERENDE MAATREGELEN

Wanneer voor de natuur schadevrij werken niet mogelijk is, is het vaak wenselijk om schadebeperkende (mitigerende) maatregelen te treffen. In een aantal gevallen is dit zelfs verplicht. Elke Provincie, maar ook het Rijk, heeft eigen regels voor de toepassing van het compensatiebeginsel. Vrijwel altijd is het uitgangspunt dat compensatie pas in het uiterste geval plaats vindt.

Let op: compensatiemaatregelen zijn ook verplicht als u te maken heeft met een tabel-3 soort. Wanneer het gaat om het leefgebieden van soorten die worden genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn (zie par. 8.3.1, deel B van dit document) dient de schade op voorhand door de initiatiefnemer fysiek te worden gecompenseerd.

Hoe eerder u weet welke beschermde soorten in of nabij het plangebied voorkomen, hoe gemakkelijker u het plan nog kunt bijsturen. Ruimtelijke veiligstelling van de populatie van

een beschermde soort is in de meeste gevallen de beste oplossing. Dat kan door het leefgebied in het plan op te nemen als 'groen element', door rond het leefgebied een bufferzone aan te leggen of door als compenserende maatregel een nieuw leefgebied aan te leggen. Men dient daarbij te voorkomen dat het oude of nieuwe leefgebied geïsoleerd raakt van leefgebieden in de omgeving. De kans is dan groot dat de populatie na enige tijd alsnog verdwijnt.

Als u de keuze heeft, kunt u wellicht uitwijken naar een locatie met minder kans op schadelijke gevolgen voor juridisch beschermde soorten. Een verstandig begin is om al in de zoekfase van een project een eenvoudig flora- en faunaonderzoek ('quickscan') te laten uitvoeren naar de verschillende locaties die in beeld zijn. Hiermee kunt u de verschillende locaties beter met elkaar vergelijken. Ook bespaart u zichzelf onaangename verrassingen achteraf.

Schadebeperkende (mitigerende) maatregelen

Belangrijk is ook om de eventuele schadelijke invloed zo veel mogelijk te beperken door middel van zogeheten 'mitigerende' maatregelen. Zo kan een te beschermen leefgebied van de verstoringsbronnen (mensen, geluid of lichtbronnen) worden afgeschermd door een bufferzone of een wal. Een dassentunnel of een brede oever langs een watergang kan de verbinding met andere leefgebieden openhouden.

Uitgangspunten voor compensatie

Als compensatie aan de orde is gaat de voorkeur uit naar het aanleggen van een compenserende habitat in de nabije omgeving, waarbij:

- § de oppervlakte en de kwaliteit van de aan te leggen biotopen minimaal gelijkwaardig zijn aan de oppervlakte en de kwaliteit van te vernietigen biotopen;
- § de ruimtelijke samenhang met bestaande leefgebieden hersteld wordt, conform de eisen die de betrokken soorten hieraan stellen;
- § vervangende biotopen tijdig vóór de ingreep worden aangelegd;
- § de compensatie geschiedt volgens de regels die het Rijk (voor de EHS) en de Provincie hiervoor hebben opgesteld.

De gedragscode voor de bouw- en ontwikkelsector

De navolgende hoofdstukken vormen samen de gedragscode zoals bedoeld in artikel 16 c van het Vrijstellingsbesluit bij de Flora- en faunawet.

HOOFDSTUK

4 Geldigheid van de vrijstelling bij naleving van de gedragscode

4.1

ALGEMEEN

De gedragscode geldt als een vrijstelling van de verboden handelingen van art 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet. In die gevallen hoeft geen ontheffing meer te worden aangevraagd. Hierbij gelden de volgende voorwaarden:

- § De gedragscode geldt alleen als vrijstelling als deze daadwerkelijk wordt nageleefd.
- § De vrijstelling geldt alleen voor werkzaamheden in het kader van de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting;
- § Gebiedsbescherming valt niet onder deze gedragscode (zie hiervoor 2.6);
- § De gedragscode geldt in beginsel alleen voor de soorten van tabel 2, maar is tevens behulpzaam bij het verkrijgen van de vereiste ontheffing voor tabel-3 soorten;
- § Afwijking is alleen toegestaan indien deze op overtuigende wijze worden onderbouwd door een ecologisch geschoolde deskundige.

De handelswijze mag uiteraard op meer soorten worden toegepast.

4.2

ACTIVITEITEN DIE ONDER DE GEDRAGSCODE VALLEN

Activiteiten zijn – bij naleving van deze gedragscode – vrijgesteld van de ontheffingsplicht als zij betrekking hebben op de aanleg van bouwwerken, infrastructuur, grondwerk, bodemsanering of het bouw- en woonrijp maken van gebieden. Ook de voorbereidende werkzaamheden zijn – bij naleving – vrijgesteld. De vrijstelling geldt alleen voor de tabel-2 soorten en vogels.

Voorbeelden van vrijgestelde activiteiten (niet limitatief)

- § Het bouw- en woonrijp maken van gebieden, bijvoorbeeld voor woningbouw, kassen, een kantoorpand of een windmolenpark
- § Het bouwen van een woonwijk of een kantoorpand
- § Het aanleggen van (spoor)wegen, fietspaden, voetpaden en kanalen
- § Het aanleggen of versterken van waterkeringen
- § Het aanleggen van kabels en leidingen
- § Het plaatsen van damwanden
- § Het aanleggen of renoveren van bruggen en duikers
- § Het aanleggen van recreatieterreinen en bossen

- § Het ontwikkelen en inrichten van natuurgebieden
- § Het dempen van watergangen
- § Het slopen of renoveren van panden en andere gebouwde objecten
- § Het uitvoeren van reparaties en groot onderhoud aan kades en muren
- § Het opspuiten van grond
- § Grondverzet, waaronder het aanleggen van gronddepots en het verplaatsen van gebiedseigen grond
- § Het saneren van vervuilde bodems
- § Het rooien van bomen en struiken, inclusief het verwijderen van de stobben

Let op! De vrijstelling op basis van deze gedragscode voor de Flora- en faunawet voor het rooien van bomen en struiken vervangt niet de kapvergunning die doorgaans door de betrokken gemeente wordt geëist.

HOOFDSTUK

5

De toepassing van de gedragscode

5.1

ALGEMEEN

De gedragscode wordt uitgevoerd door de toepassing van het bij de situatie passende stroomschema uit dit hoofdstuk in combinatie met het bij die situatie passende protocol uit hoofdstuk 7.

5.2

TOEPASSING IN HET BEREIK VAN DE LOCATIEKEUZE

Bij het kiezen van een locatie handelt de bouwondernemer of projectontwikkelaar in lijn met het stappenschema 1 van par. 5.5.1.

De ontwikkelende onderneming gaat na of door het voorgenomen plan het leefgebied van een of meer tabel-2 en tabel-3 soorten negatief kan worden beïnvloed. Daartoe onderzoekt hij de locatie(s) op het vóórkomen van tabel-2 en tabel-3 soorten. Het onderzoek heeft tevens betrekking op de naastgelegen gebieden binnen de invloedssfeer van het project. Zo nodig past de ondernemer het plan aan of kiest een andere locatie. Een en ander wordt ten behoeve van eventuele controles door handhavende instanties schriftelijk vastgelegd.

5.3

TOEPASSING IN HET BEREIK VAN DE LOCATIEONTWIKKELING

Bij het ontwikkelen van een locatie handelt de bouwondernemer of projectontwikkelaar in lijn met het bijgevoegde stappenschema 2 (par. 5.5.2).

De ontwikkelende onderneming gaat na of door het voorgenomen plan het leefgebied van een of meer tabel-2 en tabel-3 soorten negatief kan worden beïnvloed. Daartoe onderzoekt hij de locatie(s) op het vóórkomen van tabel-2 en tabel-3 soorten. Het onderzoek heeft tevens betrekking op de naastgelegen gebieden binnen de invloedssfeer van het project. Zo nodig past de ondernemer het plan aan of geeft door middel van een 'ecologisch protocol' hoe hij in die desbetreffende situatie de populatie(s) wil beschermen (par. 6.6, zie ook bijlage 3 voor enkele voorbeelden). Een en ander wordt ten behoeve van eventuele controles door handhavende instanties schriftelijk vastgelegd.

Zo nodig worden ook schadebeperkende (zogenoeten 'mitigerende') of compenserende maatregelen getroffen, bij voorbeeld in de vorm van een vervangend leefgebied. In het geval van door de Habitatrichtlijn genoemde soorten (par. 8.3.1, deel b) geldt dat het compenserende leefgebied vóóraf moet zijn ingericht.

Bij de planning van de werkzaamheden wordt rekening gehouden met de broedtijd en andere kritische perioden van de tabel-2 en tabel-3 soorten (voortplantingsseizoen, winterrustperiode e.d).

Uitgangspunt is het voorkomen van schade aan door de wet beschermde soorten. Slechts in bijzondere gevallen¹ zal voor de verboden handelingen ontheffing worden aangevraagd.

Een plan of een project wordt tevens beoordeeld volgens de richtlijnen van de milieu-effectrapportage en of de strategische milieubeoordeling, als het aan de daarvoor geldende criteria voldoet.

5.4

TOEPASSING IN HET BEREIK VAN DE AANNEMERIJ

De bouwondernemer die in opdracht van derden werkt, handelt in lijn met het stappenschema 3 van paragraaf 5.5.3.

De bouwondernemer vergewist zich er voor de aanvang van het werk van of de opdrachtgever in voldoende mate de bepalingen uit de Flora- en faunawet heeft nageleefd:

- § Is er voldoende onderzoek gedaan naar het vóórkomen van vogels en de soorten van tabel 2 en tabel 3?
- § Is bij de planvorming voldoende rekening gehouden met het vóórkomen van vogels en de soorten van tabel 2 en tabel 3?
- § Is voldoende overtuigend vastgesteld dat voor het plan geen ontheffing nodig is?
- § Zijn eventueel noodzakelijke ontheffing aangevraagd en verleend?

Zo nodig wijst de bouwondernemer zijn opdrachtgever op deze verplichtingen; eventueel maakt hij hierover afspraken over de te volgen procedure.

De bouwondernemer verzoekt de opdrachtgever vóór de aanvang van het werk om alle benodigde documentatie als bewijsmateriaal bij controle door een handhavende instantie, zoals:

- § Een exemplaar van het flora- en faunaonderzoek, inclusief de conclusies ten aanzien van de Flora- en faunawet
- § Verspreidingskaarten van de aangetroffen vogels en de soorten van tabel 2 en tabel 3
- § Een exemplaar van het ecologisch werkprotocol
- § Een kopie van de verleende ontheffing, voor zover van toepassing.

Voor zover het bestek hierin niet voorziet stelt de bouwondernemer een (aanvullend) ecologisch werkprotocol op, waarin is aangegeven hoe hij in die desbetreffende situatie de populatie(s) wil beschermen (par. 6.6, zie ook bijlage 3 voor enkele voorbeelden).

De bouwondernemer stelt zijn werknemers door middel van een startbijeenkomst ('kick-off meeting') in kennis van de afgesproken werkwijze en het belang van de bescherming van de (broed)vogels en andere tabel-2 en tabel-3 soorten. Tevens wordt aangegeven waar en in welke situaties men aan deze soorten schade zou kunnen toebrengen. Het ecologisch

¹ Ontheffing is bij tabel 3 soorten alleen mogelijk indien sprake is van een dwingende reden van groot openbaar belang of een ander door de wet genoemd belang (zie voor meer informatie par. 8.4.2 van deze gedragscode). Ook mogen geen minder schadelijke alternatieven voorhanden zijn en dient de instandhouding van de populatie gewaarborgd te zijn

protocol wordt hier doorgesproken². De deelname aan deze meeting wordt met een handtekening van de deelnemers vastgelegd.

Minimaal één maal per jaar organiseert de bouwondernemer voor het uitvoerend personeel een bijeenkomst over het werken met de gedragscode en het ecologisch protocol³. De ervaringen worden uitgewisseld en voorstellen voor verbetering van het protocol worden doorgesproken. Van de bijeenkomst wordt een kort verslag gemaakt. Nieuwe afspraken worden daarin opgenomen. De deelname aan deze meeting wordt met een handtekening van de deelnemers vastgelegd.

De bouwondernemer zorgt er voor dat de vestiging van vogels en tabel-2 en tabel-3 soorten op een natuurvriendelijke wijze wordt voorkomen (zie par. 6.4).

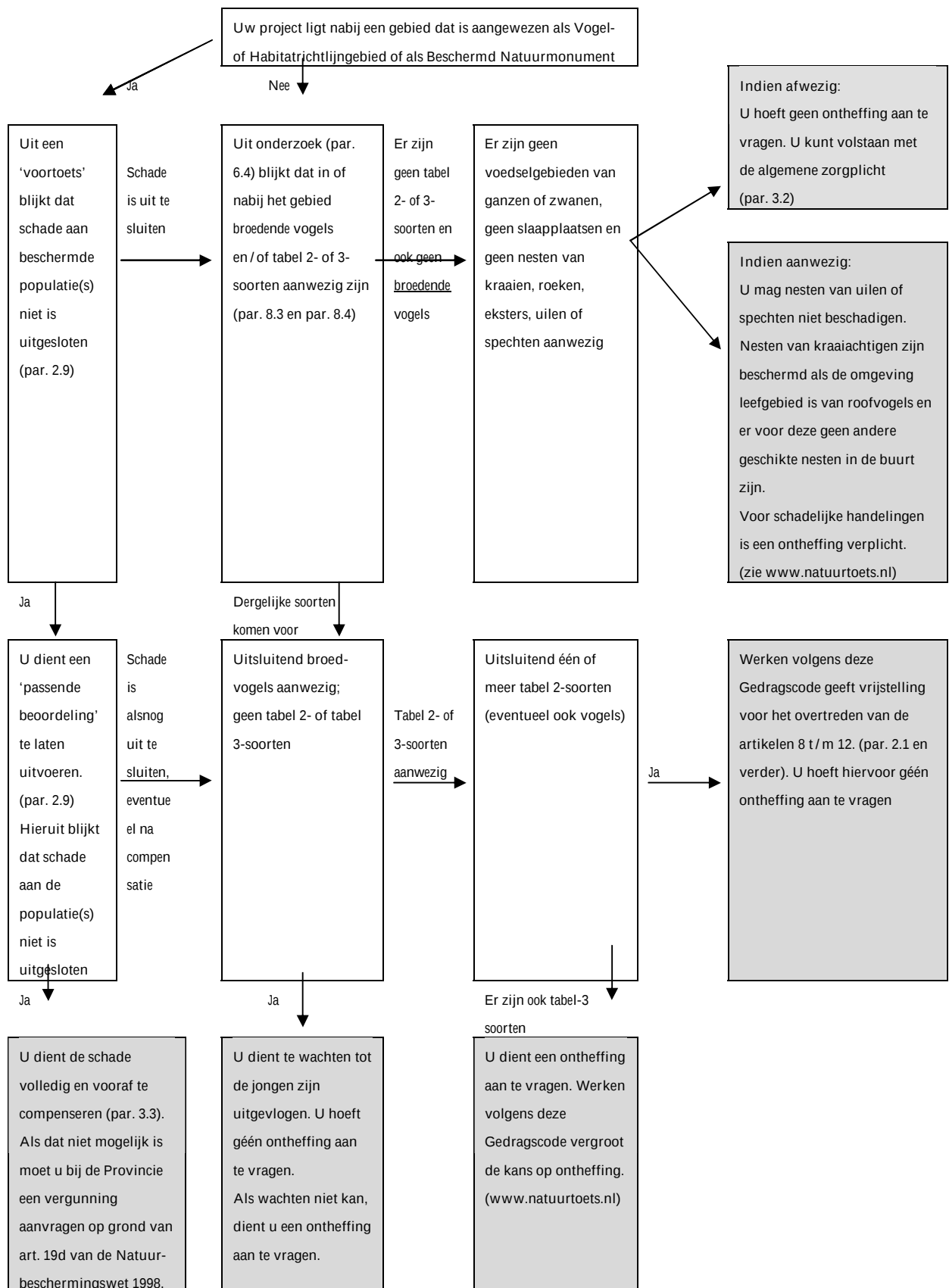
De bouwondernemer houdt tijdens de uitvoering van het werk toezicht op de naleving van de gedragscode en het ecologisch protocol en of de te beschermen soorten voldoende worden gespaard.

² Het is verstandig (maar niet verplicht) om de ecooloog van het flora- en faunaonderzoek tijdens de kick-off meeting een toelichting te laten geven.

³ VCA-gecertificeerde bedrijven kunnen hiervoor een zogeheten 'toolboxmeeting' benutten.

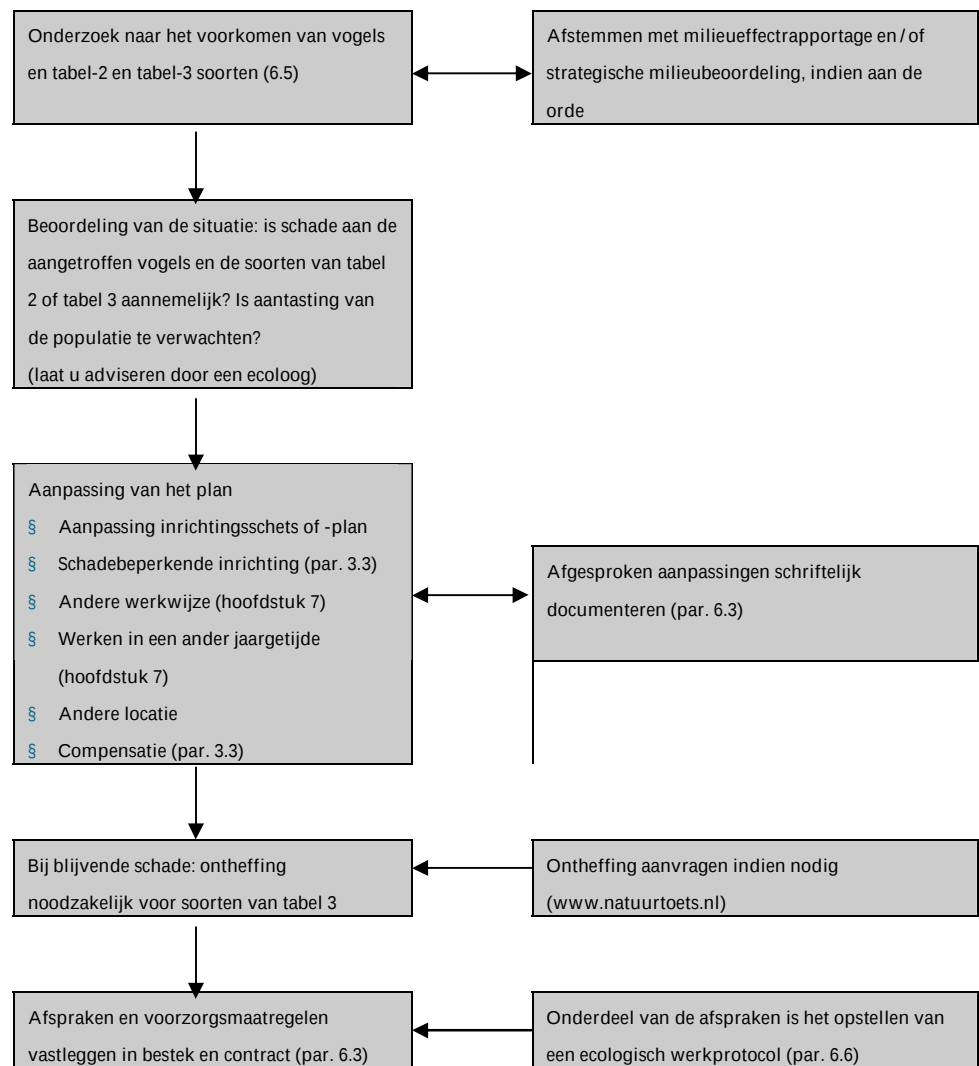
5.5 STAPPENSHEMA'S

5.5.1 STAPPENSHEMA 1: LOCATIEKEUZE

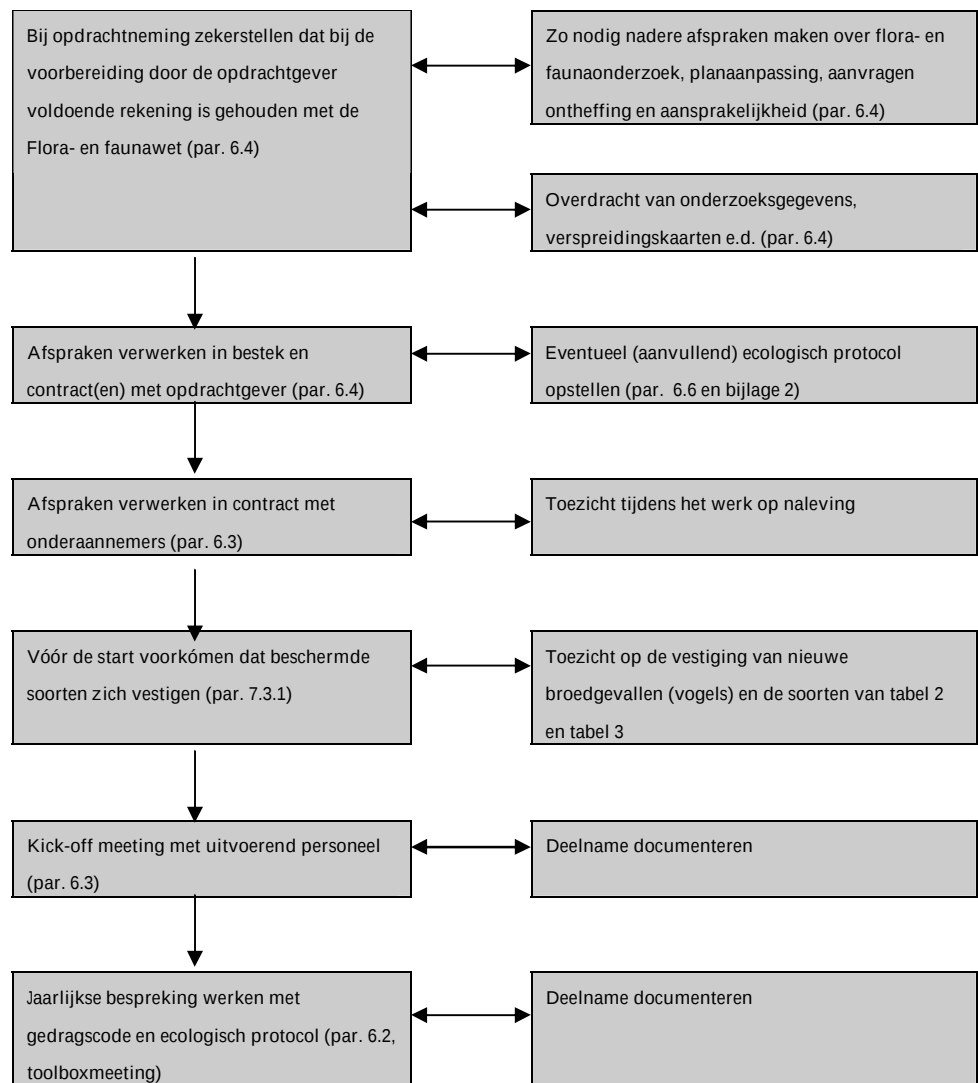
5.5.2

STAPPENSHEMA 2: LOCATIEONTWIKKELING

5.5.3

STAPPENSHEMA 3: AANNEMERIJ

HOOFDSTUK 6

Borging in de organisatie

6.1

ALGEMENE UITGANGSPUNTEN

Voor de vrijstelling dient de bouwonderneming of projectontwikkelaar de overeengekomen gedragsregels na te leven in de praktijk.

Handelen volgens de gedragscode is alleen vereist op plaatsen waar beschermde soorten van tabel 2 voorkomen, dat wil zeggen, waar zonder de gedragscode een ontheffing zou moeten worden aangevraagd. Handelen volgens de gedragscode is daarnaast verstandig in situaties waar beschermde soorten van tabel 3 voorkomen.

Deze gedragscode is een basisgedragscode. De gedragscode kan voor specifieke situaties met extra beschermende maatregelen worden uitgebreid. De gedragscode biedt ruimte voor lokaal maatwerk, toegesneden op de lokale situatie en de soort(en) waar het om gaat.

Van de werkwijze die is beschreven in hoofdstuk 5 kan onder voorwaarden worden afgeweken. De afwijking dient overtuigend te worden gedocumenteerd en gemotiveerd. Voorwaarde is dat – op basis van een oordeel van een ecooloog – onderbouwd wordt dat die andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzame voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten, of zelfs beter is voor die soort(en). Als daar niet aan wordt voldaan, dan geldt de wettelijke plicht om ontheffing aan te vragen.

6.2

BORGING IN DE ORGANISATIE

Iedere bouwonderneming of projectontwikkelaar verbindt zich individueel en vrijwillig door middel van een directie- of bestuursbesluit aan de gedragscode. Hiertoe wordt een getekende verklaring opgesteld.

De directie verklaart de bescherming van vogels en tabel-2 en tabel-3 soorten in redelijkheid leidend bij de uitvoering en planning van de werkzaamheden.

Door de directie wordt een portefeuillehouder aangewezen, die verantwoordelijk is voor de correcte invoering van de gedragscode in de organisatie.

De portefeuillehouder controleert minimaal één keer per jaar of de gedragscode door de organisatie correct wordt toegepast en rapporteert daarover aan de directie. De conclusies en eventuele besluiten voor verbetering van de toepassing worden gedocumenteerd. De portefeuillehouder is tevens verantwoordelijk voor de uitvoering van de verbetervoorstellen.

Natuurvriendelijk handelen wordt ingebed in het managementsysteem van de organisatie (voor zover de onderneming daarover beschikt). VCA-gecertificeerde bedrijven doen dit door bij de werkplekinspecties aandacht te besteden aan de naleving van het ecologisch protocol (zie par. 6.6) en minimaal 1 x per jaar tijdens een toolboxmeeting aandacht te besteden aan het werken met de gedragscode.

6.3

KETENVERANTWOORDELIJKHEID

De bouwonderneming of projectontwikkelaar zorgt ervoor dat uitvoerend personeel op de hoogte is van deze gedragscode en voldoende geïnstrueerd om deze na te leven. Hetzelfde geldt voor het personeel dat door onderaannemers wordt ingezet. Het uitvoerend personeel weet waar zich de tabel-2 en tabel-3 soorten in het terrein bevinden. Dit kan door middel van een kaart of een markering in het terrein. De instructie wordt gegeven tijdens een kick-off meeting voorafgaand aan de start van de werkzaamheden in het terrein.

Het uitvoerend personeel wordt voorts opgedragen om naar vermogen alert te zijn op niet-aangeduide broedvogels en planten- en diersoorten van tabel 2 en tabel 3 en daar naar te handelen. Het ecologisch protocol wordt hierop aangepast (zie 6.6).

Bouwondernemingen en projectontwikkelaars zijn eindverantwoordelijk en aanspreekbaar voor datgene wat er gebeurt op het terrein dat onder zijn verantwoordelijkheid valt. Zij maken duidelijke afspraken met (onder)aannemers, derden die het terrein gebruiken en eventuele gasten over de bescherming van plekken waar de tabel-2 en tabel-3 soorten voorkomen.

De bouwonderneming of projectontwikkelaar zorgt voor de controleerbaarheid van de afspraken. Hiertoe behoort ook het schriftelijk vastleggen van deze afspraken.

6.4

EISEN AAN DE VOORBEREIDING DOOR OPDRACHTGEVERS

Een aannemer gaat voor het afsluiten van een contract na of de opdrachtgever:

- § degelijk flora- en faunaonderzoek heeft laten verrichten;
- § onderzocht heeft met welke activiteiten verbodsartikelen zullen worden overschreden;
- § voor deze verboden handelingen een ontheffing heeft verkregen op grond van de Flora- en faunawet of beschikt over een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode.

In gezamenlijk overleg bepalen de aannemer en de opdrachtgever of gewerkt wordt volgens deze gedragscode of volgens een andere, door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode.

Een aannemer eist van de opdrachtgever dat deze alle beschikbare informatie over het voorkomen van beschermde planten- en diersoorten zal aanleveren. De opdrachtnemer kan eisen om deze informatie zelf opnieuw te mogen beoordelen.

In het contract moet het flora- en faunaonderzoek worden benoemd. Ook dienen de waarschijnlijke overtredingen van de Flora- en faunawet te worden genoemd. Daarbij wordt aangegeven of hiervoor een ontheffing is verkregen of dat er gewerkt wordt volgens deze of een andere goedgekeurde gedragscode.

NB. Voor overtredingen ten aanzien van tabel-3 soorten is altijd een ontheffing verplicht.

Tip: Het is raadzaam om in het contract de volgende clause op te nemen:

“Mocht blijken dat er in het gebied beschermde soorten voorkomen waarvan bij het onderzoek niet is gebleken dat ze voorkomen, dan vallen de consequenties hiervan ten laste van de opdrachtgever.”

Tip: vraag aan de opdrachtgever een exemplaar van het flora- en faunaonderzoeksrapport (inclusief de verspreidingskaarten van de beschermde soorten) en een kopie van de verleende ontheffing.

6.5

FLORA- EN FAUNAONDERZOEK

Voor de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting zorgt de bouwonderneming voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het voorkomen van vogels en van de soorten van tabel 2 en tabel 3 in en rond het object van de ingreep. Voldoende dekkend betekent dat het hele gebied wordt onderzocht op de daarvoor in aanmerking komende soorten. Zo dient u bij het slopen van een gebouw ter plaatse onderzoek te laten verrichten naar minimaal vleermuizen en gierzwaluwen en als u een sloot dempt naar vissen en amfibieën, (tenzij uit bureauonderzoek blijkt dat tabel-2 en -3 soorten in deze omgeving in het geheel niet voorkomen).

De verspreidingsgegevens mogen maximaal 5 jaar oud zijn. Zo nodig worden deze bij de voorbereiding van het plan geactualiseerd. De flora- en faunagegevens dienen betrekking te hebben op zowel de werklocatie zelf als de directe omgeving.

Als alternatief wordt volstaan met een onderzoek naar het voorkomen van (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het voorkomen van de soort in de regio. Aldus wordt het fictieve voorkomen van de beschermde soorten vastgesteld en gehandeld alsof de soort daadwerkelijk voorkomt in het gebied⁴. Hierbij geldt het voorzorgsbeginsel: bij twijfel over het voorkomen van een soort wordt of de soort als ‘aanwezig’ opgenomen of er wordt nader onderzoek uitgevoerd om de aanwezigheid uit te sluiten.

Een eerste (gratis) indruk kunt u krijgen via www.natuurloket.nl.

Kwalitatief goede bureaus zijn te vinden via:

§ www.natuurnet.nl

§ www.netwerkgroenebureaus.nl

Nadere criteria voor de kwaliteit van een flora- en faunaonderzoek staan genoemd in: ‘Gedragscodes zorgvuldig handelen Flora- en faunawet’, Alterra-rapport 1315, Alterra, Wageningen, 2005.

6.6

ECOLOGISCH PROTOCOL

Als uit het flora- en faunaonderzoek blijkt dat zich (broed)vogels en/of tabel-2 of -3 soorten op of nabij het werkterrein bevinden, wordt voor deze situatie een specifiek werkprotocol opgesteld: het ecologisch protocol. Een ecologisch protocol legt de afspraken vast met betrekking tot de bescherming van de populaties van vogels en tabel-2 en tabel-3 soorten. Dit kan door bijvoorbeeld de juiste elementen uit hoofdstuk 7 over te nemen, inclusief de daarin aanbevolen voorkeursperiodes van werken. Het ecologisch protocol wordt opgesteld

⁴ Deze werkwijze voorkomt uitgebreide inventarisaties en kan bijvoorbeeld ook in het winterseizoen worden uitgevoerd.

in een nauwe samenwerking tussen de bouwondernemer en een ecologisch deskundig persoon.

NB. Twee voorbeeldprotocollen zijn opgenomen in bijlage 3.

Tip: vraag het bureau dat voor u het flora- en faunaonderzoek doet om in de rapportage ook een ecologisch werkprotocol op te nemen.

Een ecologisch protocol is concreet en afrekenbaar geformuleerd. Het protocol dient in de desbetreffende situatie verboden handelingen inzake de Flora- en faunawet te voorkomen. Het gaat minimaal in op:

- § het voorkomen van schade aan de leefgebieden en vaste verblijfplaatsen van vogels en tabel-2 en tabel-3 soorten
- § de fasering van de werkzaamheden, rekening houdend met de kritische perioden van de te beschermen soorten
- § de natuursparende werkwijze en inzet van materieel
- § het markeren van nesten, holen, groeiplaatsen e.d. voor het uitvoerend personeel
- § het voorkómen van vestiging van beschermde soorten vóór de start en tijdens de werkzaamheden
- § een passende werkwijze indien tijdens de werkzaamheden toch een beschermde soort wordt aangetroffen.

De inbreng van de ecologisch deskundige persoon dient in zoverre te zijn overgenomen, dat deze deskundige de in het protocol gemaakte keuzes te allen tijde op ecologisch verantwoorde wijze kan motiveren.

Tip: Het is verstandig om niet alleen voor vogels en tabel 2-soorten een ecologisch protocol op te stellen, maar ook voor tabel 3-soorten.

6.7

CONTROLEERBAARHEID VAN WERKEN VOLGENS DE GEDRAGSCODE

Handhaving van de Flora- en faunawet gebeurt door de Algemene Inspectiedienst (AID) of door de politie. Ambtenaren van deze diensten kunnen controles uitvoeren. Bij een geconstateerde overtreding zijn zij gerechtigd om het werk stil te leggen. Daarom is het van belang dat u overtuigend kunt laten zien dat u werkt volgens de gedragscode en dat u alle voorzorgsmaatregelen heeft genomen.

Bouwondernemingen die de gedragscode volgen hebben de volgende documenten beschikbaar in de werkkeet:

- § de rapportage van het flora- en faunaonderzoek, waaruit blijkt dat onderzoek is gepleegd naar het voorkomen van wettelijk beschermde soorten
- § een kaart met de verspreiding van de beschermde soorten over het plangebied
- § een exemplaar van het ecologisch werkprotocol
- § een kopie van de eventuele ontheffing
- § een ondertekend bewijs van de deelname aan de kick-off van het project en / of een toolboxmeeting over de gedragscode.

NB. In het geval van controles adviseren wij u altijd te vragen naar de legitimatie van de controleur en diens gegevens te noteren.

6.8

ONVOORZIENE OMSTANDIGHEDEN

In situaties waar de veiligheid van mensen, gebouwen, kunstwerken of vee in het geding is, treedt de bouwondernemer of projectontwikkelaar onmiddellijk in overleg met een externe deskundige over de werkwijze die in die situatie in redelijkheid en billijkheid het meeste recht doet aan de bescherming van de juridisch beschermde soort(en). De bouwondernemer of projectontwikkelaar handelt in overeenstemming met dit advies. Het advies wordt gedocumenteerd. Zeer acute veiligheidssituaties gelden hierbij als overmacht.

HOOFDSTUK 7

De praktische uitvoering

7.1

ALGEMEEN

In dit hoofdstuk worden de maatregelen beschreven die de bouwondernemingen zullen treffen om schade aan het duurzaam voortbestaan van soorten bij nieuwe werken te voorkomen.

Inzicht in de ruimtelijke verspreiding, en in de kwetsbaarheid tijdens de periodes van voortplanting, (winter)rust en / of migratie, vormt de basis voor de planning van werkzaamheden. Hierbij zullen vaak meerdere, soms strijdige, doelen aan de orde zijn, waarbij ook de ecologische doelen en het bouwen zelf onderling kunnen concurreren. Daarom is het lastig om algemeen geldende protocollen op te stellen. Onderstaande maatregelen zijn bedoeld als basis voor het handelen; ze kunnen in de ecologische protocollen nader worden uitgewerkt.

Van de beschreven werkwijze kan onder voorwaarden worden afgeweken. De afwijking dient overtuigend in het bestek of het projectplan te worden gemotiveerd. Voorwaarde is dat – op basis van het oordeel van een ecologisch deskundige – onderbouwd kan worden dat die andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten.

7.2

ALGEMENE BESCHERMINGSMAATREGELEN

Bij alle werkzaamheden worden in beginsel de volgende elementen gespaard:

- § broedkolonies (roeken, reigers e.d.) en andere vaste nestplaatsen van vogels (o.a. nestholten van ijsvogels, spechten en oeverzwaluwen, horsten van uilen en roofvogels)
- § plaatsen waar tabel-2 en tabel-3 diersoorten paaieren, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren
- § groeiplaatsen van plantensoorten van tabel-2 en tabel-3
- § vleermuiskolonies in bomen en gebouwen
- § belangrijke vliegroutes en jachtgebieden van vleermuizen
- § broedhopen van ringslangen
- § vossen- en dassenburchten

Voor onvermijdelijke schade aan bovengenoemde situaties wordt altijd een ontheffing aangevraagd.

In voorkomende gevallen wordt grote zorgvuldigheid betracht ten aanzien van schade aan:

§ oude bomen (> 50 jaar) met spleten en holen (in verband met het mogelijk voorkomen van vleermuizen en holenbroedende vogels)

§ oude gebouwen en bouwwerken (i.v.m. het mogelijk voorkomen van vleermuizen en vogels)

Als het voorkomen van vleermuizen niet kan worden uitgesloten, wordt nader onderzoek verricht om de aanwezigheid van vleermuizen of broedende vogels uit te sluiten.

7.3

PROTOCOLLEN PER ACTIVITEIT

In voorkomende gevallen wordt als volgt gehandeld:

7.3.1

VOORKÓMEN VAN VESTIGING VAN BESCHERMDE SOORTEN

Vestiging van broedvogels en / of tabel-2 of –3 soorten wordt zoveel mogelijk vóór de start van de werkzaamheden voorkómen. Broedvogels en / of tabel-2 of –3 soorten die zich al hebben gevestigd worden niet verjaagd.

Als zich ondanks de voorzorgsmaatregelen tijdens of voorafgaand aan het werk een broedvogel vestigt, dan zorgt de bouwonderneming er voor dat de desbetreffende vogel(s), hun nesten en eieren tijdens het broeden en zolang de jongen niet zijn uitgevlogen, geen schade of hinder ondervinden (NB. De wet verplicht hiertoe).

Als zich ondanks de voorzorgsmaatregelen tijdens of voorafgaand aan het werk een tabel-2 of tabel-3 soort vestigt, dan zorgt de bouwonderneming voor een situatiespecifieke aanvulling op het ecologisch protocol. Indien daarmee schade aan een tabel-3 soort niet kan worden voorkomen, dient alsnog een ontheffing te worden aangevraagd.

Afspraken hierover met werknemers en / of onderaannemers worden op schrift gesteld en doorgesproken.

Voorbeelden van preventieve maatregelen

- § kale delen aan het begin van het broedseizoen, vóór dat de soorten zich vestigen, een of meer keer per dag te belopen of te frezen
- § een klein werkgebied tijdelijk met folie te bedekken (niet als er rugstreeppadden (tabel-3 soort) in het gebied voorkomen; deze kunnen zich hebben ingegraven)
- § potentiële broedplaatsen van oeverwaluwen vóór het broedseizoen regelmatig omploegen, betreden of met folie bedekken. Daarna regelmatig opnieuw omploegen of betreden.
- § terreinen die een potentieel geschikt leefgebied vormen voor amfibieën (rugstreeppad!) door middel van amfibiekerend gaas afzetten
- § bomen en struiken vóór aanvang van het broedseizoen te rooien
- § takken- en bladerhopen vóór het winterseizoen en buiten voortplantingsperiode verwijderen
- § rietkragen vóór aanvang van het broedseizoen te maaien (niet als deze worden gebruikt door roerdompen, een kleine reigersoort)

Door goed onderzoek vooraf voorkomt u onaangename verrassingen, zoals rugstreeppadden en zandhagedissen op uw terrein waar u geen rekening mee heeft gehouden.

7.3.2

HET BOUW- OF WOONRIJP MAKEN**Algemeen**

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd. Als geen tabel-2 of -3 soorten en geen broedvogels of overwinterende watervogels (ganzen, smienten, zwanen) worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig. Wel dient te worden voorkomen dat dergelijke soorten zich tijdens de werkzaamheden gaan vestigen. Voor de eventueel aanwezige broedvogels of overwinterende watervogels (ganzen, eenden of zwanen) en de tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (par. 6.6).

Vestiging van broedvogels en / of soorten uit de tabel 2 of tabel 3 wordt door middel van preventieve maatregelen voorkómen. Broedvogels en soorten uit de tabel 2 of tabel 3 die zich al hebben gevestigd, worden niet verjaagd.

Soorten uit de tabel 2 of tabel 3, bijvoorbeeld amfibieën, reptielen of zoogdieren mogen tijdens het werk worden verplaatst naar een geschikt gebied leefgebied in de directe omgeving, mits dit op een diervriendelijke manier gebeurt. Zo nodig wordt hiervoor een compenserend leefgebied ingericht.

De vrijstelling geldt niet voor de verplaatsing van tabel-2 of tabel-3 soorten van het ene gebied naar het andere, bijvoorbeeld door middel van transport per (vracht)auto. Volgens de wet heeft u ontheffing nodig voor het 'onder zich hebben van beschermde diersoorten'. U mag dus wel met een emmer kamsalamanders overzetten van poel A naar poel B in hetzelfde gebied, maar u mag ze niet zonder ontheffing over de weg naar een geheel ander gebied transporteren.

(Broed)vogels

De werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen, d.w.z. na 15 juni en vóór 15 maart, tenzij uit voorafgaand onderzoek is gebleken dat op of nabij het terrein geen broedende vogels (meer) aanwezig zijn. Bij werkzaamheden in de periode tussen 15 juni en 15 augustus wordt altijd eerst onderzocht of op of nabij het terrein nog broedende vogels (meer) bevinden voordat deze doorgang mogen vinden.

Op plaatsen die van belang zijn voor overwinterende watervogels (ganzen, zwanen, smienten e.d.) worden de werkzaamheden uitgevoerd buiten de periode dat deze vogels aanwezig zijn. De overwinteringsperiode valt globaal tussen eind oktober en eind maart, afhankelijk van de weersomstandigheden en de soort.

Zoogdieren

Dassenburchten en vossenburchten worden gespaard.

Amfibieën, reptielen, vissen en zoogdieren

Het uitvoeren van graafwerkzaamheden op locaties waar tabel-2 en tabel-3 soorten amfibieën, reptielen of zoogdieren voorkomen, vindt plaats in de periode buiten de overwinteringsperiode van deze soorten.

Voortplantingswateren van vissen kikkers, padden en salamanders van de tabellen 2 en 3 worden tijdens het voortplantingsseizoen (medio februari – mei) gespaard. Ook broedhopen van ringslangen worden gespaard.

Planten

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden exemplaren van de tabel-2 en tabel-3 plantensoorten - buiten de bloeitijd - uitgestoken en elders in een geschikt biotoop teruggeplaatst.

Let op: de volgende protocollen zijn mogelijk eveneens van toepassing:

- § het opspuiten van grond
- § het verplaatsen van gebiedseigen grond / het afgraven van de bouwvoor
- § het rooien van bomen en struiken
- § het dempen van watergangen
- § het slopen of renoveren van gebouwen of kunstwerken
- § voorkómen van vestiging van beschermde soorten

Soortengroep	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels:												
Broedende vogels												
Voeragerende wintervogels												
Planten												
Zoogdieren												
Reptielen												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Vissen												
	1° voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2° voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.3

HET DEMPEN VAN WATERGANGEN

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd. Als geen tabel 2- of -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig. Voor de wel aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten of broedvogels wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Aandachtsoorten zijn onder meer:

- § vissen: bermpje, bittervoorn, grote modderkruiper, kleine modderkruiper, rivierdonderpad, meerval, beekprik, elrits, gestippelde alver, rivierprik
- § amfibieën: poelkikker, heikikker, kamsalamander
- § insecten: groene glazenmaker (libellesoort in drijvende vegetaties van krabbescheer)

- § zoogdieren: jachtgebieden van vleermuizen of waterspitsmuizen; vliegroutes van vleermuizen
- § planten: diverse orchideeënsoorten, waterdrieblad, wilde gagele.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Het afdammen, dempen of leegpompen van watergangen wordt op plaatsen waar tabel-2 en tabel-3 soorten worden verwacht in beginsel uitgevoerd buiten de voortplantingsperiode en winterrust van amfibieën, reptielen en vissen.

Bij het dempen van een watergang wordt het water één richting uitgedreven zodat aanwezige vissen en amfibieën kunnen ontsnappen. Wanneer dit niet mogelijk is dan worden de vissen en amfibieën tijdig weggevangen en elders in een geschikt biotoop uitgezet. Ditzelfde geldt voor de gastheren van deze soorten, zoals de zoetwatermossel voor de bittervoorn. Op locaties waar voortplanting van de kamsalamander wordt vermoed, worden werkzaamheden pas na 1 oktober uitgevoerd.

Soortengroep	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Vissen												
Broedende vogels												
Voeragerende wintervogels												
Planten												
Zoogdieren												
Reptielen												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Libellen												
	1 ^e voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2 ^e voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.4

HET ROOIE VAN BOMEN EN STRUIKEN

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd. Als geen tabel 2- of -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig. Voor de wel aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten of broedvogels wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Het uitvoeren van werkzaamheden waarbij bestaande bomen en struiken verwijderd worden, op locaties waar tabel-2 en tabel-3 soorten voorkomen, vindt plaats buiten de kwetsbare periodes van deze soorten (voortplantings- en broedseizoenen en

overwinteringsperiode). Bovenstaande is niet relevant wanneer vooraf is vastgesteld dat ter plaatse geen voortplantings-, broed- of winterrustlocaties zijn aangetroffen.

Planten

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden beschermde planten en vegetaties buiten de bloeitijd uitgestoken, eventueel in depot gezet en later in dezelfde omgeving of elders in een geschikt biotoop teruggeplaatst.

Vleermuizen en andere zoogdieren

Voorafgaand aan de werkzaamheden wordt geïnventariseerd of de aanwezige oude bomen (> 50 jaar) in gebruik (kunnen) zijn als vaste verblijfplaats, voortplantingsplaats of vliegroute voor vleermuizen. In dit geval vinden werkzaamheden plaats buiten de kraam- en voortplantingsperiode (15 maart tot 15 september). De desbetreffende bomen worden zoveel mogelijk ingepast in het inrichtingsplan, evenals bomen in de directe omgeving. Bij aanwezigheid van vleermuissoorten die in bomen overwinteren dienen in het ecologisch protocol situatiespecifieke eisen te worden opgenomen die het voortbestaan van de populatie kunnen garanderen.

Als is aangetoond dat bomen in gebruik zijn als vliegroute en/of als jachtgebied van vleermuizen, moet worden bepaald of het rooien het functioneren van een kolonie (verblijfplaats) negatief beïnvloedt. Als dit zo is, dan moeten deze elementen worden gespaard of moet een ontheffing worden aangevraagd.

Tevens vindt controle plaats op de aanwezigheid van vaste verblijfplaatsen van eekhoorn en boomkruiper. Wanneer deze worden aangetroffen dan worden deze bomen en hun directe omgeving gespaard tot na het vertrek van de jongen (voortplantingsperiode van december tot juni). Dassenburchten worden gespaard.

Amfibieën en reptielen

Bij snoeien/dunnen in de periode 1 november – 15 maart, worden potentiële verblijfplaatsen in bladhopen en holen, ruimten onder boomstroken et cetera opgespoord en ongemoeid gelaten. Broedhopen van de ringslang worden gespaard.

Beschermde vlinders en kevers

Werkzaamheden op plaatsen waar tabel-2 en tabel-3 dagvlinders worden verwacht, vinden gefaseerd plaats tijdens de winterperiode (1 september – 1 april). Dit om te voorkomen dat onnodig rupsen worden vernietigd.

Bij aanwezigheid van vaste verblijfplaatsen van het vliegend hert (een beschermde keversoort uit tabel 2) worden specifieke, bij de situatie passende, maatregelen getroffen.

Soortengroep	Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig													
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:													
Vleermuizen										*	*	*	*
Broedende vogels													
Reptielen													
Amfibieën (algemeen)													
Poelkikker, kamsalamander													
Dagvlinders													
	1 ^e voorkeur, geen nadere maatregelen nodig												
	2 ^e voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')												
*	Ontheffing is nodig als sprake is van een vaste verblijfplaats, ook als de dieren in dit seizoen zelf afwezig zijn												
	activiteit niet uitvoeren												

7.3.5

HET SLOPEN OF RENOVEREN VAN PANDEN

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd. Als geen tabel 2- of -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig. Voor de wel aanwezige vogels en tabel-2 en –3 soorten of broedvogels wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Muurplanten

Groeiplaatsen van beschermde muurplanten en –vegetaties worden in stand gelaten. Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden beschermde planten en vegetaties buiten de bloeitijd met een deel van de groeiplaats met een deel van de muur verplaatst en naderhand in de omgeving of elders in een geschikt biotoop teruggeplaatst.

Dieren

Bestaande gebouwen worden voorafgaand aan de ingreep gecontroleerd op het voorkomen van onder andere vleermuizen, steenmarter, kerk- en steenuil en (gier)zwaluwen. Als dergelijke soorten aanwezig zijn, worden geen werkzaamheden uitgevoerd tijdens het broed- of nestelseizoen, noch tijdens de winterslaap van vleermuizen. Bij de aanwezigheid van vleermuizen dient altijd een ontheffing te worden aangevraagd. Ook voor het vernietigen van een vaste verblijfplaats van een kerkuil of steenuil dient een ontheffing te worden aangevraagd.

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Soortengroep												
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Broedende vogels												
Muurplanten												
Vleermuizen									*	*	*	*
Overige zoogdieren												
	1° voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2° voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
*	Ontheffing is nodig als sprake is van een vaste verblijfplaats, ook als de dieren in dit seizoen zelfafwezig zijn											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.6

HET UITVOEREN VAN REPARATIES AAN OF HET SLOPEN VAN (KADE)MUREN EN KUNSTWERKEN

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd.

Als geen tabel-2 en -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen, zijn geen extra maatregelen nodig.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Planten

Groeiplaatsen van beschermde muurplanten en –vegetaties worden in stand gehouden.

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden beschermde planten en vegetaties buiten de bloeitijd met een deel van muur of kade verplaatst en naderhand in de omgeving of elders in een geschikt biotoop teruggeplaatst.

Aandachtssoorten zijn onder meer: diverse muurvarens, muurbloem, klein glaskruid, gele helmbloem.

Indien voor het uitvoeren van de werkzaamheden beplanting verwijderd moet worden, dan wordt het protocol 'het rooien van bomen en struiken' toegepast.

Dieren

Kades en muren worden voorafgaand aan de ingreep gecontroleerd op het voorkomen van onder andere vleermuizen en (gier)zwaluwen. Als dergelijke soorten aanwezig zijn, worden geen werkzaamheden uitgevoerd tijdens het broed- of nestelseizoen, noch tijdens de winterslaap van vleermuizen (onderkant bruggen, werfkelders). Bij de aanwezigheid van vleermuizen dient altijd een ontheffing te worden aangevraagd.

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Soortengroep												
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Broedende vogels												
Muurplanten												
Vleermuizen												
	1° voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2° voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
*	Ontheffing is nodig als sprake is van een vaste verblijfplaats, ook als de dieren in dit seizoen zelf afwezig zijn											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.7

BRONBEMALINGEN

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd.

Als geen tabel-2 en -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Voorafgaand aan de bronbemaling wordt vastgesteld dat in de beïnvloedingssfeer géén soorten van tabel 2 en 3 voorkomen en ook geen Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en beschermde natuurmonumenten met Europees beschermde 'habitats'. Als dit het geval is dient u een passende beoordeling te laten uitvoeren, eventueel voorafgegaan door een 'oriënterend onderzoek in de startfase.

Indien de bronbemaling veranderingen in grondwaterstand kan veroorzaken op locaties waar planten- of diersoorten uit de tabellen 2 en / of 3 voorkomen worden ter plaatse beschermende maatregelen genomen. NB. Effecten kunnen zich over grote afstanden voordoen! Voorkomen dient te worden dat groeiplaatsen, voortplantingswateren of leefgebieden van soorten uit deze tabellen droogvallen.

Lozing van opgepompt water op locaties waar tabel-2 en tabel-3 soorten planten, vissen of amfibieën voorkomen vindt alleen plaats wanneer deze geen nadelige invloed heeft of kan hebben op de betreffende soorten (zowel voor wat betreft grondwaterstand als kwaliteit van het water).

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Soortengroep												
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Broedende vogels												
Zoogdieren												
Reptielen												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Libellen												
Planten												
	1 ^e voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2 ^e voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	Activiteiten niet uitvoeren											

7.3.8

HET OPSPUITEN VAN GROND

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd. Als geen tabel-2 en -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Planten

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden exemplaren van de tabel-2 en -3 plantensoorten – buiten de bloeitijd – uitgestoken en elders in een geschikte biotoop geplaatst.

Indien de opgespoten grond langere tijd onverwerkt blijft liggen, wordt vestiging van nieuwe bijzondere planten (bijvoorbeeld via zaad dat is aangevoerd met de opgespoten grond) voorkomen door in te planten met een algemene grassoort. Hierop vindt maaibeheer plaats. Bij een korte periode tussen opspuiten en verdere verwerking kan vestiging van nieuwe soorten voorkomen worden door het regelmatig ploegen van de grond.

Dieren

De werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen, d.w.z. ná 15 juni en vóór 15 maart, tenzij uit voorafgaand onderzoek is gebleken dat zich op of nabij het terrein geen broedende vogels (meer) bevinden. Bij werkzaamheden in de periode tussen 15 juni en 15 augustus wordt altijd eerst onderzocht of op of nabij het terrein nog broedende vogels (meer) bevinden voordat deze doorgang mogen vinden.

Op plaatsen die van belang zijn voor overwinterende watervogels (ganzen, zwanen, smienten e.d.) worden de werkzaamheden uitgevoerd buiten de periode dat deze vogels aanwezig zijn.

Het opspuiten van grond op plaatsen waar tabel-2 en -3 soorten amfibieën, reptielen of zoogdieren voorkomen, vindt plaats buiten de overwinteringsperiode van deze soorten. Voortplantingswateren van kikkers, padden en salamanders worden tijdens het voortplantingsseizoen (februari – mei) gespaard. Ook broedhoppen van ringslangen worden gespaard.

Vaste verblijfplaatsen zoals dassenburchten of vossenholen blijven gehandhaafd.

Om hervestiging van soorten te voorkómen worden preventieve maatregelen getroffen. Bij zandopspuitingen gaat het om soorten als rugstreeppad, plevieren, oeverzwaluwen en reptielen. Door middel van afrastering (amfibiekerend gaas) en regelmatige betreding of afdekken van grond is vestiging te voorkómen; zie 'het voorkómen van vestiging van beschermde soorten'.

Let op: de volgende protocollen zijn mogelijk eveneens van toepassing:

- § Het rooien van bomen en struiken
- § Het dempen van sloten
- § Het voorkómen van vestiging van beschermde soorten

Periode	jan	Feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Soortengroep												
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Broedende vogels												
Overwinterende watervogels												
Zoogdieren												
Reptielen												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Planten												
	1 ^e voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2 ^e voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.9

HET VERPLAATSEN VAN GEBIEDSEIGEN GROND/HET AFGRAVEN VAN DE BOUWVOOR

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd.

Als geen tabel-2 en -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Vestiging van broedvogels en / of tabel-2 of -3 soorten wordt door middel van preventieve maatregelen voorkomen. Broedvogels en tabel-2 en -3 soorten die zich al hebben gevestigd, worden niet verjaagd.

Soorten uit tabel-2 of -3 mogen tijdens het werk worden verplaatst naar een geschikt leefgebied in de directe omgeving, mits dit op een diervriendelijke manier gebeurt.

De vrijstelling geldt niet voor de verplaatsing van tabel-2 of -3 soorten van het ene gebied naar het andere; zie hiervoor protocol 'het bouw- of woonrijp maken'.

Planten

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden exemplaren van de tabel-2 en -3 plantensoorten – buiten de bloeitijd – uitgestoken en elders in een geschikte biotoop geplaatst.

Dieren

De werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen, d.w.z. ná 15 juni en vóór 15 maart, tenzij uit voorafgaand onderzoek is gebleken dat zich op of nabij het terrein geen broedende vogels (meer) bevinden. Bij werkzaamheden in de periode tussen 15 juni en 15 augustus wordt altijd eerst onderzocht of op of nabij het terrein nog broedende vogels (meer) bevinden voordat deze doorgang mogen vinden.

Op plaatsen die van belang zijn voor overwinterende watervogels (ganzen, zwanen, smienten e.d.) worden de werkzaamheden uitgevoerd buiten de periode dat deze vogels aanwezig zijn.

Het verwijderen of afgraven van de grond op plaatsen waar tabel-2 en -3 soorten amfibieën, reptielen of zoogdieren voorkomen, vindt plaats buiten de overwinteringsperiode van deze soorten. Voortplantingswateren van kikkers, padden en salamanders worden tijdens het voortplantingsseizoen (februari – mei) gespaard. Ook broedhopen van ringslangen worden gespaard.

Vaste verblijfplaatsen zoals dassenburchten of vossenholen blijven gehandhaafd.

Let op: De volgende protocollen zijn mogelijk eveneens van toepassing:

- § Het rooien van bomen en struiken
- § Het slopen of rooveren van gebouwen of kunstwerken
- § Het dempen van sloten
- § Het voorkómen van vestiging van beschermde soorten

Soortengroep	jan	Feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Broedende vogels												
Overwinterende watervogels												
Zoogdieren												
Reptielen												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Planten												
	1 ^e voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2 ^e voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.10

HET SANEREN VAN WATERBODEMS

Overige relevante protocollen:

§ het werken aan / in de oever

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd.

Als geen tabel-2 en -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Planten

Groeiplaatsen van beschermde planten in de te saneren watergang (drijvende waterweegbree) of in de oever van de watergang (bijvoorbeeld orchideeën) worden in stand gehouden. Ook de beschermde planten langs de oever of in de beschoeiingen moeten worden gespaard. Bij aan- en afvoer van materiaal en bij de voorbereidende werkzaamheden dienen groeiplaatsen van deze soorten te worden gespaard.

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden beschermde planten en vegetaties buiten de bloeitijd met een deel van hun groeiomgeving uitgestoken en naderhand in de omgeving of elders in een geschikt biotoop teruggeplaatst.

Indien bodemslib (tijdelijk) op de oevers gedeponneerd wordt, worden locaties met groeiplaatsen van beschermde soorten of vegetaties ontzien.

Dieren

De werkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. Bovendien hebben in deze periode vrijwel alle water- en oeverplanten zaad gezet. In de maanden november–december kan

nog worden gebaggerd zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, dat wil zeggen, zolang de watertemperatuur boven de 10° C blijft.

Buiten de voorkeursperiode kan er – onder voorwaarden – ook gebaggerd worden tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winterrust (tussen 1 november en 1 maart). Er dient dan lokaal voldoende leefgebied (indicatief: 25%) te worden gespaard, waardoor te beschermen soorten kunnen vluchten, dan wel de gebaggerde delen opnieuw kunnen bevolken. Tussen 1 juni en 15 juli moet bovendien goed gelet worden op broedende vogels en bloeiende of zaadbevattende planten van tabel-2 of tabel-3.

Nesten en eieren van broedende vogels (eenden, meerkoeten e.d.) worden gespaard, het broeden wordt niet verstoord.

Zo mogelijk (vanuit de kwaliteitsklasse van het bodemslib en de beoogde verwerking ervan) blijft het slib enkele dagen langs de watergang liggen opdat aanwezige dieren (amfibieën) terug naar de watergang kunnen vluchten. Waar strikt beschermde soorten als kleine modderkruiper en/of bittervoorn aanwezig kunnen zijn wordt het bodemslib gecontroleerd op de aanwezigheid van deze dieren. Deze worden teruggeplaatst in de watergang, evenals zoetwatermosselen.

Bij aanwezigheid van voortplantingslocaties van strikt beschermde libellensoorten of waterroofkevers en van leefgebied van bijvoorbeeld de waterspitsmuis worden de oevervegetaties intact gelaten of in ruimte en tijd (verspreid over verschillende jaren) gefaseerd verwijderd. Op deze manier blijven delen van het voortplantingsgebied gehandhaafd.

Soortengroep	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Vissen												
Moeras- en watervogels												
Overige broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Libellen												
Waterroofkevers												
Planten												
	1° voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2° voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	activiteit niet uitvoeren											

7.3.11

HET WERKEN IN/AAN DE OEVER

Algemeen

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de aanwezige soorten geïnventariseerd.

Als geen tabel-2 en -3 soorten en geen broedende vogels worden aangetroffen zijn geen extra maatregelen nodig.

Voor de aanwezige vogels en tabel-2 en -3 soorten wordt een ecologisch protocol opgesteld (zie par. 6.6).

Aandachtsoorten zijn:

- § Broedende vogels
- § Tabel-2 en -3 planten, zoals orchideeën en kruipend moerasscherm
- § Zoogdieren als waterspitsmuis en noordse woelmuis
- § Amfibieën van tabel-2 en -3, zoals poelkikker, heikikker en kamsalamander
- § Reptielen: ringslang
- § Insecten: libellensoorten van tabel-2 en -3, zoals groene glazenmaker en rivierrombout.

Planten

Groeiplaatsen van beschermde planten worden in stand gehouden. Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is dan worden beschermde planten (en vegetaties) buiten de bloeitijd met een deel van hun groeiomgeving uitgestoken en naderhand in de omgeving of elders in een geschikte biotoop teruggeplaatst. Indien mogelijk vinden de werkzaamheden in fasen plaats, zowel in tijd als in ruimte. Dit houdt in dat telkens slechts delen van de vegetatie verwijderd worden. Bovenstaande geldt zowel voor oevervegetaties als voor waterplanten.

Indien voor het uitvoeren van de werkzaamheden beplanting verwijderd moet worden, dan wordt het protocol 'het rooien van bomen en struiken' toegepast.

Dieren

Werkzaamheden aan of in oevers worden op plaatsen waar tabel-2 en -3 soorten worden verwacht in beginsel uitgevoerd buiten de voortplantingsperiode en winterrust van amfibieën, reptielen en vissen.

Bij aanwezigheid van voortplantingslocaties van strikt beschermde libellensoorten en van leefgebied van bijvoorbeeld de waterspitsmuis vinden werkzaamheden waarbij oevervegetaties worden verwijderd gefaseerd plaats (in tijd en ruimte). Op deze manier blijven delen van het voortplantingsgebied gehandhaafd.

Het schonen van oevers geschiedt op zo'n manier dat water en de daarin voorkomende zaden en dieren kunnen terugstromen naar het water. Indien zich ter plaatse geen strikt beschermde plantensoorten bevinden dan dient het schoonsel of maaisel enkele dagen langs de watergang te blijven liggen, zodat aanwezige dieren (amfibieën) terug naar de watergang kunnen vluchten. Waar strikt beschermde soorten als kleine modderkruiper en/of bittervoorn aanwezig kunnen zijn wordt het schoonsel gecontroleerd op de aanwezigheid van deze dieren. Deze worden teruggeplaatst in de watergang, evenals zoetwatermosselen.

Soortengroep	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Geen tabel-2 en tabel-3 soorten aanwezig												
Tabel-2 en tabel-3 soorten en vogels wel aanwezig:												
Vissen												
Moeras- en watervogels												
Overige broedvogels												
Amfibieën (algemeen)												
Poelkikker, kamsalamander												
Libellen												
Planten												
	1° voorkeur, geen nadere maatregelen nodig											
	2° voorkeur, werkzaamheden mogen uitgevoerd met extra voorzorgsmaatregelen ('ja, mits')											
	activiteit niet uitvoeren											

HOOFDSTUK

8

De soorten waar deze gedragscode betrekking op heeft

8.1

ALGEMEEN

Werken volgens deze gedragscode geeft u vrijstelling voor de soorten van tabel 2 in de brochure 'Buiten aan het Werk?' van het Ministerie van LNV (2005) en vereenvoudigt de ontheffingverlening voor de soorten van tabel 3 van deze brochure. Voor de soorten uit de beide tabellen geldt een lichte respectievelijk een uitgebreide toets. De soorten van tabel 1 zijn vrijgesteld van de ontheffingplicht.

8.2

BESCHERMDE SOORTEN MET EEN ALGEMENE VRIJSTELLING (TABEL-1 SOORTEN)

Het gaat om soorten, waarvoor een algemene vrijstelling geldt van artikel 8 t/m 12 van de Flora- en Faunawet. De meeste soorten komen betrekkelijk algemeen voor.

8.2.1

SOORTENLIJST

Tabel 1: Beschermde soorten met een algemene vrijstelling	
<u>Zoogdieren</u>	
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Egel	<i>Erinaceus europeus</i>
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>
Haas	<i>Lepus europeus</i>
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Mol	<i>Talpa europea</i>
Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Wezel	<i>Mustela nivalis</i>

Tabel 1: Beschermde soorten met een algemene vrijstelling	
Woelrat	Arvicola terrestris
<u>Reptielen en amfibieën</u>	
Bruine kikker	Rana temporaria
Gewone pad	Bufo bufo
Middelste groene kikker	Rana esculenta
Kleine watersalamander	Triturus vulgaris
Meerkikker	Rana ridibunda
<u>Mieren</u>	
Behaarde rode bosmier	Formica rufa
Kale rode bosmier	Formica polyctena
Stronkmier	Formica truncorum
Zwartrugbosmier	Formica pratensis
<u>Slakken</u>	
Wijngaardslak	Helix pomatia
<u>Vaatplanten</u>	
Aardaker	Lathyrus tuberosus
Akkerklokje	Campanula rapunculoides
Brede wespenorchis	Epipactis helleborine
Breed klokje	Campanula latifolia
Dotterbloem	Caltha palustris
Gewone vogelmelk	Ornithogalum umbellatum
Grasklokje	Campanula rotundifolia
Grote kaardenbol	Dipsacus fullonum
Kleine maagdenpalm	Vinca minor
Knikkende vogelmelk	Ornithogalum nutans
Koningsvaren	Osmunda regalis
Slanke sleutelbloem	Primula elatior
Zwanebloem	Butomus umbellatus

8.2.2

REGIME VOOR DE TABEL-1 SOORTEN

Activiteiten in de sfeer van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, zoals bouwactiviteiten, zijn voor de soorten van tabel 1 vrijgesteld van de ontheffingplicht die geldt voor het overtreden van de artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld, behalve dat de soorten niet voor commerciële doeleinden mogen worden gevangen of geplukt. Voor deze activiteiten hoeft dus geen ontheffing te worden aangevraagd. In alle gevallen geldt de algemene zorgplicht (zie 3.2).

Hetzelfde regime geldt ook voor activiteiten in de sfeer van beheer en onderhoud, (mede)gebruik van terreinen, al zullen bouwondernemers en projectontwikkelaars daar minder vaak mee te maken hebben.

8.3

BESCHERMDE SOORTEN MET EEN LICHT TOETS (TABEL-2 SOORTEN)

Tabel 2 bevat, naast alle vogels, ook de algemene soorten, een aantal soorten planten- en diersoorten die betrekkelijk zeldzaam zijn. U mag geen afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding van de soort, ofwel: de populatie in het gebied mag niet gevaar lopen om uit te sterven. Als u werkt volgens deze gedragscode hoeft u geen ontheffing aan te vragen.

8.3.1

SOORTENLIJST

Tabel 2: beschermde soorten met een lichte toets	
<u>Vogels</u>	
Alle inheemse vogelsoorten	
<u>Zoogdieren</u>	
Damhert	Dama dama
Edelhert	Cervus elaphus
Eekhoorn	Sciurus vulgaris
Grijze zeehond	Halichoerus grypus
Grote bosmuis	Apodemus flavicollis
Steenmarter	Martes foina
Wild zwijn	Sus scrofa
<u>Reptielen en amfibieën</u>	
Alpenwatersalamander	Triturus alpestris
Levendbarende hagedis	Lacerta vivipara
<u>Dagvlinders</u>	
Moerasparelmoervlinder	Euphydryas aurinia
Vals heideblauwtje	Lycaeides idas
<u>Vissen</u>	
Bermpje	Noemacheilus barbatulus
Kleine modderkruiper	Cobitis taenia
Meerval	Silurus glanis
Rivierdonderpad	Cottus gobio
<u>Vaatplanten</u>	
Aangebrande orchis	Orchis ustulata
Aapjesorchis	Orchis simia
Beenbreek	Narthecium ossifragum
Bergklokje	Campanula rhomboidalis
Bergnachtorchis	Platanthera chlorantha
Bijenorchis	Ophrys apifera
Blaasvaren	Cystopteris fragilis
Blauwe zeedistel	Eryngium maritimum
Bleek bosvogeltje	Cephalanthera damasonium
Bokkenorchis	Himantoglossum hircinum

Tabel 2: beschermde soorten met een lichte toets

Brede orchis	Dactylorhiza majalis majalis
Bruinrode wespenorchis	Epipactis atrorubens
Daslook	Allium ursinum
Dennenorchis	Goodyera repens
Duitse gentiaan	Gentianella germanica
Franjgentiaan	Gentianella ciliata
Geelgroene wespenorchis	Epipactis muelleri
Gele helmbloem	Pseudofumaria lutea
Gevlekte orchis	Dactylorhiza maculata
Groene nachtorchis	Coeloglossum viride
Groensteel	Asplenium viride
Grote keverorchis	Listera ovata
Grote muggenorchis	Gymnadenia conopsea
Gulden sleutelbloem	Primula veris
Harlekijn	Orchis morio
Herfstschroeforchis	Spiranthes spiralis
Honskruid	Anacamptis pyramidalis
Honingorchis	Herminium monorchis
Jeneverbes	Juniperus communis
Klein glaskruid	Parietaria judaica
Kleine keverorchis	Listera cordata
Kleine zonnedauw	Drosera intermedia
Klokjesgentiaan	Gentiana pneumonanthe
Kluwenklokje	Campanula glomerata
Koraalwortel	Corallorhiza trifida
Kruisbladgentiaan	Gentiana cruciata
Lange ereprijs	Veronica longifolia
Lange zonnedauw	Drosera anglica
Mannetjesorchis	Orchis mascula
Maretak	Viscum album
Moeraswespenorchis	Epipactis palustris
Muurbloem	Erysimum cheiri
Parnassia	Parnassia palustris
Pijlscheefkelk	Arabis hirsuta sagittata
Poppenorchis	Aceras anthropophorum
Prachtklokje	Campanula persicifolia
Purperorchis	Orchis purpurea
Rapunzelklokje	Campanula rapunculus
Rechte driehoeksvaren	Gymnocarpium robertianum
Rietorchis	Dactylorhiza majalis praetermissa
Ronde zonnedauw	Drosera rotundifolia
Rood bosvogeltje	Cephalanthera rubra
Ruig klokje	Campanula trachelium
Schubvaren	Ceterach officinarum
Slanke gentiaan	Gentianella amarella
Soldaatje	Orchis militaris
Spaanse ruiter	Cirsium dissectum

Tabel 2: beschermde soorten met een lichte toets	
Steenanjer	Dianthus deltoides
Steenbreekvaren	Asplenium trichomanes
Stengelloze sleutelbloem	Primula vulgaris
Stengelomvattend havikskruid	Hieracium amplexicaule
Stijf hardgras	Catapodium rigidum
Tongvaren	Asplenium scolopendrium
Valkruid	Arnica montana
Veenmosorchis	Hammarbya paludosa
Veldgentiaan	Gentianella campestris
Veldsalie	Salvia pratensis
Vleeskleurige orchis	Dactylorhiza incarnata
Vliegenorchis	Ophrys insectifera
Vogelnestje	Neottia nidus-avis
Voorjaarsadonis	Adonis vernalis
Wantsenorchis	Orchis coriophora
Waterdrieblad	Menyanthes trifoliata
Weideklokje	Campanula patula
Welriekende nachtorchis	Platanthera bifolia
Wilde gagel	Myrica gale
Wilde herfsttijloos	Colchicum autumnale
Wilde kievitsbloem	Fritillaria meleagris
Wilde marjolein	Origanum vulgare
Wit bosvogeltje	Cephalanthera longifolia
Witte muggenorchis	Pseudorchis albida
Zinkviooltje	Viola lutea calaminaria
Zomerklokje	Leucojum aestivum
Zwartsteel	Asplenium adiantum-nigrum
<u>Kevers</u>	
Vliegend hert	Lucanus cervus
<u>Kreeftachtigen</u>	
Rivierkreeft	Astacus astacus

8.3.2

REGIME VOOR DE TABEL-2 SOORTEN

Voor activiteiten in de sfeer van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, geldt een vrijstelling voor de soorten van tabel 2 voor de artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet, mits deze activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Hetzelfde geldt voor alle vogelsoorten.

Hetzelfde regime geldt ook voor activiteiten in de sfeer van beheer en onderhoud, (mede)gebruik van terreinen, al zullen bouwondernemers en projectontwikkelaars daar minder vaak mee te maken hebben.

Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten van tabel 2 een ontheffing nodig (uitzondering: de vogels). Een ontheffingaanvraag voor deze soorten

wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort'. Dit betekent dat de populatie ter plaatse niet de kans mag lopen om te verdwijnen.

Voor vogels geldt de afweging die ook voor de soorten van tabel 3 geldt (zie 8.3). Indien buiten het broedseizoen wordt gewerkt of geen broedende vogels aanwezig zijn is de gunstige staat van instandhouding doorgaans al bij voorbaat gegarandeerd. Een ontheffing is dan niet nodig. De bepaling geldt echter ook voor gebieden die van essentieel belang zijn voor vogels, zoals voedselgebieden van ganzen en zwanen, nesten van reigers, roeken, uilen en spechten e.d.

8.4 BESCHERMDE SOORTEN MET EEN UITGEBREIDE TOETS (TABEL-3 SOORTEN)

Het gaat vrijwel in alle gevallen om in Europa zeer zeldzame en bedreigde planten- en diersoorten. Sommige soorten kunnen niettemin soms lokaal algemeen voorkomen.

8.4.1 SOORTENLIJST

Deze tabel kent een A- en een B-deel:

- A. een aantal soorten die de Nederlandse Staat bij Algemene Maatregel van Bestuur heeft aangewezen (zogenoeten AMvB-soorten); en
- B. de soorten die genoemd worden in bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn .

Tabel 3: beschermde soorten met een uitgebreide toets	
A. Soorten aangewezen bij Algemene Maatregel van Bestuur	
<u>Zoogdieren</u>	
Das	Meles meles
Boommarter	Martes martes
Eikelmuis	Eliomys quercinus
Gewone zeehond	Phoca vitulina
Veldspitsmuis	Crocidura leucodon
Waterspitsmuis	Neomys fodiens
<u>Reptielen en amfibieën</u>	
Adder	Vipera berus
Hazelworm	Anguis fragilis
Ringslang	Natrix natrix
Vinpootsalamander	Triturus helveticus
Vuursalamander	Salamandra salamandra
<u>Vissen</u>	
Beekprik	Lampetra planeri
Bittervoorn	Rhodeus cericeus
Elrits	Phoxinus phoxinus
Gestippelde alver	Alburnoides bipunctatus
Grote modderkruiper	Misgurnus fossilis

Tabel 3: beschermde soorten met een uitgebreide toets

Rivierprik	Lampetra fluviatilis
<u>Dagvlinders</u>	
Bruin dikkopje	Erynnis tages
Dwergblauwtje	Cupido minimus
Dwergdikkopje	Thymelicus acteon
Groot geaderd witje	Aporia crataegi
Grote ijsvogelvlinder	Limenitis populi
Heideblauwtje	Plebejus argus
Iepepage	Strymonidia w-album
Kalkgraslanddikkopje	Spialia sertorius
Keizersmantel	Argynnis paphia
Klaverblauwtje	Cyaniris semiargus
Purperstreeparmoervlinder	Brenthis ino
Rode vuurvlinder	Palaeochrysophanus hippothoe
Rouwmantel	Nymphalis antiopa
Tweekleurig hooibeestje	Coenonympha arcania
Veenbesparelmoervlinder	Bolaria aquilonais
Veenhooibeestje	Coenonympha tullia
Veldparelmoervlinder	Melitaea cinxia
Woudparelmoervlinder	Melitaea diamina
Zilvervlek	Clossiana euphrosyne
<u>Vaatplanten</u>	
Groot zeegras	Zostera marina
B. Soorten aangewezen via bijlage IV Habitatrichtlijn	
<u>Zoogdieren</u>	
Baardvleermuis	Myotis mystacinus
Bechstein's vleermuis	Myotis bechsteinii
Bever	Castor fiber
Bosvleermuis	Nyctalus leisleri
Brandt's vleermuis	Myotis brandtii
Bruinvis	Phocoena phocoena
Euraziatische lynx	Lynx lynx
Franjestaart	Myotis nattereri
Gewone dolfin	Delphinus delphis
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus
Grijze grootoorvleermuis	Plecotus austriacus
Grote hoefijzerneus	Rhinolophus ferrumequinum
Hamster	Cricetus cricetus
Hazelmuis	Muscardinus avellanarius
Ingekorven vleermuis	Myotis emarginatus
Kleine dwergvleermuis	Pipistrellus pygmaeus

Tabel 3: beschermde soorten met een uitgebreide toets

Kleine hoefijzerneus	Rhinolophus hipposideros
Laatvlieger	Eptesicus serotinus
Meervleermuis	Myotis dasycneme
Mopsvleermuis	Barbastella barbastellus
Nathusius' dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii
Noordse woelmuis	Microtus oeconomus
Otter	Lutra lutra
Rosse vleermuis	Nyctalus noctula
Tuimelaar	Tursiops truncatus
Tweekleurige vleermuis	Vespertilio murinus
Vale vleermuis	Myotis myotis
Watervleermuis	Myotis daubentonii
Wilde kat	Felis silvestris
Witflankdolfijn	Lagenorhynchus acutus
Witsnuitdolfijn	Lagenorhynchus albirostris
<u>Reptielen en amfibieën</u>	
Boomkikker	Hyla arborea
Geelbuikvuurpad	Bombina variegata
Gladde slang	Coronella austriacus
Heikikker	Rana arvalis
Kamsalamander	Triturus cristatus
Knoflookpad	Pelobates fuscus
Muurhagedis	Podarcis muralis
Poelkikker	Rana lessonae
Rugstreeppad	Bufo calamita
Vroedmeesterpad	Alytes obstetricans
Zandhagedis	Lacerta agilis
<u>Dagvlinders</u>	
Donker pimperlauwtje	Maculinea nausithous
Grote vuurvlinder	Lycaena dispar
Pimperlauwtje	Maculinea teleius
Tijmlauwtje	Maculinea arion
Zilverstreephooibeestje	Coenonympha hero
<u>Libellen</u>	
Bronslibel	Oxygastra curtisii
Gaffellibel	Ophiogomphus cecilia
Gevlekte witsnuitlibel	Leucorrhinia pectoralis
Groene glazenmaker	Aeshna viridis
Noordse winterjuffer	Sympecma paedisca
Oostelijke witsnuitlibel	Leucorrhinia albifrons
Rivierrombout	Stylurus flavipes
Sierlijke witsnuitlibel	Leucorrhinia caudalis
<u>Vissen</u>	

Tabel 3: beschermde soorten met een uitgebreide toets	
Houting	Conegonus oxyrrhynchus
Steur	Acipenser sturio
<u>Vaatplanten</u>	
Drijvende waterweegbree	Luronium natans
Groenknolorchis	Liparis loeselii
Kruipend moerasscherm	Apium repens
Zomerschroeforchis	Spiranthes aestivalis
<u>Kevers</u>	
Brede geelrandwaterroofkever	Dytiscus latissimus
Gestreepte waterroofkever	Graphoderus bilineatus
Heldenbok	Cerambyx cerdo
Juchtleerkever	Osmoderma eremita
<u>Tweekleppigen</u>	
Bataafse stroommossel	Unio crassus

8.4.2

REGIME VOOR DE TABEL-3 SOORTEN

Voor bouwactiviteiten dient u altijd een ontheffing aan te vragen als soorten van tabel 3 aan de orde zijn, ook als u werkt volgens de gedragscode voor de bouwsector. De eisen zijn aanzienlijk strenger dan voor de soorten van tabel 2. Wel zal het doorgaans gemakkelijker zijn om ontheffing te krijgen als u volgens deze gedragscode werkt.

Een ontheffingaanvraag voor de soorten van tabel 3 wordt door de Minister van LNV getoetst aan drie criteria, de zogeheten 'habitattoets':

- 1 is er sprake van een in of bij de wet genoemd belang⁵?
- 2 is er een alternatief dat minder schade toebrengt?
- 3 doet de overtreding afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort?

Er moet altijd een geldig wettelijk belang zijn (zie voetnoot). Er moet voorts altijd worden gekozen voor het minst schadelijke alternatief en er mag in beginsel geen afbreuk worden

⁵ Onder in of bij de wet genoemd belang worden verstaan:

- § onderzoek en onderwijs;
- § herpopulatie en herintroductie;
- § bescherming van flora en fauna;
- § veiligheid van het luchtverkeer;
- § volksgezondheid of openbare veiligheid;
- § dwingende redenen van openbaar belang;
- § het voorkomen van ernstige schade aan vormen van eigendom;
- § belangrijke overlast veroorzaakt door dieren;
- § uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw;
- § bestendig gebruik;
- § uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

gedaan aan de gunstige staat van instandhouding. Voor dit laatste mogen verzachtende (mitigerende) en compenserende maatregelen worden ingezet.

Deze uitgebreide toets voor ontheffingverlening geldt ook voor vogelsoorten.

BIJLAGE 1

Begeleidingsgroep en interviews

Begeleidingsgroep

De totstandkoming van deze gedragscode is begeleid door:

- § De heer M. Hoogevest, namens het bestuur van NEPROM
- § De heer M.R. Hoogendoorn, AM Grondbedrijf BV
- § Mevrouw S.M. van Willigen, Infra Consult + Engineering
- § De heer B. van der Gijp, NEPROM (tot 1 oktober 2005)
- § Mevrouw F. Schipper, NEPROM (na 1 oktober 2005)
- § De heer P. Clerx, Bouwend Nederland

Interviews

Deze gedragscode is mede gebaseerd op een aantal interviews met mensen uit de praktijk.

Deze gesprekken zijn gevoerd met:

- § De heer M.R. Hoogendoorn, AM grondbedrijf BV
- § De heer H. van Luling, 't West Ende Ontwikkelingsmaatschappij BV
- § De heer R.M. Westerhof, Civitas Advies
- § De heer R. Schram, Compaan Vastgoed BV
- § De heer A.C.M. Groenendijk, Koninklijke Wegenbouw Stevin BV en Logistiek Centrum Hergebruik Grond.

Platform Soortbeschermende Organisaties

Bij de totstandkoming heeft het Platform Soortbeschermende Organisaties kritisch en constructief meegedacht. Het Platform werd in deze vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer Th. Verstrael.

BIJLAGE 2

Wettelijke basis van de gedragscode

WETTELIJKE BASIS

Om als vrijstelling voor de ontheffingsplicht te gelden dient een gedragscode te worden goedgekeurd door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Artikel 16 c van het Vrijstellingenbesluit schrijft hierover:

- 1 Een gedragscode, als bedoeld in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, wordt slechts goedgekeurd, indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden of gebruik is beschreven waarmee naar het oordeel van Onze Minister afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten:
 - geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;
 - zorgvuldig wordt gehandeld, hetgeen inhoudt dat:
 - 1° slechts werkzaamheden verricht worden of gebruik plaatsvindt waarvan geen wezenlijke invloed uitgaat op de in artikel 16 b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten;
 - 2° voor wat betreft dieren voorafgaand en tijdens de werkzaamheden of het gebruik in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken dat:
 - i de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden gedood, verwond, gevangen, bemachtigd of met het oog daarop worden opgespoord;
 - ii nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden beschadigd, vernield, uitgehaald, weggenomen of verstoord;
 - iii eieren van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden beschadigd of vernield.
- 2 Onze Minister kan het goedkeuringsbesluit intrekken, indien naar zijn oordeel de staat van instandhouding van de soorten, bedoeld in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, of de trend van de staat van instandhouding van deze soorten daartoe noodzaakt.

Onder de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten verstaat men de Vrijstellingenbesluitcategorieën 'habitatrichtlijnsoorten', 'soorten van bijlage 1 bij het vrijstellingen besluit', 'vogels' en 'overige soorten'. Deze soorten komen overeen met de soorten in hoofdstuk 5 van dit document.

Het Vrijstellingenbesluit licht de gedragscode vervolgens als volgt toe:

'In het Vrijstellingenbesluit worden (aan de gedragscode, red.) geen eisen gesteld. Het bedrijfsleven kan daar zelf een invulling aan geven. (...) Hoe concreter en duidelijker de gedragscode is, des te gemakkelijker kan worden aangetoond dat gehandeld is conform de gedragscode. Daarnaast ligt het in de rede dat de sectoren in bepaalde fasen van de werkprocessen gegevens vastleggen. Hierbij kan gedacht worden aan gegevens over de beschermde planten en dieren die bij een bepaald project bij inventarisaties aangetroffen zijn. Dergelijke documenten kunnen bijdragen om aan te tonen dat conform de goedgekeurde gedragscode gehandeld is.'

(...)

'De opsteller van een gedragscode dient te bezien welke invloed door hem uit te voeren werkzaamheden of gebruik heeft op beschermde soorten. Indien van de werkzaamheden of het gebruik wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten, zal de gebruiker de uitvoering van de werkzaamheden of het gebruik dusdanig dienen aan te passen dat die wezenlijke invloed vermeden kan worden.'

Om wezenlijke invloed te vermijden, kan het bijvoorbeeld noodzakelijk zijn het leefgebied van de soort te behouden. Indien het leefgebied bij de werkzaamheden of het gebruik toch vernietigd dient te worden, kan het ter voldoening aan de zorgvuldigheidsnormen nodig zijn om compenserende maatregelen te treffen.

In het kader van zorgvuldig handelen is ook de planning van belang. Om wezenlijke invloed te voorkomen kan het nodig zijn dat werkzaamheden en gebruik niet verricht worden in de voortplantings- of broedtijd. In de gedragscode kan beschreven worden hoe hiermee omgegaan wordt. Voor wat betreft dieren houdt het zorgvuldig handelen voorts in elk geval in dat al het redelijke wordt gedaan of gelaten om te voorkomen dat dieren bijvoorbeeld worden gedood of opzettelijk verontrust. Dit kan in een gedragscode verankerd worden door een beschrijving te geven van de werkprocessen of de wijze van gebruik in relatie tot de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde beschermde diersoorten. Zo kan bijvoorbeeld worden beschreven dat bij het kappen van bomen in het broedseizoen, bomen gespaard worden waarin zich een nest met een broedende vogel bevindt en geen werkzaamheden worden uitgevoerd binnen een bepaalde afstand tot bomen waarin zich nesten met broedende vogels bevinden.'

HANDHAVING VAN HET WERKEN VOLGENS EEN GEDRAGSCODE

Over de handhaving van de Wet in het algemeen en de rol van de gedragscode stelt de Toelichting op het Vrijstellingenbesluit:

'De gebruiker dient ten genoegen van de handhaver aan te tonen dat hij handelt conform de goedgekeurde gedragscode. De bewijslast ligt derhalve bij de gebruiker van de vrijstellingen. De gebruiker van de vrijstellingen is vrij om te bepalen hoe hij dit aantoont.

Over het algemeen zal een gedragscode die concreet en duidelijk geformuleerd is het voldoen aan de bewijslast vergemakkelijken. Het verdient aanbeveling bij het opstellen van de gedragscode reeds rekening te houden met de bewijslast. Voorts kan het vastleggen van gegevens in bepaalde fasen van de werkprocessen bijdragen aan het voldoen aan de bewijslast, bijvoorbeeld gegevens over de beschermde dieren en planten die zijn aangetroffen bij de inventarisaties.'

Het verdient derhalve aanbeveling om gegevens over de aanwezigheid van beschermde soorten én over uw werkwijze goed te documenteren. Dit geldt overigens in alle gevallen, ook als er niet volgens deze gedragscode wordt gewerkt.

BIJLAGE 3

Voorbeelden van ecologische protocollen

1. Fictief woningbouwproject

Situatie: in een kleinschalig landschap met veel bomen en houtwallen worden enkele woningen gebouwd. De grootste en oudste bomen en de houtwallen worden gespaard. In enkele bomen wordt een kraamverblijf van vleermuizen vermoedt. Langs een te dempen sloot staat een dotterplant. In een poel komen kamsalamanders voor.

Verplichte maatregelen

- § Verwijderen vegetatie en bouwrijp maken terrein buiten broedseizoen (15 maart tot 15 juli).
- § De bomen met een mogelijke kolonie vleermuizen wordt met linten afgezet. Het personeel wordt geïnstrueerd deze bomen niet te beschadigen en de omgeving niet te verontrusten.
- § De dotterplant wordt begin maart met een ruime kluit uitgestoken en overgeplant naar de nieuwe sloot. Hier wordt deze teruggeplaatst nabij de waterlijn.
- § De poel wordt afgezet met linten. Het personeel wordt geïnstrueerd om de oevers niet met machines te betreden.

Facultatieve maatregelen

- § Nieuwbouw geschikt maken voor vleermuizen. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbrengen van vleermuiskasten, het openhouden van stootvoegen aan de bovenzijde van gemetselde muren en het behouden van kleine openingen (circa twee centimeter) achter windveren.
- § Bij de inrichting van het openbaar groen rekening houden met de eisen van vleermuizen en andere stedelijke natuur (bijvoorbeeld lintvormige, inheemse beplanting).
- § Oevers van de nieuwe watergang afvlakken (natuurvriendelijke oever aanbrengen).

2. Ophogen van kades

Beplanting

- § Werkzaamheden aan beplanting (rooien, kappen) uitvoeren na het broedseizoen (vanaf 15 juli). De kans op het verstoren van nesten is in deze periode minimaal.
- § Oudere bomen met holtes worden tijdens het werk gespaard, om de kans op het schaden van boombewonende vleermuizen zoveel mogelijk te beperken.

Oevers

- § Bestaande oevers dienen zoveel mogelijk gespaard te worden tijdens de werkzaamheden.
- § Bij graafwerkzaamheden en het storten van stortsteen zoveel mogelijk één kant op werken zodat vissen, amfibieën of andere (water)dieren niet ingesloten worden.

Ruigtes, overhoeken, beplantingen

- § Geen materialen plaatsen en niet rijden met zware machines onder de kroonprojectie van te handhaven bomen, rietruigten en beplantingen.

Voorkomen van schade

- § Bekende groeiplaatsen van beschermde planten (indien bekend en aanwezig), met name Dotterbloem, Zwanebloem, Wilde kievitsbloem, Gewone Vogelmelk en Rietorchis worden in het veld gemarkeerd / afgezet zodat deze niet per ongeluk verloren gaan.

Te handhaven elementen

- § Te handhaven elementen zoals sloten, bermen, beplantingen of bomen worden niet beroerd, gesnoeid, gekapt of anderszins beschadigd.

Toezicht

- § Tijdens het werk toezien op eventuele tot nu toe niet bekende aanwezigheid van beschermde planten en dieren.

Bijlage 3 Artikel 16b

ARTIKEL 16b

De verboden, bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de wet, gelden niet bij:

- de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van vaarwegen, watergangen, waterkeringen, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen en bermen en in het kader van natuurbeheer;
- de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw en de bosbouw;
- bestendig gebruik;
- de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

De vrijstellingen, bedoeld in het eerste lid, gelden ten aanzien van in het wild levende dieren en planten behorende tot:

- bij ministeriële regeling aangewezen beschermde inheemse dier- en plantensoorten;
- overige beschermde inheemse dier- en plantensoorten, mits de werkzaamheden en het gebruik aantoonbaar plaatsvinden overeenkomstig een door Onze Minister goedgekeurde gedragscode.

In afwijking van het tweede lid, onderdeel b, gelden de vrijstellingen, bedoeld in het eerste lid, onderdelen b en c, voor wat betreft artikel 10 van de wet niet ten aanzien van de soorten, genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 bij dit besluit.

In afwijking van het tweede lid, onderdeel b, geldt de vrijstelling, bedoeld in het eerste lid, onderdeel d, niet ten aanzien van de soorten, genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 bij dit besluit.

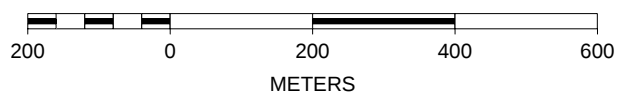
Bij de in het tweede lid bedoelde ministeriële regeling worden niet aangewezen vogelsoorten als bedoeld in artikel 4, eerste lid, onderdeel b, van de wet en soorten, die genoemd worden in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 bij dit besluit.

Bijlage 4 Onderzochte kilometerhokken

Natuurloket

SCALE 1 : 10.603

Bijlage 5 Globale rapportage natuurloket

Globaal rapport verspreiding beschermde en bedreigde soorten

Samenstelling: 13 oktober 2009

Let op: Aan deze gegevens kunnen geen rechten worden ontleend.
Lees ook de afwijzing van [aansprakelijkheid](#) op onze website.

In onderstaande tabel staat het aantal beschermde en bedreigde soorten per kilometerhok.

Databanken worden regelmatig geactualiseerd. Het kan dus zijn dat er meer gegevens beschikbaar zijn dan in dit overzicht vermeld staat. Wanneer u gegevens bij Het Natuurloket koopt, dan krijgt u uiteraard de meest recente informatie.

Als in een kilometerhok geen beschermde soorten zijn aangetroffen, terwijl het hok niet goed is onderzocht, dan is het veelal nodig om aanvullend veldonderzoek uit te voeren. Als een kilometerhok goed is onderzocht, hoeft u voor de desbetreffende soortgroep geen aanvullend onderzoek te doen: de gegevens die u bij Het Natuurloket koopt, volstaan dan.

Rapportage voor kilometerhok X:091 / Y:396

Soortgroep	FF1*	FF23*	FF vogels	Hrl*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten	2					goed	-	1991-2007
Mossen						niet		1997-2007
Korstmossen						niet		1992-2007
Paddestoelen						niet		1992-2007
Zoogdieren						niet		1997-2007
Broedvogels						niet		1996-2007
Watervogels						niet		96/97-06/07
Reptielen						niet		1992-2007
Amfibieën						niet		1992-2007
Vissen						niet		1992-2007
Dagvlinders						slecht		1998-2008
Nachtvlinders						niet		1980-2008
Libellen						niet		1993-2007
Sprinkhanen						niet		1993-2007
Overige ongewervelden						niet		1993-2007

Landelijke vegetatiedatabank: [gegevens inzien van dit hok](#)

Rapportage voor kilometerhok X:091 / Y:397

Soortgroep	FF1*	FF23*	FF vogels	Hrl*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten	2					slecht	-	1991-2007
Mossen						niet		1997-2007
Korstmossen						niet		1992-2007
Paddestoelen						niet		1992-2007
Zoogdieren						niet		1997-2007
Broedvogels						niet		1996-2007

Watervogels					niet		96/97-06/07
Reptielen					niet		1992-2007
Amfibieën	1				slecht	51-100%	1992-2007
Vissen					niet		1992-2007
Dagvlinders					slecht		1998-2008
Nachtvinders					niet		1980-2008
Libellen					matig		1993-2007
Sprinkhanen					niet		1993-2007
Overige ongewervelden					niet		1993-2007

Landelijke vegetatiedatabank: [gegevens inzien van dit hok](#)

Rapportage voor kilometerhok X:092 / Y:396

Soortgroep	FF1*	FF23*	FF vogels	Hrl*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten						slecht	-	1991-2007
Mossen						niet		1997-2007
Korstmossen						niet		1992-2007
Paddestoelen						niet		1992-2007
Zoogdieren						niet		1997-2007
Broedvogels						niet		1996-2007
Watervogels						niet		96/97-06/07
Reptielen						niet		1992-2007
Amfibieën						niet		1992-2007
Vissen						niet		1992-2007
Dagvlinders						matig		1998-2008
Nachtvinders						niet		1980-2008
Libellen						niet		1993-2007
Sprinkhanen						niet		1993-2007
Overige ongewervelden						niet		1993-2007

Landelijke vegetatiedatabank: [gegevens inzien van dit hok](#)

Rapportage voor kilometerhok X:092 / Y:397

Soortgroep	FF1*	FF23*	FF vogels	Hrl*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten						slecht	-	1975-1990
Mossen						niet		1997-2007
Korstmossen						niet		1992-2007
Paddestoelen						niet		1992-2007
Zoogdieren						niet		1997-2007
Broedvogels			1			slecht	0%	1996-2007
Watervogels						niet		96/97-06/07
Reptielen						niet		1992-2007
Amfibieën						niet		1992-2007
Vissen						niet		1992-2007
Dagvlinders						niet		1998-2008
Nachtvinders						niet		1980-2008
Libellen						niet		1993-2007
Sprinkhanen					0	redelijk		1993-2007
Overige ongewervelden						niet		1993-2007

Landelijke vegetatiedatabank: [gegevens inzien van dit hok](#)

Landelijke vegetatiedatabank: [gezamenlijke kilometerhokken](#)

* Legenda

FF1 = Flora- en faunawet lijst 1 (vrijstelling)

FF23 = Flora- en faunawet lijst 2 + 3 (streng beschermd)

Hrl = Habitatrichtlijn (alleen bijlage 2 en 4)

RL = Rode Lijst

(#) = tevens [meetnetgegevens](#) verzameld.

Volledigheid onderzoek: Hiermee wordt aangegeven of op basis van de gebrachte bezoeken een volledig overzicht is te verwachten van de soorten van de betreffende soortgroep. Een [toelichting](#) op deze categorieën kunt u vinden onderaan deze rapportage.

Detail: Met dit percentage wordt aangegeven welk aandeel van alle van dit kilometerhok beschikbare gegevens van Rode-Lijstsoorten en wettelijk beschermde soorten op gedetailleerder niveau beschikbaar is.

Actualiteit: per groep is aangegeven uit welke periode de gegevens zijn opgenomen.

 niet van toepassing

Wat te doen als u meer informatie wilt na het zien van het globaal rapport?

Als u na het zien van het globaal rapport wilt weten welke soorten er zijn aangetroffen, dan kunt u die informatie aanvragen via [Het Natuurloket](http://www.natuurloket.nl).

Het Natuurloket richt zich bij de gegevensleveringen voornamelijk op professionele gebruikers. Particulieren raden we aan zich rechtstreeks te wenden tot de desbetreffende PGO. Voor adressen zie www.voff.nl.

Procedure aanvraag volledig rapport

U hebt nu een globaal rapport gekregen over aantallen wettelijk beschermde soorten, en bedreigde soorten van de Rode Lijst. U kunt via Het Natuurloket een volledig rapport met meer gedetailleerde gegevens krijgen. In dit rapport staat aangegeven om welke dieren of planten het precies gaat en wordt een eerste indicatie gegeven van de te verwachten effecten van de ingreep. Die gegevens heeft u nodig voor de ontheffingsaanvraag.

On-line prijs berekenen van een volledig rapport

Als u wilt weten hoeveel het kost om een volledig rapport op te laten stellen, dan kunt u zelf de [prijs berekenen](#). Voor deze service moet u zich eerst eenmalig [aanmelden](#). U ontvangt dan direct per e-mail uw gebruikersnaam en wachtwoord, die u nodig heeft om in te loggen.

Na inloggen kunt u een offerte opstellen. De door u opgestelde offertes wordt in uw persoonlijk archief bewaard. Wanneer u aansluitend op het raadplegen van een globale rapportage een offerte opvraagt, dan worden de correcte kilometerhokgegevens automatisch ingevuld!

Opdracht geven voor een volledig rapport

Als u opdracht wilt geven voor een volledig rapport, dan kunt u dat alleen on-line doen. Kijkt u op de link [opdracht geven](#). Geef vervolgens aan welke gegevens u wilt ontvangen en klik op 'opdracht geven'. In de laatste stap bevestigt u de elektronische opdracht door een schriftelijke opdrachtverlening naar Het Natuurloket te sturen. Na maximaal 20 werkdagen ontvangt u de gegevens. De door u verleende opdrachten worden in uw persoonlijk archief bewaard.

Op de levering van een volledig rapport zijn onze [Algemene Voorwaarden](#) van toepassing. Deze zijn bij de Kamer van Koophandel in Arnhem gedeponeerd. Opdrachtverlening (via onze website) kan alleen als u zich akkoord verklaart met deze voorwaarden.

Ook kunt u binnen 2,5 week gegevens ontvangen. Voor deze extra service geldt wel een prijsopslag van 40%. Voor meer informatie kunt u bellen met Het Natuurloket: 0317 - 467 345 of e-mail naar [Het Natuurloket](#).

Toelichting op volledigheid en actualiteit van het onderzoek

De gegevens die Het Natuurloket levert zijn afkomstig van de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's), die zijn verenigd in de [Stichting VeldOnderzoek Flora & Fauna \(VOFF\)](#). Kijk voor meer informatie op de website van de VOFF of stuur een mailtje naar voff@voff.nl.

De databank van Het Natuurloket niet compleet is; naar schatting bevat de databank 90% van alle beschikbare waarnemingen. Vooral op lokaal/regionaal niveau, bijvoorbeeld in Limburg, kunnen gegevens ontbreken. Er wordt voortdurend gewerkt om de databank van Het Natuurloket verder uit te breiden.

Vaatplanten ([FLORON](#))

Per regio is het gemiddelde aantal aangetroffen plantensoorten per kilometerhok gegeven. Dit aantal is afhankelijk van o.a. bodemtype, waterhuishouding, schaal van het landschap en bodemgebruik. Daarom is de indeling van Nederland in 38 ecodistricten gebruikt als regio-indeling. Voor de mate van volledigheid zijn vier klassen onderscheiden:

- Niet onderzocht: er zijn geen waarnemingen gedaan.
- Slecht onderzocht: het aantal soorten per kilometerhok is kleiner dan 26, of als het aantal soorten kleiner is dan het gemiddelde van het ecodistrict min twee maal de standaarddeviatie.
- Goed geïnventariseerd: het aantal soorten is groter dan het gemiddelde van het ecodistrict minus de standaarddeviatie.
- Matig onderzocht: alle andere gevallen.

Het gemiddeld aantal aangetroffen soorten per kilometerhok loopt van 127 (grote, recente polders) tot 306 (kalkrijke duinen).

Mossen ([BLWG](#))

Gegevens van mossen zijn veelal afkomstig van natuurgebieden en stedelijk gebied. De meeste bedreigde soorten mossen komen vooral voor op vochtige plaatsen en in bossen. Mossen kunnen in alle seizoenen worden gevonden.

Matig onderzocht: 1-10 soorten

Redelijk onderzocht: 11-30 soorten

Goed onderzocht: meer dan 30 soorten

Korstmossen ([BLWG](#))

Gegevens van korstmossen zijn voornamelijk afkomstig van bos, heide en stuifzand, laanbomen en muren van oude gebouwen. Korstmossen kunnen in alle seizoenen worden gevonden. De meeste bedreigde soorten zijn slechte verspreiders en langzame groeiers en sterk gebonden aan het type substraat waarop ze groeien. Compensatie van verloren gegaan substraat of het ontzien van groeiplaatsen is in veel gevallen wenselijk.

Matig onderzocht: 1-10 soorten

Redelijk onderzocht: 11-20 soorten

Goed onderzocht: meer dan 20 soorten

Paddestoelen ([NMV](#))

Paddestoelen komen in elk biotoop voor, maar de soortenrijkdom kan sterk verschillen. In sommige biotopen kunnen ze tot de soortenrijkste groepen organismen behoren. In Nederland zijn bijna 5000 soorten bekend. Veel soorten reageren vaak snel op veranderingen in milieuomstandigheden en vormen daarom belangrijke indicatoren (zie: P.J. Keizer, Paddestoelvriendelijk natuurbeheer, KNNV Uitgeverij, Utrecht 2003).

Verspreidingsonderzoek wordt bemoeilijkt door de specifieke levenswijze van paddestoelen. Het groeiende organisme (een schimmel) is voor het blote oog onzichtbaar en vormt meestal kortlevende waarneembare vruchtlichamen (de paddestoelen), op moeilijk voorspelbare momenten en plaatsen. De meeste soorten worden gevonden in de herfst, maar er zijn bijvoorbeeld ook specifieke voorjaarspaddestoelen. Gegevens worden over het algemeen verzameld door vrijwilligers, deels bij

gerichte inventarisaties en deels als losse waarnemingen, zodat de inventarisatiedichtheid erg variabel is. Het ontbreken van meldingen van bepaalde soorten kan dan ook nooit een garantie zijn dat deze soorten niet aanwezig zijn, ook niet in hokken die als "goed onderzocht" worden aangemerkt.

Om de volledigheid van een inventarisatie te definiëren zouden voor elk km-hok naast de aantallen waarnemingen en soorten ook specifieke biotoopkenmerken moeten worden meegewogen. Voor paddestoelen is een dergelijke weging nog niet op landelijke schaal mogelijk. Vooralsnog wordt uitgegaan van het globale (niet statistisch onderbouwde) ervaringsfeit dat een "serieus" onderzoek in een hok in een goede tijd minstens een bepaald aantal verschillende soorten moet opleveren, met een eveneens globale correctie voor het feit dat dit aantal in een "goed" hok met minder waarnemingen wordt bereikt dan in een "slecht" hok. De hier gehanteerde definitie luidt:

Goed onderzocht: 250 of meer soorten, of 1000 of meer waarnemingen.

Slecht onderzocht: minder dan 50 soorten, of minder dan 100 waarnemingen.

Redelijk onderzocht: alle overige combinaties van aantallen soorten en waarnemingen.

Niet onderzocht: geen enkele waarneming beschikbaar (ontbreken van soorten wordt niet geregistreerd; een hok met enkele losse meldingen zou ook als "niet onderzocht" moeten worden betiteld, maar omdat dit moeilijk is af te bakenen wordt dan toch consequent de term "slecht onderzocht" gebruikt).

Standaard worden gegevens geleverd uit het databestand vanaf 1993 (ca. 65% van de bij de NMV beschikbare gegevens op km-hok niveau). Op locaties die weinig uiterlijke veranderingen hebben ondergaan kunnen ook oudere waarnemingen nog waardevolle bijdragen leveren aan de beoordeling van de (potentiële) waarde van het terrein.

Zoogdieren (VZZ)

Van zoogdieren bestaat geen landsdekkende informatie over het voorkomen van soorten op kilometerhokniveau. De soortenlijst van dit kilometerhok geeft dus niet de werkelijke situatie weer. Voor een betrouwbaar beeld dient ter plaatse een inventarisatie uitgevoerd te worden.

Broedvogels (SOVON)

In de jaren 1998-2000 is er in het kader van het Atlasproject van de Nederlandse Broedvogels in geheel Nederland gewerkt aan het vergaren van broedvogeldata op het niveau van kilometerhokken. In besloten tot halfopen landschappen wordt 70-80% van de werkelijk in een kilometerhok aanwezige soorten vastgesteld. In open landschappen wordt uitgegaan van minimaal 80-100%. Een kilometerhok waar atlaswerk heeft plaatsgevonden wordt als redelijk onderzocht gekwalificeerd.

Het Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels (LSB) is in zijn huidige opzet in 1996 van start gegaan. Het richt zich op het jaarlijks verzamelen van de aantallen broedgevallen van in kolonies broedende soorten en de aantallen broedgevallen van zeldzame soorten. Van een selectie van zeldzame broedvogelsoorten wordt hierbij ook de verspreiding jaarlijks in kaart gebracht. Van de kolonievogelsoorten mag uitgegaan worden van een vrijwel landdekkende inventarisatie. Een kilometerhok is goed onderzocht als er na 1993 drie of meer keren een kolonie- en/of zeldzame soort is gemeld.

Het Broedvogel Monitoring Project (BMP) is in 1984 van start gegaan en heeft tot doel de aantalveranderingen van min of meer algemene vogelsoorten te volgen. In vaste proefvlakken van 15 tot 500 hectare groot verspreid over Nederland wordt jaarlijks een vaste selectie aan soorten onderzocht. De selectie van soorten kan bestaan uit alle soorten of uit een set van bijzondere soorten, bijvoorbeeld alleen weidevogels (BMP-W). Als een proefvlak meerdere kilometerhokken snijdt zijn de aanwezige soorten in het proefvlak naar elk betrokken kilometerhok gekopieerd. Een kilometerhok is goed onderzocht als er na 1995 twee keer een proefvlak is onderzocht. Als er een BMP-W proefvlak is onderzocht is het kilometerhok redelijk onderzocht.

Wintervogels (SOVON)

Watervogels

Vanaf seizoen 1992/93 is de coördinatie van de watervogeltellingen ondergebracht bij SOVON. Het gaat daarbij om de maandelijkse ganzen- en zwanentellingen, maandelijkse tellingen van de Zoete Rijkswateren, de midwintertelling in januari en tellingen in de Waddenzee. Bij een evaluatie van deze verscheidenheid aan watervogelprojecten, bleek de genoemde opzet niet geheel te voldoen. Door de projectgewijze aanpak bleef de informatie over het voorkomen van watervogels versnipperd. Met ingang van het winterhalfjaar 2000/01 is het netwerk aan telgebieden uitgebreid, wordt het merendeel van de belangrijke watervogelgebieden in het winterhalfjaar maandelijks geteld en worden

alle projectresultaten in een gezamenlijk rapport opgenomen.

Onderzoekskwaliteit: Een kilometerhok is goed onderzocht als er >25 maanden geteld is in de laatste 5 jaar. Als er >10 en <25 maanden is geteld in de laatste 5 jaar is het hok redelijk onderzocht. >5 en <10 maanden geteld is matig onderzocht.

Punt Transect Tellingen (PTT): het Punt Transect Tellingen project (PTT) is het oudste monitoringproject van SOVON en werd in 1978 in het leven geroepen omdat van veel, vooral algemeen voorkomende, wintervogels vrijwel niets bekend was over de aantalsontwikkelingen binnen Nederland. De doelstellingen van het door SOVON en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) opgezette project waren (a) het volgen van de aantalsontwikkelingen van zoveel mogelijk soorten winter- en trekvogels door de jaren heen, zo mogelijk in relatie tot de achterliggende oorzaken en (b) het volgen van de veranderingen in de verspreiding van winter- en trekvogels. De uitvoering van het project is op alle punten gestandaardiseerd en houdt in dat waarnemers puntsgewijs op een vaste route gedurende een vaste tijd alle vogels tellen.

Onderzoekskwaliteit: Als er minimaal 2 punten meerjarig zijn onderzocht is het kilometerhok matig onderzocht. In alle andere gevallen is het kilometerhok slecht onderzocht.

Reptielen en Amfibieën (RAVON)

De onderzoeksintensiteit voor reptielen en amfibieën is hoofdzakelijk gebaseerd op het aantal waarnemingen van de betreffende soortgroep (amfibieën of reptielen) per kilometerhok. Daarnaast is in de beoordeling meegewogen of de waarnemingen voldoende goed verspreid zijn over de seizoenen en over de aangetroffen soorten. De methodiek is toegelicht in een artikel in het RAVON tijdschrift (*R. Creemers & J. van Delft, 2001, Dataverzameling en inventarisatie-activiteit in Nederland. RAVON 12, blz. 46-53.*)

Vissen (RAVON)

De inventarisatieactiviteit voor vissen is hoofdzakelijk gebaseerd op het aantal aangetroffen soorten en het aantal bezoeken per kilometerhok. De methodiek dient nog nader verfijnd te worden. In de goed onderzochte hokken wordt een goed beeld verwacht van de kwalitatieve samenstelling van de visfauna in de genoemde onderzoeksjaren. Aanvullingen op deze soortenlijst kunnen voornamelijk nog verwacht worden bij toepassing van andere vismethodieken en/of veranderende milieu-omstandigheden of uitbreiding van verspreidingsgebieden van individuele soorten.

Van de redelijk onderzochte hokken wordt geen volledig beeld verwacht van de kwalitatieve samenstelling van de visfauna. Aanvullingen kunnen verwacht worden door meer veldwerk, toepassing van andere vismethodieken en/of veranderende milieu-omstandigheden of uitbreiding van verspreidingsgebieden van individuele soorten.

Slecht of niet onderzocht zijn alle kilometerhokken die niet in een van beide bovengenoemde categorieën vallen. In deze kilometerhokken is aanvullend onderzoek noodzakelijk.

De waarnemingen in het databestand van RAVON hebben hoofdzakelijk betrekking op vangsten met een steeknet. Elk vangstmiddel is echter selectief: het steeknet levert vooral veel jonge vis op en kleinere vissoorten. Juist veel van deze kleinere soorten vallen onder de Flora- en faunawet of de Habitatrichtlijn. Het schepnet is met name geschikt voor kwalitatieve bemonstering van kleinere watertypen als beken, sloten, weteringen en poelen. Voor meer kwantitatieve bemonsteringen worden doorgaans andere methodieken toegepast.

Dagvlinders (De Vlinderstichting)

Dagvlinders vliegen niet gedurende het gehele jaar. Sommige soorten vliegen in een generatie, die vaak niet meer dan vier tot zes weken als vlinder aanwezig is. De waarnemingen zijn gebaseerd op de waarnemingen van vlinders en slechts incidenteel op die van eitjes, rupsen of poppen. De momenten in een jaar dat in een kilometerhok naar vlinders is gekeken bepaalt dus de kans dat de aanwezige soorten allemaal gezien zijn. Voor de bepaling van de volledigheid van het onderzoek is dan ook gekeken naar de hoeveelheid waarnemingen in een kilometerhok en het aantal maanden dat er waarnemingen zijn gedaan.

Matig onderzocht: minder dan 10 waarnemingen uit maximaal een maand

Redelijk onderzocht: minder dan 10 waarnemingen uit 2 of 3 maanden, minder dan 26 waarnemingen uit 1 maand

Goed onderzocht: waarnemingen uit meer dan 3 maanden, meer dan 10 waarnemingen uit 2 of 3 maanden of meer dan 25 waarnemingen uit minimaal 1 maand

Nachtvlinders (De Vlinderstichting en de

Werkgroep Vlinderfaunistiek van EIS-Nederland)

De macronachtvlinders worden in Nederland op landelijk niveau onderzocht door De Vlinderstichting en de Werkgroep Vlinderfaunistiek van EIS-Nederland. De databanken die zij beheren worden gevuld door incidentele waarnemingen en gebiedsinventarisaties door actieve leden. De gegevens die thans via Het Natuurloket worden gepresenteerd zijn op dit moment alleen nog gebaseerd op de waarnemingen van De Vlinderstichting. Binnen afzienbare tijd zullen de waarnemingen van de Werkgroep Vlinderfaunistiek worden betrokken bij deze dataset. Dit kan betekenen dat hokken, welke thans nog niet zijn onderzocht, wellicht wel onderzocht zijn door de Werkgroep Vlinderfaunistiek, en tevens dat beschermde soorten een bredere verspreiding kennen dan via de website weergegeven. De classificatie van de toelichting op de volledigheid van het onderzoek is gelijk getrokken met die van de dagvlinders. Een toelichting hierop is bij de teksten over dagvlinders te vinden.

Libellen (EIS Nederland)

Libellen vliegen niet gedurende het gehele jaar. De meeste soorten vliegen in een generatie, die vaak niet meer dan zes tot acht weken als libel aanwezig is. De waarnemingen zijn gebaseerd op de waarnemingen van libellen en slechts incidenteel op die van larven of larvenhuidjes. De momenten in een jaar dat in een kilometerhok naar libellen is gekeken bepaalt dus de kans dat de aanwezige soorten allemaal gezien zijn. Voor de bepaling van de volledigheid van het onderzoek is dan ook gekeken naar de hoeveelheid waarnemingen in een kilometerhok en het aantal maanden dat er waarnemingen zijn gedaan.

Matig onderzocht: minder dan 10 waarnemingen uit maximaal een maand.

Redelijk onderzocht: minder dan 10 waarnemingen uit 2 of 3 maanden, minder dan 26 waarnemingen uit 1 maand.

Goed onderzocht: waarnemingen uit meer dan 3 maanden, meer dan 10 waarnemingen uit 2 of 3 maanden of meer dan 25 waarnemingen uit minimaal 1 maand.

Sprinkhanen (EIS Nederland)

Bijna alle soorten sprinkhanen zijn in de nazomer aan te treffen. Het is daardoor mogelijk om tijdens twee bezoeken de sprinkhaanfauna van een gebied goed in kaart te brengen (onderzoeksintensiteit = goed). Als er slechts 1 bezoek aan een gebied is afgelegd kunnen er nog soorten zijn gemist (onderzoeksintensiteit = matig).

Overige ongewervelden (EIS Nederland)

Deze groep is een samenvatting van zes verschillende groepen met beleidsrelevante soorten (de Habitatrichtlijn, de Flora- en faunawet en de Rode Lijst). De groepen die hierin verwerkt zijn: bijen, kevers, mieren, medicinale bloedzuiger, mollusken en rivierkreeften van de Habitatrichtlijn. Omdat het groepen betreft met een ver uiteenlopende biologie en ecologie zijn de methoden en perioden van waarnemen en gegevens verzamelen niet eenduidig. Bovendien betreft het hier gepresenteerde bestand een opsomming van deze verschillende groepen. Daardoor kan een indicatie voor de bepaling van de volledigheid niet gegeven worden. Deze indicatie zal wel per groep uitgesplitst gegeven worden in de offerte van EIS.

sluit venster

Bijlage 6 Rapportage Grontmij

4.3 Inventarisatie flora en fauna

4.3.1 Flora

Het plangebied is in 2002 voor het laatst door de provincie Noord-Brabant geïnventariseerd. Vanwege het agrarisch gebruik heeft het plangebied een voedselrijk karakter. Dit vindt zijn weerslag in een soortenarme vegetatie die voornamelijk uit algemene soorten bestaat. Alleen in slootjes, slootkanten en bermen komen lokaal indicatorsoorten voor van matig voedselrijke en/of (grond-) waterafhankelijke omstandigheden voor zoals veldrus, echte koe-koeksbloem, knolboterbloem, ijle zegge, gevleugeld hertshooi en hazezegge. Daarnaast staat in de nabijheid van bewoning gewone salomonszegel. Geen van de aangetroffen soorten zijn opgenomen in de Rode Lijst.

4.3.2 Broedvogels

Het plangebied is in 1999 voor het laatst door de Provincie Noord-Brabant op broedvogels geïnventariseerd. Tijdens deze inventarisatie zijn in het plangebied en in de directe omgeving territoria vastgesteld van Kievit, gele kwikstaart, graspieper, scholekster, patrijs (2). Het zijn vogels van het agrarisch gebied, waarbij patrijs en graspieper gebonden zijn aan matig intensief grondgebruik en of ruige perceelsranden. Patrijs is opgenomen in de Rode Lijst. In of op gebouwen, struwelen, bomen en ruigte komen binnen het plangebied spotvogel, holenduif, grasmus, zwarte roodstaart, groenling, kneu voor. Een roodborsttapuit is aangetroffen in de nabijheid van de spoorlijn; het betreft hier eveneens een Rode Lijstsoort. In de directe omgeving van het plangebied dat hoofdzakelijk bestaat uit agrarisch gebied komen dezelfde soorten voor. Alle in Europa inheemse vogelsoorten genieten bescherming onder de Flora- en faunawet.

4.3.3 Zoogdieren

Uit de gegevens van de VZZ blijkt dat het plangebied zeer slecht onderzocht is op de aanwezigheid van zoogdieren. In het waarnemingenbestand zijn uit het plangebied en de ruime omgeving slechts 14 waarnemingen van vijf zoogdier-soorten bekend in de periode van 1990 tot heden. De zoogdierendatabank bevat gegevens die verzameld zijn voor de samenstelling van de Atlas voor de Nederlandse zoogdieren (Broekhuizen et al., 1992) en de Atlas voor de Nederlandse vleermuizen (Limpens et al., 1997).

Het betreft waarnemingen van dwergvleermuis spec. (d.i. Gewone en/of Ruige) dwergvleermuis (9 waarnemingen). De Gewone dwergvleermuis verblijft het gehele jaar in gebouwen. De Ruige dwergvleermuis komt tevens voor in holle bomen. Van de dwergvleermuis spec. zijn verblijfplaatsen vastgesteld. De Watervleermuis verblijft gedurende de zomer voornamelijk in holle bomen, de overwintering geschiedt veelal in gebouwen. Deze is samen met de Laatvlieger foeragerend in het plangebied waargenomen (beide 1 waarneming). De Laatvlieger verblijft enkel en alleen in gebouwen. Er zijn geen verblijfplaatsen vastgesteld van Laatvlieger en Watervleermuis.

De beschikbare gegevens zijn onvoldoende voor een goede advisering in het kader van de Flora- en faunawet. Om deze reden is een aanvullende inventarisatie uitgevoerd naar vleermuizen. Uit het onderzoek uitgevoerd in juli 2003. Er zijn in totaal drie soorten vleermuizen waargenomen. Het gaat om Dwergvleermuis, Laatvlieger en Watervleermuis. Deze zijn allen foeragerend en of voorbijvliegend waargenomen. Ondanks dat er in het gebied voldoende gebouwen aanwezig zijn, zijn er geen kolonies gevonden.

Er zijn vrijwel geen waarnemingen van overige zoogdieren uit het plangebied. Er is alleen **Ree en Egel** waargenomen. Ondanks het feit dat er verder geen waarnemingen van zoogdieren bekend zijn, wil dit niet zeggen dat er geen zoogdieren in het plangebied voorkomen. Gezien de huidige inrichting, het intensieve gebruik en de ligging van het plangebied, kan de aanwezigheid van bedreigde zoogdieren worden uitgesloten. Naast de waargenomen soorten is een inschatting gemaakt van de mogelijke aanwezigheid van soorten door literatuurstudie (Atlas voor de Nederlandse vleermuizen; Limpens et al., 1997) en door na veldbezoek te bekijken of de biotoopeisen overeenkomen met de huidige situatie in het plangebied. Geconstateerd wordt dat de volgende beschermde zoogdieren gezien hun regionale verspreiding en habitateisen in het plangebied voorkomen. Per soort is tussen haakjes aangegeven welke habitateisen van de soort overeenkomen met die binnen het plangebied.

Naast de vastgestelde soorten Egel en Ree zijn ook aanwezig **Gewone bosspitsmuis** (allerlei landschapselementen; van bermen tot bosjes; voorkeur vochtige milieu), **Tweekleurige bosspitsmuis** (idem als de Gewone; echter van vochtig tot droog milieu), **Dwergspitsmuis** (voorkeur vochtige milieus, dichte en hoge vegetatie); **Huisspitsmuis** (voorkeur in nabijheid van huizen, gebouwen, stenen muren, ruderaire terreinen), **Mol** (diverse milieus; waaronder agrarisch gebied), **Hermelijn** (diverse milieus; kleine landschapselementen; voedsel vooral muizen), **Wezel** (diverse milieus; kleine landschapselementen; ook rond gebouwen; voedsel vooral muizen), **Bunzing** (diverse bij voorkeur nabijheid van water; landschapselementen, (oude) gebouwen; voedsel breed assortiment), **Rosse woelmuis** (diverse milieus; voorkeur voor vochtige terreintypen met dichte dekking in de vorm van bosjes, ruige vegetatie, sloten etc.), **Woelrat** (zowel gebonden aan water als in tuinen, boomgaarden, akkers, graslanden), **Ondergrondse Woelmuis** (breed spectrum aan biotopen; landschapselementen in open landschapstypen in de vorm van kruidenrijke, overjarige vegetaties van akkerranden, slootkanten, ruigtes bosjes e.d.; veelal in cultuurland), **Aardmuis** (natte tot droge milieus; voornamelijk kleinschalige landschapselementen alsmede ruig grasland, bosranden, moerasvegetaties), **Veldmuis** (veelal in cultuurland met bermen sloten, dijken e.d.), **Dwergmuis** (allerlei hoge vegetaties zoals riet, grassen, ruigtes e.d.), **Bosmuis** (uiteenlopende milieus, weilanden, slootkanten, ruigtes, bosjes en ook in gebouwen), **Haas** (open tot half-open cultuurland) en **Konijn** (cultuurland met bosjes en ruigten). Geen van deze soorten is in Nederland bedreigd, ze zijn derhalve niet opgenomen in de Rode lijst.

4.3.4 Amfibieën

Het plangebied is momenteel voor amfibieën van marginale betekenis. Goede voortplantingswateren (poelen, plassen, vennen) zijn binnen het plangebied niet aanwezig. Alleen de **Bakkersberg** en mogelijke enkele waterlopen (w.o. de oostelijke waterloop langs de Buisleidingenstraat) zijn voortplantingswateren voor de algemene soorten. Zomer- en overwinteringsbiotopen zijn schaars en beperken zich tot de randen van agrarische percelen (houtsopstanden, ruigtes e.d.), enkele bestaande bosjes en mogelijk in en rond particuliere terreinen (gebouwen en tuinen).

In het waarnemingenbestand van de stichting RAVON zijn uit het plangebied en de ruime omgeving waarnemingen van vier soorten amfibieën bekend. De waarnemingen dateren uit 1993. De **waarnemingen concentreren zich in de Bakkersberg** en de waterloop ten oosten van de Buisleidingenstraat. Hierbij gaat het om de **Bruine kikker**, **Gewone pad** en in de sloot langs de oostzijde van de Buisleidingenstraat tevens **Kleine watersalamander**.

Uit de recente veldinventarisatie is en passant **Middelste groene kikker** vastgesteld. Dit was wel te verwachten. Alle de vier vastgestelde soorten zijn algemeen voorkomende soorten die niet bedreigd zijn.

In het waarnemingenbestand van de stichting RAVON zijn uit het plangebied geen waarnemingen van reptielen bekend. Gezien de huidige inrichting en het intensieve gebruik van het plangebied kan de aanwezigheid van reptielen worden uitgesloten.

4.3.5 Vissen

In het waarnemingenbestand van de stichting RAVON waren uit het plangebied geen waarnemingen van vissen bekend. Om reden van het feit dat er mogelijk in de permanent watervoerende waterlopen als de Bakkersberg, de sloot langs de Buisleidingentstraat en **mogelijk in kavelsloten Kleine en Grote Modderkruiper (Habitatrichtlijn) en Kroeskarper (Rode Lijst)** zouden kunnen voorkomen is een aanvullende veldinventarisatie uitgevoerd. Uit de inventarisatie zijn **geen van deze soorten waargenomen.**

4.3.6 Overige soortgroepen

Gezien de huidige inrichting en het intensieve gebruik van het plangebied kan de aanwezigheid van beschermde geleedpotigen en mollusken worden uitgesloten.

